

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ
DE CULTURĂ

DIRECTOR
M. G. SAMARINEANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMANI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fondată în 1865

de

IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

ANUL 77
SERIA IV.

Nr. 5—6

M A I
I U N I E

1 9 4 2

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL“ — BUCUREȘTI

S U M A R U L

No. 5-6

<i>George Todoran</i> — Octavian Goga	pag.	3
<i>Claudia Millian</i> — Scrisori din spital	"	46
<i>Petru Manoliu</i> — Decebal Diupaneul	"	7
<i>Ion Ojog</i> — Vii urme în rostogol	"	20
<i>Gh. Tulbure</i> — Din ziarul unei infirmiere	"	21
<i>Dan Bălteanu</i> — Scaloian	"	26
<i>Th. Capidan</i> — Un generator de conștiință națională	"	29
<i>Constantin Stelian</i> — Poezii	"	35
<i>N. Batzaria</i> — De vorbă cu un frate basarabean	"	37
<i>Daniela Miga</i> — Miniaturi	"	42
<i>Victor Ion Popa</i> — <i>Apă vie</i> , (răfuială în 3 acte) actul II	"	45
<i>Niculae Rusu</i> — Poezii	"	62
<i>Ion M. Neda</i> — Iosif Vulcan și Gh. Barițiu	"	65

CRONICI :

<i>Marieta Popescu Florea</i> — Insemnări literare : Dumitru Almaș ; Meșterul Manole ; Victoria Gavrilescu : Lirica eroică ; Leoni- da Secrețeanu : Cneaz peste furtuni ; Pământ străbun — Ecaterina Ștefan Manole ; Prozatori germani contemporani ; Niculae Filimon : (nuvele) ; Cartea străină	pag.	77
<i>Vasile Cotruș</i> — Poezia română în limba germană	"	96
<i>M. San-Marino</i> — Insemnări teatrale	"	100

NOTE :

IDEI — OAMENI — FAPTE : Cronica evenimentelor, de M. G. Samarineanu ;
Vulturul fulgerat — Teatru și teatru, de I. Constantinescu ; Al. Marcu :
Valoarea artei și renaștere, de I. Muche.

REVISTA REVISTELOR

OCTAVIAN GOGA

de GEORGE TODORAN

„Citiți în leat și 'n lacrimile-albastre
Povestea dorului și-a drepturilor noastre“.

Așa ar putea să înceapă un vers luat la întâmplare, din mine, din tine, din noi toți, copii ai marilor tritești și ai neîndurătoarelor pribegii.

...Încă un an... Încă un drum... Încă o cruce..

Țară de peste pădure, Țară din icoană, Țară a poetului!...

Patru ani împliniți în Mai, dela moartea sa. Patru secole. Un vis urât... O veșnicie...

Și noi? Noi răbdători și încrezători în destin, scriem cu lacrimi de sânge pe răbojul vremii, istoria poruncilor sale și a neamului, cu moartea pe moarte călcând.

Iar dacă filele galbene ale puținelor ziare și reviste sunt prea neîncăpătoare și condeele prea neputincioase, să ne fie ertat, dar e un fel pe care l-am găsit, ca vorbind în fiecare an despre moartea lui Goga, în mod indirect, să spunem ceva despre nemurirea sa.

Da. Plecăm capetele și genunchii în fața fatalității neîndurătoare. Dar îi ținem cu mâinile amândouă, cu disperare și mândrie „opera și testamentul său național“ afund în inimile noastre.

Dorurile lui sunt dorurile noastre. Luptele lui sunt luptele noastre. Glasul lui este glasul nostru. Ruga lui este ruga noastră:

*Dă-mi tot amarul, toată truda
Atâtor doruri fără leacuri,
Dă-mi vișorul în care urlă
Și gem robiile de veacuri...*

Nu. Draperiile de doliu nu s'au ridicat din sufletele noastre. Peste ele au trecut patru primăveri, care de care mai străină, care de care mai haină, dar ele, pe lângă faptul că ne-au învățat să plângem cu țara, au avut și meritul de a ne fi învățat să luptăm cu ea.

Alte vremuri, altă jale, dar profetul același, viu și prezent la fiecare pas, în fiecare rugăciune a noastră.

Vânturile le flutură, vânturile le bat, dar inimile le stăpânesc:

*Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții,
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii și părinții...*

Aceasta este singura realitate, fenomenul sau specificul ardelean pe care, dacă nu l-au înțeles, va trebui să-l înțeleagă și pretinii și dușmanii, odată pentru totdeauna. E aluatul sufletului nostru Daco-Roman:

*Moșnegii toți fărâcă lacrimi
Cu genele tremurătoare,
Aprinși, feciorii strâng prăseaua,
Cuțitului din cingătoare...*

Un misticism, s'a spus? Da, un misticism, dacă vreți. Dar un misticism sublim. Un misticism propriu, autohton, răsărit din nedreptățile vremilor, și din voința de a trăi cu neamul pe plaiurile, la vetrele și în casele noastre din veac în veac.

Râzând la horele și la șezătorile noastre după cetera lui Lae din Rășinari, sau a lui Puiu din Poeni, ori după trișca lui Olisâm din Oaș, sau a baciului Ion de pretutindeni:

*Deacea mă'ntorc să mai joc înc'odat
Senina și vesela horă
Cumătră cu sufletul vostru curat,
Cu biata mea inimă, soră...*

Muncind și răbdând după același ritm specific :

*A voastră-i jalea cea mai mare
A voastră-i truda cea mai sfântă...*

Ori în fine tremurându-ne jalea și sfiala, cu trei fire de bu-suioc în cosițe sau la pălărie, în pragul altarelor din bisericuțele de lemn, dătătoare de suflet creștinesc sau pe treptele școlilor de caracter și omenie:

*Copiii noștri să-i înveți
 Tu: „Crezul... Născătoarea“...
 S'ajung să-i văd cântând pe toți
 In strană, sârbătoarea...*

Acesta a fost, este și va rămâne Octavian Goga. Simbolul lup-
 telor, lacrimilor și drepturilor neamului. Și cum ar putea oare să
 ne înspăimânte vremea când avem asemenea zestre și simboluri
 sfinte? Cum ar putea să ne sperie istoria când profetul dela Ciucea
 veghiază asupra dorurilor noastre?

Un an, doi, trei, patru... o veșnicie... Prezenți în istorie, pre-
 zenți la datorie, încrezători în destinul neamului nostru și în pro-
 feții săi.

Neadaptabili s'a spus? Nu. Răsvrățiți? Deloc. Ci, pur și simplu,
ardeleni. Iată de ce condeiele noastre îngenunche și în anul acesta și
 vor îngenunchea mereu cu smerenie, cu credință și cu încredere la
 porțile veșniciei și a istoriei, cerându-ne icoanele și drepturile.

*„Sub neaoș zvon de puști și patrafire
 Ne dă, profete, dreapta ta hirotonire“.*

Așa trebuie să se termine cea mai mare rugăciune a noastră
 pe marginea acestei a patru îngenunchiere sângerândă, la răscrucea
 a doua, a sufletului răstignit, pe ulițele tristețelor, pribegiilor și a
 credinței.

George Todoran

SCRISORI DIN SPITAL

de CLAUDIA MILLIAN

I

Dragă soție, mi-e dor să te văd și să văd copilul.
Știi că ieri, o domnișoară m'a plimbat cu automobilul.
M'a dus să-mi potrivească ochelari pentru vedere,
Că pe semne, după ce te-au durut ochii — așa se cere.
Domnișoara automobilistă — are ochii negri și mari,
Dar ce folos, că și dânsa poartă ochelari!
Astăzi mi-a dat să citesc snoave de Anton Pan,
Și Gherghița noastră o să meargă la școală într'un an.
Aici toate doamnele știu să citească și să scrie
Că după mâncare și hodină, asta e mare bucurie!
Vezi, împreună cu Toader să aduni fânul din ogradă.
Acum închei scrisul, că vine doftorul să mă vadă.
Răspunde-mi, câteceva despre ai noștri și despre toate,
Și spune părintelui Toma, plecăciune și sănătate.

II

Iți trimit vestea asta, prin Niculaie Ion Stana.
Află despre mine Ileană, că sunt îngrijit
Și peste puțină vreme, mi se vindecă rana.
Spune măicuții c'o să mă vadă, să nu plângă de loc...
Dumnezeu a fost bun și mi-a dat la ursitoare — noroc!...
Am mai rămas în spital, să prind sânge și să mă 'nvierez...
Trăesc numai cu gândul la tine și te visez...
Mănânc bine aici, și duminică am băut vin
Vezi, dacă îi face băiat să mi-l cheme Hotin,
Și dacă o fi fată, s'o botezați Bucovina
Că frumos mai e câmpul acolo și biruitoare lumina!
Și acum, nemaivând loc altceva a-ți scrie
Te sărut cu credință și trimit la neamuri, frăție.
Am uitat să-ți spun : că dorm bine... patul e cald, și'n aer tăcere...
Trimite-mi vorbă dacă a fătat Joiana.

La revedere !

Claudia Millian.

DECEBAL DIUPANEUL

—Fragment—
de PETRU MANOLIU

Dăinuiesc, în istorie, anumite victorii cari nu sunt hărăzite învingătorilor, ci numai celor biruiți. Dar, în acest fapt, ce poate fi verificat foarte ușor, nu trebuie să văzută ironia justiției imanente, atâta vreme cât nu-l vom înțelege ca pe-o restabilire de echilibru, rupt nu în virtutea unor principii interne, deci în numele logicii evenimentelor, ci prin contingenta intervenție a unei puteri efemere. Ori cum ar fi, Decebal este unul dintre acești biruiți biruitori. Trebuie să urmărite de aproape și fără nici o sfială, toate măsurile luate de Traian imediat după năvălirea în Dacia, cu scopul de-a șterge din memoria oamenilor și din aceia a istoriei, amintirea Regelui Dac, pentru a se înțelege și măsura la adevărată sa valoare, învingătoarea supraviețuire a învinsului de la Sarmizegetura. Evident, procedeul întrebuițat de împăratul roman, în vederea distrugerii ori cărei urme a rivalului său, se cere priceput ca o măsură impusă de interesele vitale ale Romei, și nimeni nu-i va putea aduce nici o învinuire, atâta vreme cât era obligat să apere și să aplice, până la cele din urmă consecinți, egoismul imperiului său. Istoria este doar, sub aspectul său contingent, conflictul unor egoisme, așa că distrugerea adversarului, chiar după ce a fost învins, se impune cu atât mai mult cu cât supraviețuirea lui reprezintă un veșnic pericol și un permanent motiv de nesiguranță. Însă, de aici, rezultă altceva și anume ni se deschide perspectiva din care putem măsura vigoarea adversarului înfrânt. Măsurile pe cari le ia învingătorul sunt cu atât mai aspre și mai implacabile, cu cât și învinsul dă dovadă că nu acordă victoriei decât o valoare trecătoare. În felul acesta, chiar dacă măsurile își ajung, până la sfârșit, scopul, și dau rezultatul dorit, ele constituie un prețios material pentru cunoașterea acelor cari au fost obligați să le îndure, și reprezintă mulajul unei realități vii constrânsă să se diformeze sau să dispară sub crusta artificială a acestor ordonanțe ale învingătorului. Dar ferocitatea unor asemenea măsuri, nu depinde numai de intransigența învinsului. Orice exagerare nu e o dovadă a puterii și, în genere, procedeele extreme în materie politică, sunt indicațiile certe ale slăbiciunii celui ce le inventează. Deaceia, ferocitatea măsurilor aplicate de Traian în Dacia și, în general, acelea privitoare la amintirea lui Decebal, nu pot să apară nimănui ca o dovadă a siguranței și a puterii, ci, dimpotrivă ca o probă peremptorie a unei stări de incertitudine dusă până la panică. Faptul acesta, oricât de surprinzător ar părea, cuprinde totuși întregul

adevăr, căci nu este pentru nimeni o taină profunde descompunere a societății romane din preajma războaielor dacice. Este, deci, în ferocitatea lui Traian panica de-a nu mai fi obligat să aibă un conflict cu un neam care putea oricând să se reorganizeze pentru a lua lupta dela capăt. Biruința aceasta, a romanilor împotriva dacilor, amintește, foarte bine, pe aceia a franco-englezilor din 1918. Cu tot geniul său, obosit de efort, Traian a trăit victoria nu ca pe-o încoronare firească a faptelor de arme, ci ca pe o nesiguranță permanentă. Cucerirea Daciei i se înfățișa ca un dar al zeilor, atât de greu se ajunsese la ea și atât de mult depășea puterea de înfăptuire a unui om. Deaceia, în mărețele sărbători cari au avut loc la Roma, odată cu triumful împăratului, e bine să vedem nu manifestarea calmă și odihnitoare a unei puteri încoronate de succes, cât mai ales și în special delirul unei societăți care nu mai era vrednică de o asemenea biruință. A fost atunci, siripa unor sărbători cari au ținut una sută douăzeci și trei zile. Zece mii de gladiatori au distrat publicul cu sângele și arta lor de-a se ucide. Unsprezece mii de fiare sălbatice au sfâșiat, în circuri, victime condamnate să hrănească foamea de spectacol a populației. Dar în afară de toate astea, Traian poruncește să se ridice acel Tropaeum înalt de aproape 132 metri, pe ale cărui pereți sculptorii sunt chemați să redea întreaga încrâncenare a războiului dacic. Însă și aici, ordinul era să se treacă sub tăcere, ca și în cazul lui Vercingetorix, chipul lui Decebal. Invinsul de la Alesia, este prezentat, în cortegiul lui Cesar, poporului, după ce fusese ținut un șir de ani în cele mai înspăimântătoare închisori ale Romei. Din luptătorul superb care, îmbrăcat în zale de argint, s'a dăruit singur romanilor nu mai rămăsese decât o ruină. Iar una din monedele bătute pentru triumful lui Cezar, ni-l arată pe Vercingetorix ca pe un primitiv, cu părul sburlit ca o fiară și cu expresia înfricoșătoare. Orgoliul roman nu putea îngădui ca dușmanii imperiului să aibă chip de om. Decebal nu se predă ca eroul gal. Regele dac nu-și îngădui naivitatea lui Vercingetorix care crezu în loialitatea lui Cezar. Avea să-și dea seama, însă imediat, că armata romană nu are nicio morală față de prizonier chiar când acesta e un comandant. Regele dac îi cunoștea prea bine pe romani, și deaceia Traian n'a avut posibilitatea să-l poarte în lanțuri pe treptele Capitoliului. Capul lui Decebal doar e trimis la Roma, pentru ca populația să afle că, în adevăr, marele dușman al imperiului este învins. Dar odată arătat, capul acesta a fost aruncat în Tibru, ca un lucru de cel mai profund dispreț, așa că, atunci când începu construirea Columnei, nici un sculptor nu-și mai aminti cum arăta regele dac. Deaceia, n'a fost prea greu de-a se închipui un Decebal oarecare, deși nu-i sigur că s'a râvnit chiar și atât de puțin. De oarece, o cercetare mai atentă a acestui Tropaeum Traian, ne desvăluie o ironie care constă în aceia de-a ne prezenta pe daci într'un mod uniform, deci caracterizați nu prin trăsăturile și expresia chipului, ci prin hainele pe cari le purtau. Este adevărat că pe Columnă se găsesc inegalabile basoreliefuli de artă, însă toate acestea reprezintă mai mult Dacia Felix, această „Californie a lumii vechi“ cum au numit-o unii. Romanii aveau pentru tot ce nu era „cives romanus“ un dispreț egal cu acela pe care-l manifestau și contemporanii lui Aristofanes față de aceia cari nu erau atenieni. Nu este de mirare deci, că, pe Columnă, chipul lui Decebal e o permanentă presupuziție. În muzeul Vaticanului se află bustul unui nobil

dac precum și acela al unui țăran dac, încă probabil că ele sunt opera unui sculptor de sub Adrian sau poate chiar și mai târziu. Dar dacă datorită măsurilor luate de Traian, chipul lui Decebal nu ne poate fi cunoscut în mod cert, în schimb Columna sa, așa uniformă cum se prezintă, constituie, totuși, o primă biruință a învinșilor de la Sarmizegetura. Datorită acestui Tropaeum Traiani, noi românii de azi putem dovedi că suntem, alături de germani, singurul popor care, cu toate vitregiile istorice, ne-am păstrat, în figură, sigiliul adevăraților noștri străbuni. Columna lui Traian este cartea de identitate antropologică a neamului românesc.

Probabil că, în logica internă a istoriei, atât era, deocamdată, suficient, de vreme ce, isvoarele scrise privitoare la Decebal au dispărut. „De bello dacico“, aceste comentarii asemănătoare nu cele ale lui Cesar, s'au pierdut, și, dacă din ele ar fi reeșit mai mult geniul autorului, adică al lui Traian, este totuși de bănuț că, din cuprinsul lor, s'ar fi înălțat și figura regelui dac. Se pare însă, că, aceste comentarii intitulate orgolios pentru a evoca opera literară a lui Cesar, nu erau, în fond, decât niște notații ce formau un „itinerariu“ din care lipseau și spiritul de observație față de lucrurile văzute, și generozitatea specifică numai la aceia cari se desbracă, în piscul biruinții, de orice resentimente. De bună seamă însă, că și în supraviețuirea documentelor trecutului, dăinuiește o logică, așa că nici păstrarea și nici pierderea lor nu se face la întâmplare. Nu este oare semnificativ că operele lui Platon și ale lui Aristoteles, ne-au rămas aproape în întregime? Cine le-a apărât de moarte când este cunoscută ura deslănțită împotriva lor de primii cărturari creștini? Operele acestor „negustori de înțelepciune și vorbărie“, cum îi numește Tertullian pe Platon și Aristoteles, ar fi trebuit să dispară dacă soarta lor depindea, dealungul veacurilor, numai de oameni. Asta nu înseamnă că există undeva, în veșnicia acestei lumi, o putere care apără anumite opere de pieire. Ceiace este însă absolut cert, e faptul că istoria nu păstrează decât acele opere în cari eventuala absență a generozității este rescumpărată de netăgăduita prezență a geniului. Nu vom contesta că Traian avea geniul militar, însă avem voie să deducem că „itinerariul“ său intitulat atât de prezumțios „De bello dacico“, nu prezenta nici o valoare documentară și nici una literară. Dacă ar fi avut măcar una din aceste calități, atunci de bună seamă că din ea nu ne rămânea numai o singură frază citată de un autor din veacul al VI-lea, numit Priscian care o folosește pentru a exemplifica o regulă gramaticală. Istoria cunoaște cazuri când opera, pierdută pentru noi, a unui autor, a supraviețuit totuși sub forma unui rezumat. Așa, de pildă, s'a petrecut cu „Istoria Goților“ a lui Casiodorus, care însă ne-a rămas rezumată¹⁾ de Jordanes în „Getica“ sa. Căci, dacă Priscian citează o frază din „Războiul Dacic“ al lui Traian, asta presupune că el cunoștea cartea, sau, cel puțin, că ea dănuia măcar oral pe vremea sa. E foarte greu de presupus că această frază a circulat singură patru veacuri și jumătate, mai cu seamă când, prin conținutul său, e lipsită de orice semnificație. Deoarece, iată citatul lui Priscian: „De aici am mers la Berzobim; după aceia la Aixis“.

1) Vom vedea mai târziu întregul sens al falsificărilor lui Jordanes.

Ce valoare are această notație ca să fi trăit atâtea secole? Nici una, și de aceea este de bănuț că „Războiul dacic” intră în moarte după Priscian. Dere a dispărut cartea aceasta? Fără îndoială din pricină că nu prezenta nici o valoare. Asta nu înseamnă că noi nu trebuie să-i regretăm pierderea, căci cricum, ea era singura în stare să ne facă să-l cunoaștem în chip imediat pe Traian cel puțin, dat fiind faptul că împăratul nu avea nici un motiv să spună adevărul.

Dealtfel, este bine de știut că nici o istorie a războiului daco-roman, scrisă de contemporani, n'a ajuns până la noi. Astfel, urmând aceeaș soartă, a dispărut și „Getica” lui Kriton medicul grec, al lui Traian, care și-a întovărășit împăratul. N. Iorga crede că, răsboaiele daco-romane ni s'ar înfățișa „cu totul altfel.. dacă am avea ceva egal cu atât de amănunțita și de precisa povestire a lui Cesar despre supunerea... întinsului teritoriu galic!” Istoricul nostru de geniu credea așa dar, că atât Traian cât și Kriton au râvnit, în cărțile lor, să facă a relatare obiectivă a întâmplărilor. Dar, adaogă N. Iorga, „uitarea s'a întins... definitivă și aproape desăvârșită asupra acestor isprăvi“. Și, mai departe, N. Iorga continuă cu bună dreptate: „Pare că asupra acestui lung și sistematic măcel, care a putut părea multora o adevărată stărpire intenționată,... apasă blăstămul regelui vânat până la peire” Vom vedea din redarea obiectivă a faptelor, cât a fost de intenționată această stărpire, care-i este adevăratul înțeles și cât de mult ar fi dorit sau nu Traian s'o realizeze în întregime¹⁾. Deocamdată, să reținem prețioasa dovadă care ne vine de la un mare admirator al lui Traian, și care e obligat, totuși, să recunoască în mod sincer că războiul daco-roman a fost un „lung și sistematic măcel” care, însă, nu s'a exercitat asupra „dacilor” numai ci și asupra aceluiaș popor ce luase de mult naștere și care intrupează isvoraiele neamului românesc. Or, ce valoarea obiectivă putea să prezinte, de data aceasta, „Getica” lui Kriton când acest „lung și sistematic măcel” era poruncit chiar de stăpânul său imperial, măcel mai mult „urban” și cu scopuri financiare? Este incontestabil că, orice pierdere, sub acest raport, trebuie regretată, deoarece și în cazul medicului Kriton, ca și în cel al lui Traian, dispariția unui document ne interzice de a putea, cunoaște cât mai bine cum erau, prin propriile lor mănturii, dușmanii lui Desebal.

Însă acest capitol n'ar fi complect dacă nu i-am adăuga o întrebare nu lipsită de înțeles și care nu face parte, cum se va vedea, din domeniul cazuisticii. Căci, oare, nu e semnificativ faptul că Tacit n'a scris o „Getică”? Născut între 54 și 56, Tacit trăiește sub Vespasian, Titus, Domițian, Nerva și Traian, supraviețuindu-l pe acesta din urmă cu cel puțin un deceniu, căci moare între 120 și 134. Așa dar, el e contemporan cu sbaterea imperiului, cu imoralitatea din vremea lui Domitian pe care-l atacă, învinovățindu-l de toate crimele și-l socoate crud, laș, orgolios, lichea și despot, dar

1) Problema, atât de controversată, a masacrării populației dace, a fost formulată fără a se ține seamă de realitățile sociale și economice ale regatului lui Decebal, și s'a ignorat complect cari au fost motivele ce-au determinat pe Traian, în special, să râvnească a stăpâni aurul munților și finanțele orașelor din Dacia.

știe să treacă sub tăcere numărul soldaților morți odată cu imprudentul general Corneliu Fuscus într-una din cele mai definitive victorii ale lui Decebal asupra romanilor. Așa dar, Tacit, ca un mândru cetățean al Romei, divulgă poporului ticăloșiile împăratului, însă nu poate merge cu obiectivitatea până acolo încât să-i descrie și toate înfrângerile. Istoricul acesta credea că adevărul trebuiește rostit numai atâta vreme cât nu este umilitor pentru imperiu. Se știe însă, pe de altă parte, că Tacit s'a consacrat studiilor istorice destul de târziu, totuși asta nu-l împiedică să ne dea, în preajma venirii la tron a lui Traian, acea capodoperă care se numește „Germania“, și prin care autorul, favorit al lui Nerva, vroia să indice noului împărat ce are de făcut, iar publicului roman să-i arate cari sunt planurile vigurosului urmaș. Dealtfel, Tacit era convins că scriind „Germania“ va avea și succes literar, deoarece romanii au iubit întotdeauna istorisirile privitoare la țările îndepărtate mai mult sau mai puțin cunoscute și cari puteau eventual, să prezinte sau un pericol sau nu folos pentru imperiu. Dar faptele nu se opresc aici. Imediat după apariția „Germaniei“ și bucurându-se de încrederea împăratului, Tacit se hotărăște să scrie istoria cezarilor dela Tiberiu și până la moartea lui Traian. Or, aici se situează întrebarea noastră formulată mai sus. Căci, în primul rând, „Istoriile“ sale, la cari se adaugă și „Analele“, se opresc la Nerva. Așa dar, asupra domniei lui Traian, istoricul tace, deși acest împărat moare la 117 iar după dânsul vine Adrian care dorea să găsească un scriitor dispus să întunece gloria predecesorului său. Tacit nu e prea bătrân pentru a nu-și putea termina opera, totuși preferă s'o lase nesfârșită. Dece? Fiindcă, dacă în cazul înfrângerii lui Corneliu Fuscus, el poate acoperi adevărul cu divulgarea vicțiilor lui Domitian, în fața lui Traian Tacit se simte desarmat, deoarece nu-i găsește acestui împărat nici o vină din faptul că, în fond, cu toată biruința repurtată asupra Dacilor, acest popor n'a fost înfrânt. Tacit a văzut și înțeles câtă desnădejde dăinuia în victoria dela Dunăre, și în calitatea sa de mândru cetățean al Romei n'a putut merge cu obiectivitatea atât de departe încât să fie un istoric drept al războiului daco-roman. A preferat să tacă și să-și lase opera neterminată, mânat de aceiaș poruncă subiectivă ca și în cazul lui Corneliu Fuscus. Tacit a simțit că victoria lui Traian nu trebuie să între în istorie, și că e bine să nu depășească trecătoarele și lesne uitatele sărbătoriri ale triumfului.

În al doilea rând, tăcând asupra războiului daco-roman, Tacit renunța la una din vocațiile geniului său. Căci, cum am văzut, „Germania“ era și un succes public și un program de activitate imperială. Or o „Getică“ ar fi îndeplinit aceleași optime condițiuni, ba, în plus, putea sluji drept itinerar pentru bogățiile Daciei. Se știe doar, că înainte de cucerirea Daciei, imperiului se sbătea într-o crâncenă criză financiară. În acest timp sunt instituite legi pentru economii și se creiază o comisie care să reducă la minimum cheltuielile publice. Dar întors din Dacia, Traian aduce, după unii, cinci milioane de livre de aur, la cari trebuia să mai adaugăm o mare cantitate de obiecte făcute fie din aur fie din argint, precum și argintul nelucrat sau în monede în valoare de circa șazeci și două milioane lei. Dealtfel, Lydus care ne relatează aceste prăzi ne mai spune că pe toate statuiele din forul Traian, poleite cu aur, era scris: „Ex manubis“, adică făurite din

prăzile pe cari le-a luat fiecare soldat, la rezezeală. Iar drept rezultat al acestui tezaur capturat, a fost faptul că în anul 106, contribuabilii Romei nu numai că sunt scutiți de impozite, dar primesc fiecare aproximativ câte 660 dinari. Cucerirea Daciei, a fost, așa dar, pentru Roma lui Traian, acelaș lucru ca și descoperirea aurului american pentru Spania lui Ferdinand și-a Isabellei. Romanii, dealtfel, se știe că erau arghirofili, mai cu seamă în pătura aristocrată unde domnea lenea și luxul. O carte deci despre această miraculoasă Dacie, ar fi însemnat un succes pentru autor și un serviciu pentru Stat. Ea ar fi constituit și un minunat mijloc de propagandă. S'ar fi aflat, prin ea cât de îngelată este cucerirea nu biruința lui Traian. Și cu toate astea, Tacit a tăcut asupra Daciei. Inșă, în afară de aceste considerații politico-economice, și trecând peste certul succes pe care l-ar fi avut o carte asupra Daciei, Tacit a renunțat tăcând, cum am spus, la una din vocațiile geniului său. Căci să nu uităm că, el este, în primul rând, un psiholog și, ca atare, e solicitat mereu de curiozități și de întrebări cari nu-și găsesc deslegarea decât pătrunzând în realități vii și veșnic inedite. Dacă el scrie „Germania“ pentru a pune în gardă imperiul față de poporul neînving de la Rin, — cu toată biruința lui Cezar, — apoi, nu e mai puțin adevărat că, unul din principalele motive cari l-au determinat să se ocupe de nordicul și purul popor, a fost și acela că descoperise o realitate nouă care, prin necunoscutul ce-l oferea, îi incita geniul, înprospătându-l cu o neliniște inedită. Inșă și Dacia îndeplinea această condiție, atât prin cerbicia poporului care-o locuia, cât și prin vitejia lui de care Roma luase cunoștință încă de pe vremea lui Cezar. Pe de altă parte, Tacit pomenește de Dacia, dar numai în treacăt, atât în „Germania“, cât și în „Istoria“ și în „Anale“. Dar și în primul și în al doilea caz, el nu vorbește referindu-se la evenimentele contemporane. Asupra acestora păstrează cea mai desăvârșită tăcere. Dece? Pentru că dăinuia în structura sa de istoric vocația de-a falsifica întâmplările. Și în fața războiului daco-roman, Tacit a devenit mai subiectiv ca oricând, de oarece a văzut că Istoria imperiului nu se poate mândri cu victoria lui Traian. Dealtfel, nu este exclus ca, însuși Traian, cu tot fastul dat sărbătoririi triumfului, să fi manifestat dorința ca istoricul să tacă, iar Tacit s'a supus acestui „Optimus Princeps“, mai cu seamă că tristețea gândurilor sale coincidea cu prudența și obiectivitatea împăratului, sau, poate, reținut și sever cum era, el și-a mângâiat toată amărăciunea, cu nostalgie, spunându-și: „Rara temporum felicitate!“

Iată-ne, așa dar, în situația de-a nu avea nici o mărturie scrisă de vreun contemporan, asupra războaielor daco-romane. Faptul e destul de curios și merită reținut cu întreaga lui semnificație, mai cu seamă dacă ne gândim că, romanii și-au împărțit viața în două compartimente: primul era acela al cuceririlor și al exploatării, până la secătuire, a acestor cuceriri; al doilea se reducea la voluptatea de-a se lăuda pe ei înșiși atât de mult și atât de sinceri, încât nu e o simplă impresie, bănuiala că, întreaga lor literatură, — poetică, istorică și oratorică, — inclusiv sculptura și arhitectura, au isvorât și s'au hrănit dintr'un narcisism împins până la imperialism. Deaceia, romanii au fost obiectivi atâta vreme cât adevărul le era favorabil. Locvacitatea de geniu a epocii lui August e o dovadă. Inșă tot o dovadă este și tăcerea lui Tacit. Căci victoria unui popor nu se judecă după niște sărbătoriri prelungite până dincolo de marginile modestiei, și nici prin cele câteva

monede, așezăminte sau monumente construite din porunca unui împărat. În politică, adesea, chiar și un „Tropaeum“ poate fi o abilitate. Victoria unui popor într'un război, se judecă și trebuiește urmărită numai în raport cu libertatea creatoare care vine, — dacă vine, — odată cu pacea. Iar înfrângerea dacilor n'a adus la Roma o asemenea libertate creatoare.

Dar, dacă în ceia ce privește Decebal și războaiele sale, istoria contemporană lui, este pierdută sub raportul mărturiilor scrise, cu alte cuvinte, dacă despre Decebal nu știm absolut nimic decât doar că a fost înfrânt de Traian, în schimb, despre daci tradiția ne spune, că am fi putut să le cunoaștem graiul dacă nu s'ar fi pierdut versurile scrise în limba lor de exilatul de la Tomis. Dispariția acestor versuri a născut multe nostalgii, deoarece prin ele am fi aflat cum vorbeau străbunii noștri. Inșă, oare Ovidiu a scris, în adevăr, versuri în limba getă sau dacă ? Sau mai precis : ce înțeles trebuie să acordăm mărturisirilor sale ? În scrisoarea a treisprezecea, din cartea a patra a „Ponticilor“, adresându-se prietenului Carus cunoscut, la Roma, datorită unei poeme în care imita pe poetul elin Pisandru, Ovidiu spune : Dacă versurile mele au greșeli, nu păcătuți mirându-te, căci ele sunt, ca să zic așa, rodul unui poet get. Vai ! cât mi-e de rușine că am scris stihuri în graiul acesta și că am supus poetei noastre niște cuvinte barbare ! Felicită-mă, cu toate astea, căci versurile mele au plăcut iar bătăranii geți mi-au și dat numele de poet. Vrei să știi ce cuprindea poezia aceasta ? Am adus laude lui August... Neamurile acestea au aflat de la mine că trupul lui August, tatăl patriei, era muritor, dar că sufletul său divin s'a înălțat în lăcașurile cerești... Când am ajuns însă la ultima pagină, am văzut mișcându-se agitate toate capetele ascultătorilor, dimpreună cu tolbele pline de săgeți, iar glasurile lor se uniră într'un prelung murmur. Unul dintre geți îmi spuse : „Fiindcă tu vorbești astfel de Impărat, el ar trebui să te recheme în patrie“. Da, Carus, a spus asta un get, și cu toate acestea, de șase ierni mă văd alungat la polul înghețat ¹⁾.

1) Nec te mirari, si sint vitosa, decebit
 Carmina, quae faciam paene poeta Getes.
 Ah pudet! et Getico scripsi sermone libellum,
 Structaque sunt nostris barbara verba modis.
 Et placui, gratare mihi, coepique poetae
 Inter inhumanos nomen habere Getas.
 Materiam quaeris? laudes de Caesare dixi...
 Nam patris Augusti docui mortale fuisse
 Corpus; in aetherias numen abisse domos...
 „Haec ubi non patria perlegi scripta Camoena,
 Venit et ad digitos ultima harta meos;
 Et caput, et plenas omne movere pharetras,
 Et longum Getico murmur in ore fuit.
 Atque aliquis: „Scribas haec quum de Caesare, dixit,
 Caesaris imperio restituendus eras“.
 Ille quidem dixit; sed me jam, Care, nivali
 Sexta relegatum bruma sub axe videt.

Acestea sunt versurile pe temeiul cărora s'a crezut că, dacă nu se pierdeau, am fi fost, astăzi, în situația de-a cunoaște limba străbunilor noștri. Să vedem însă, dacă o analiză, atât a „Ponticilor“ cât și a „Tristelor“, ne îngăduie să regretăm pierderea versurilor gete ale lui Ovidiu. Pentru asta, vom atrage atenția că, dacă, în genere, poezia este o „minciună adevărată“, apoi nici un poet nu s'a folosit de mai multe minciuni în poeziile exilului său, ca Publius Ovidius Naso. Singurul adevăr, în toate aceste poezii, este numai durerea poetului care a fost trimis să trăiască până la moarte, departe de Roma, lângă cele șapte guri ale Istrului, pentru a rebegi prin îngrozitoarele geruri ale polului înghețat, despărțit de Meterei, Colhieni și gloata Geților, numai de apele adânci ale Danuviului, adică la sfârșitul lumii unde romanii stăpânesc țărmlul din stânga, vecin cu Bastarnii și Sarmatii, deci în ultima țară cucerită de Roma, și pe care Ovidiu o vede ca pe un hotar nesigur. Această durere a poetului este atât de sfâșietoare și atât de nevindecată, încât cu toate eforturile, resemnarea nu dă roade în sufletul său. Sensual, căci Naso este porecla schimbată în renume, Ovidiu e poetul reprezentativ al aristocrației romane decadente. Rafinat și leneș : trăind numai pentru plăceri ; fugind de orice slujbă sau muncă sub motiv că are un trup plâpând ; născut, cum spune el însuși, pentru o viață tihnită ; ducând în suflet nostalgia vieții de desfrâu, care, dealtfel, l-a și determinat pe August să-l exileze la Tomis, — Ovidiu, odată ajuns pe țărmul Pontului Euxin, nu are, dealungul anilor până la moarte, decât o preocupare : să scrie la Roma, către, prieteni, rugându-l să intervină pe lângă August pentru a-l ierta, iar în vederea convingerii celor cărora li se adresa, el prezintă locul surghiunului atât de groaznic încât spune că, adesea, trec doi ani fără ca zăpada să se topească iar cât privește de oameni ei sunt ca și aceia cari beau sânge de om. Pentru a îndupleca pe cei dela Roma, Ovidiu nu precupește nici umilița, nici falsificarea adevărului, nici calomnia. Evident, un om de geniu ca dânsul, crescut și trăit la Roma lui August, a suferit mult, văzându-se exilat tocmai la Tomis. Ori unde în alt loc, surghiunul i-ar fi fost mai suportabil și, deaceia, cere să i se ușureze chinul, deportându-l în altă parte, mai cu seamă că dacă va fi prins că, nu spune adevărul, mărturisește el însuși, atunci să fie alungat de Roma atât de departe încât țărmul Pontului Euxin să i se pară un rai. Poet sub August, deci într-o societate coruptă, trăind numai pentru plăcerile sale, fără griji, intrigant, lipsit de orice normă etică, decadent sub toate raporturile și convins că lumea e creată pentru a-i oferi veșnice voluptăți, Ovidiu ni se arată, atât în „Tristii“ cât și în „Pontice“ așa cum era : fără caracter, egoist, lipsit de curaj și gata la cele mai incalificabile servilisme numai pentru a fi iertat. Ba, știind prea bine de ce a fost surghiunit, el are curajul să spună că toată cauza stă în faptul că e poet de geniu, deși, după cum vom vedea, pînă a dăinuit în lipsa lui de caracter, căci, și la Tomis se dedă, mai în mic, la niște lucruri similare oarecum, cu cele făptuite la Roma.

Cei câțiva ani, cât a stat aici, la noi, el nu face altceva decât să plângă și să ceară iertare. Iar pentru ca iertarea să-i fie acordată cât mai repede, procedează în două moduri, la început, atât în „Tristii“ cât și în „Pontice“. În primul rând, abia după un an de la sosirea sa la Tomis, își face epitaful pe care-l trimite la Roma. Apoi, în aceiaș poezie, mărturisește, la sfârșit, că, ar mai avea multe de spus, dar glasul îi este stins, nu mai poate dicta și că, roagă pe cei din cetatea eternă, să primească ultima urare de bine din partea

sa care, probabil, va muri în curând. Și, ca să impresioneze cât mai mult, spune că oasele-i au început să-i iasă prin piele, că nu mănâncă zile întregi, că trupul îi este anemiât și că zeli, a căror urgie netrudită îl prigonește, sunt împorțiți să ordone porților morții să se deschidă pentru a-l primi pe bietul Ovidiu. Dar, ca toate aceste relatări să capete o și mai mare justificare, el se folosește de lipsa de cunoștinți precise a celor dela Roma asupra Sciției mici și a țărmlui Pontului Euxin, și-și îngăduie să descrie clima și țara de aici, în culori înfricoșătoare. Le povestește celor ce stau sub soarele cald al Mediteranii, despre iernele cari țin câte doi ani la Tomis, despre pustietatea din jur, despre dușmanii cari îi pun viața în primejdie în fiecare clipă, și le mărturisește că, în mijlocul ghețurilor și săgeților scite, ispitele lui Venus nu-l chinuiesc, deoarece ele vizitează rar un pat desnădăjduit. (Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas : non solet in moestos illa venire toros). Apoi, spune că, e obligat să fie în acelaș timp și exilat și soldat, ba, mai mult, nu are ce mânca și nu dispune de nici o clipă de liniște.

În al doilea rând, Ovidiu îi descrie pe Geți și pe ceilalți locuitori în țara fel încât, numai ascultându-l, simți în suflet un amestec de groază, de ură și de dispreț pentru acești barbari. Cruzi, murdari, bătăuși, tâlhari ¹⁾, sângeroși, — geții îi apar, cum spuneam, asemenea celor ce beau sânge. O considerare totală învăluie versurile sale, ori de câte ori e vorba de acest neam. Nici nu-i socoate oameni și pentru a creia contrastul mai isbitor se întreabă : „Quid melius Roma ? Scythico quid litore pejus ?“ (Ce poate fi mai fermecător ca Roma ? ce este mai înfricoșător ca țărmlurile Sciției ?) Îl este silă de dânsul că a ajuns să trăiască într'o asemenea țară cu barbari cari se hlizesc prostește auzind cuvinte latine, cari se încaeră în piață și, pentru a scuza sau justifica greșalele poeziilor sale, el se întreabă disprețuit : de ce să mă mai trudesec atât, căci oare de geți și de sarmați va fi cînt versul meu ? Iar în cartea a patra, poezia a patra către Messalinus, Ovidiu spune : Aceia despre care ai auzit că se adapă cu sânge de oameni mai că trăiesc împreună cu mine sub aceiaș zodie. Aceasta este suprema judecată a lui Ovidiu asupra locuitorilor de la Tomis. Restul caracterizărilor vin sub ea, căci rostind numele neamurilor de acolo, exclamă orgolios : ce numiri nedemne pentru stilul meu poetic ! Mai cu seamă că, acolo, la Tomis nu poate sta de vorbă cu nimeni. (Tristia, lib. 11) el, Ovidiu, care-a fost, pentru arta cuvântului său, slăvit la Roma de-a norodului gură. (Trist. lib. IV, 1). Dar, poetul preocupat mai mult de obsesia sa, decât de respectarea adevărului de care, de altfel, e complex străin, se contrazice, căci nu-i nimic mai greu decât să îți minte propriile tale minciuni. Așa că, după ce ne spune că nu are cu cine sta de vorbă, face imprudența să ne informeze că,, la țărml fără port, sosesc, din Italia marinari, de la cari ar vrea să audă numai gloriei și mari biruinți repurtate de August. Însă, indiferent ce limbă ar vorbi corăbierii, ne adaugă Ovidiu, greaca sau latina iar de aceasta din urmă ar fi, evident, mai încântat, totul e ca aceștia să sosească, pentru a-i da iluzia că nu se mai află în mijlocul barbarilor, deși printre aceștia sunt și foarte mulți greci cari, cu toate că s'au asimilat, totuși nu și-au uitat complect limba nată. Și poetul ne spune că, la puțini mai găsești vreo urmă de limbă gre-

1) Se va vedea mai departe ce înțeles trebuie să dăm acestor „tâlhari“ a căror semnificație ne-o lămurește și Tuchydidie în „Războiul peloponesiac“.

cească schiminoșită, însă, de graiul barbarilor. (Trist. lib. V, 7). Dar asta ce înseamnă? Că Ovidiu, oricât ar vrea să exagereze, nu poate nega evidența, și atunci ne vorbește de acest jargon greco-geto-sarmatic. Faptul e firesc dacă ținem seama de legăturile cari existau, de un mileniu între elini și Portul Euxin, și dacă nu uităm că geții aveau o vitalitate excepțională ce se manifesta atât în acțiunile lor cât și în grai. Probabil că, acest jargon era mijlocul folosit de negustorii veniți din sud și de băștinași, adică o limbă oarecum comercială, lipsită de expresivitate și săracă în vorbe. Dar, oricum ar fi fost, ceiace trebuie să reținem e faptul că, la Tomis, se vorbea, de către greci, un dialect format din elină, getă, sarmată, besă și scită¹⁾. Geții râd prostește când aud latina (Trist. V, 10), însă această afirmație trebuie luată ca o intrigă a lui Ovidiu, adică, mai bine zis, ca prima, deoarece va mai urma o alta cu consecințe destul de nepăcute pentru poet, care, ironic, ne spune că, la Tomis, el este adevăratul barbar deoarece nu-i înțeles de nimeni. (Trist. lib. V, 10). Însă elegia în care ne mărturisește asta, e scrisă aproape după trei sau patru ani de la sosirea sa și pentru a se vedea câtă nesinceritate calculată folosește Ovidiu ca să înduplece prin exagerări pe cei de la Roma, e suficient să amintim că în testamentul său literar care e la sfârșitul cărții a treia din „Tristii”, adică, după abia doi ani dela sosirea sa la Tomis, el are curajul să spună neadevărul că, adeseori are îndoieli în ceiace privește sensul cuvintelor latine, că nu le mai găsește cu ușurință, că s'a desvâțat să vorbească și că se teme foarte tare ca nu cumva să se fi strecurat în scrisu-i expresii barbare. Apoi, după ce ne-a mărturisit că nu are cu cine să vorbească, face din nou imprudența să ne relateze că, el însuși e silit să întrebuițeze cuvinte sarmate, el poetul roman care, pentru asta, cere să fie iertat de Muze. Și, în sfârșit, lamentându-se mereu, el repetă veșnic teama ca nu cumva să i se strecoare vorbe barbare în versuri. Ba, ne dă acest fapt ca îndeplinit, ceiace ar însemna ca și noi, la rândul nostru, să dăm peste ele. Or, cu toată bunăvoința, și „Tristele” și „Ponticele” sunt scrise în limba latină a Romei lui August. Deci, unde sunt cuvintele barbare? Este exclus să afirmăm că, limba getă era o latină barbară. Urmele getei ni s'au pierdut, însă nu prin faptul că au dispărut versurile lui Ovidiu, cari nici n'au existat. Nu poate fi adusă în sprijinul teoriei formulate mai sus, nici Oda lui Horațiu când spune că pe dânsul îl va cunoaște întregul imperiu și că va fi învățat de toate neamurile iar printre ele și de locuitorii din Colchis precum și de Daci dimpreună cu Geloni²⁾. Afirmația, aceasta nu înseamnă că Dacii vorbeau o limbă latină barbară, ci doar că poetul avea conștiința prodigiosului său geniu. Și apoi, dacă, în adevăr, Ovidiu ar fi scris în limba sarmată sau getă, un elogiu lui August, cum ne putem închipui că nu l-ar fi trimis la Roma să fie văzut și admirat de toți, mai cu seamă că nu trebuie să uităm motivele cari îl determină să spună că a conceput acest elogiu. În anul 14, August moare la Nola, și îi urmează Tiberiu. În tot imperiul s'au făcut rugăciuni

1) O. Tafrali: La Roumanie Transdanubienne, Paris, 1918; H. S. Gehman: Ovid's experience with languages at Tomi (Classical journal, XI, 50-55).

2) Me Colchus et qui dissimulat metum

Marsae cohortis, Dacus, et ultimi
Noscet Geloni...

Horatii, Opera, Od. II, 20.

pentru împăratul mort, aducându-se elogiul celui nou. Ovidiu, care a pierdut partida cu August deoarece acesta moare fără să-l recheme din exil, încearcă să capete și să câștige bunăvoința lui Tiberiu. Cum? Arătând că datorită activității geniului său poetic, neamurile barbare n'au rămas străine de durerea Romei, și că, deci, poezia sa care, odinioară, era socotită ca răufăcătoare, a devenit acum o bună slujitoare a politicei imperiului. De altfel, poate sfătuit de un prieten, îi închină și lui Tiberiu o elegie (Trist. lib. IV, IV, 2) prezicându-i victoria asupra Germanilor, în vara anului 11. Tiberiu era, atunci, moștenitor; acum e împărat. Deci, trebuie să-i cucerească bunătațea și iertarea. Dar cum altfel, decât arătând că în nesigura și barbara Scitie, geniul său a adus osanale defunctului Împărat? Și pentru ca înscenarea să fie cât mai desăvârșită, el nu uită să arate că le-a vorbit geților, sarmaților și besilor în așa fel încât să-l înțealegă nu numai sub raportul graiului, dar și sub acela al credințelor lor, spunându-le că trupul tatălui August al imperiului a fost muritor dar că sufletul s'a înălțat în lăcașurile cerești. Ovidiu nu crede în nemurire; nici la Roma nu se credea; însă procedând astfel, poetul putea să sugereze la Roma că n'ar fi exclus ca, datorită lui, August să intre în rândul divinităților de la Tomis. Și ca o dovadă că totul e o înscenare, ne stă mărturie sfârșitul scrisorii din „Pontice“, în care vorbește de stihurile sale citite barbarilor, deoarece iată cum o termină: Te conjur, întrebuițează întreaga ta putere pentru a salva un prieten dela moarte“. 1) Și ca să arate câtă binefăcătoare influență au avut versurile sale privitoare la August, el inventează acea remarcă a unui sarmat care găsește nenatural exilul de vreme ce poetul vorbește atât de frumos de împărat. Dar Tiberiu nu se lasă înduplecat. Il cunoaște prea bine pe Ovidiu, și-și dă seama că tot ce spune e „minciună adevărată“. Căci, dacă poetul ar fi scris în graiul get un elogiu pentru defunctul August, este exclus să nu-și fi dat seama că, trimiterea lui, la Roma, putea cuceri, mai curând, bunăvoința noului împărat. Acest elogiu adresat direct lui Tiberiu, ca altă dată elegia din „Tristia“, ar fi creiat o oarecare curiozitate firească și poate un zâmbet iertător. Dar ce să trimeată, când nu avea ce? El îl disprețuia prea mult pe bășinași, și chiar în scrisoarea a treisprezecea unde ne vorbește de elogiu și în care geții îi acordă, — spune Ovidiu, — numele de poet, ura sa împotriva locuitorilor din Tomis este evidentă prin chiar expresia „inhumanos Getas“, adică geții bādărani. Or, cum ne putem închipui că un om ca Ovidiu să se fi apropiat atât de mult de geți încât să le citească versuri, când pentru dānsul asta ar fi însemnat o degradare? Și ca o dovadă peremptorie că între el și locuitorii din Tomis n'a putut exista atātā concordie, ci numai conflicte, ne stă scrisoarea a paisprezecea în care ni se relatează revolta geților împotriva lui Ovidiu, când află că poetul îi insultă în versurile sale. Faptul acesta i-a supărat pe locuitorii din Tomis, ne spune Ovidiu, ațāțānd împotriva lui mânia publică. Și aici, el întrebuițează aceleāș versuri, puțin schimbate, pe cari le găsim în elegia către August din „Tristii“ când spune: Dacă vei ceti neprevenit poeziile mele vei constata că nu sunt în stare să facă nimānui niciun rău. Adică se folosește

1) Quanta potes, praebe nostrae momenta salutis,
Quae nisi mutato nulla futura loco est.

Ovidii, Ex Ponto, lib. IV, epist. 13.

de aceeași metodă a omului lipsit de obiectivitate. El insinuiază că, nu calomniile sale, ci anumiți interpreți răuvoitori („malus interpres“) au ridicat împotriva sa mânia publică, deoarece el, Ovidiu, e nevinovat și-și dorește o fericire tot atât de mare pe cât îi este inima de pură. („Tam felix utinam, quam pectore candidus essem !) Numai că locuitorii din Tomis nu se lasă convinși atât de ușor. Constrâns de barbarii pe care-i disprețuia, Ovidiu se vede obligat să le mărturisească : Nu sunt vinovat, n'am făcut o crimă ! Eu vă iubesc. Eu nu vă urăsc decât țara“.1) Vasile Pârvan ne spune însă, că poetul a fost proclamat „agonotet“, adică președinte al „marilor sărbători cu jocuri și întreceri pentru preamărirea zeilor și petrecerea oamenilor“ 2). Dar asta nu contrazice întru nimic susținutul conflict pe care l-am menționat deoarece, probabil, această cinste l-a fost făcută înainte ca locuitorii să afle că Ovidiu îi calomniază. Dealtfel, nu este oare semnificativ că, ultimele două „Pontice“ nu mai cuprind attribute insultătoare la adresa tomitanilor ? Ovidiu de data asta îi numește, pe aceștia, foarte respectuos, locuitori. Ba, mai mult, pentru a-i convinge că nu i-a insultat, deși „Tristele“ și „Ponticele“ ne dovedesc exact contrariul, el are curajul de-a nu roși când le spune că, nu putea insulta un popor atât de credincios care i-a primit nenorocirea cu atâta bunăvoință, și al cărui omenesc e o mărturie că este de origină greacă 3). Exilatul dela Tomis a fost prea poet ca să mai fi fost în stare să spună adevărul, și prea nefericit pentru a nu întrebuița toate mijloacele în vederea unei întoarceri la Roma. Deaceia afirmația sa că a scris versuri în graiul get sau sarmatic, trebuiește pusă pe aceeași treaptă cu informația că, la Tomis, adesea, zăpada nu se topește câte doi ani.

Traian, Kriton, Tacit și Ovidiu, iată pe aceia cari ar fi trebuit să ne dăruiască bibliografia unei istorii a Dacilor, și, cu excepția celui din urmă, a lui Decebal. Dar un împărat, un curtean, un istoric și un poet, au înălțat cu știință și cu voință un zid de mușenie între noi cei de azi și unul dintre cele mai dramatice momente ale istoriei acestei țări. Știm că toți istoricii obișnuiesc să înceapă viața popoarelor europene și să le acorde o identitate abia după lichidarea năvălirilor barbare. Pentru dânșii istoria se reduce numai la conformism. Dar a proceda în felul acesta e ca și cum am afirma că, adevăratele rezervoare ale oceanelor, mărilor, fluviilor, etc. etc., nu sunt nesecatele zăcăminte acvifere subterane pe cari nimeni nu le știe unde sunt și cum curg, dar cari, din când în când, se manifestă fie prin țâșnirea eliberatoare către lumină, fie dislocând rădăcinile uscatului și provocând prin cataclisme, o nouă configurație a solului.

Despre Decebal nu știm, sub raportul biografic, aproape nimic. Isto-

1)... nula est mea culpa, Tomitae,

Quos ego, quum loca sim vestra perosus, amo.

2) V. Pârvan : Inceputurile vieții romane la gurile Dunării, p. 67.

3) Adde...

Non mordenta mihi turba fidelis erat.

Malliter a vobis mea sors excepta, Tomitae

Tam mites, Graios indicat esse viros.

Ovidii, Es Ponto, lib. IV, 14.

rici ulteriori lui Traian, ne-au lăsat câteva referințe lipsite de o semnificație deosebită. Din ele nu se poate reconstitui viața marelui Rege. Și cu toate acestea, cartea de față, îi poartă numele. Dece? Fiindcă Decebal este un simbol, iar lucrarea asta a fost scrisă ca o „consolare”. Și vom vedea, din cuprinsul ei, cum ignorând, peste milenii, etapele contingente ale istoriei văzute și înregistrate, neamul românesc de astăzi este identic, în adâncul său, cu sufletul acelor mândri daci eroi de odinioară cari prin politica lor intransigentă ne arată, mai cu seamă în ceasul de acum, că pacea creatoare a Occidentului depinde numai de trăinicia statului care stăpânește castelul Daciei, că această cetate a Daciei a fost a lor iar azi trebuie să fie numai a noastră și că, dacă Traian nu distrugea Regatul Dac, atunci barbarii n’ar fi ajuns până la Roma.

Petru Manoliu

VII VERME IN ROSTOGOL

d e I O N O J O G

*Pământ, pământ, neputincios Pământ,
Ți-am dat aripe mari de-Avânt,
Să calci pe 'nalte treptele de nouri
Pe frunte cu-a luceferilor rouri...*

*Dar din înalt și din albastru Hău
Te-ai reîntors din veșnicii în tău:
Impăunată rîmă cu aripi de-aquilă —
La ceruri mincinoase din argilă...*

*Pământ, pământ, neputincios Pământ,
Ce sui pe scări de sunet și cuvînt
La zări — nu mai căta spre Undeva...
Reia-ți cununa ta de mucava.*

*Zadarnic arzi aripile'n mister
Și'n lut îți fulgeri catedrale mari de cer
Când plăsmuiții idoli, cad din Mit, —
Deși din vis și carnea-ți i-ai hrănit.*

*Pământ, pământ, neputincios Pământ,
Ții vierme 'n rostogol pe mări de vînt,
Ca'n strachine de zări, să 'ncepi sub plaur —
Din nou osînda ta, 'n urziri de aur!...*

Ion Ojog

DIN ZIARUL UNEI INFIRMIERE*)

de GH. TULBURE

În spitalul, unde eram soră de caritate, răniții sporeau zi de zi, venind de pe toate fronturile.

Printre șirurile de bolnavi, cari zăceau în paturile albe, orânduie dealungul unei săli mari și întunecoase, într'o zi am observat, desprinzându-se ca o icoană de mucenic, chipul tânăr și frumos al unui ostaș necunoscut.

Doi ochi mari și negri, umbriți de gene lungi, priveau cu lăcomie spre geamul deschis, pierzându-se în zarea depărtată. Pe fruntea lui largă și netedă alunecă o șuviță din părul negru, lucitor, care-i tivea tâmplele în valuri ușoare.

În colțul gurii frumos arcuite încremenise tristețea și resemnarea. Ceasuri întregi stătea pe gânduri, fără să facă o mișcare, fără să rostească o vorbă. Numai din când în când s'auzea un suspin adânc, care-i ridica pieptul, și o tuse seacă, ce-i chinuia răsuflarea. Apoi iarăși se făcea liniște.

Într'o seară, când soarele-și lua rămas bun, trimitându-și ultimele raze purpurii să 'mbrățișeze pământul, Neacșu — așa-l chema pe tânărul meu pacient — văd, că-și întinde brațul slăbit și scoate de sub căpătâi un șir de mătăanii. Apoi desface dela grumazi o barieră învechită, de care atârna o iconiță.

Inchide ochii cu blândețe și începe a trece printre degete șirul de mărgele tocite, sărutând cu multă evlavie chipul sfânt de pe iconiță. Buzele lui arse de febră se mișcau fără preget, dar nu se auzea nici o vorbă. Degetele palide depăneau neobosite șirul de mătăanii, ca niște boabe negre.

*) Din volumul de schițe „Icoane prăfuite”, gata pentru tipar.

Neacșu nu se plângea niciodată de nimic. Era cel mai bun și mai liniștit din toți bolnavii mei.

De aceea nimeni nu-l cunoștea mai de aproape. Ceilalți tovarăși de suferințe zadarnic veneau uneori la patul lui, punându-i câte-o întrebare pentru a afla cine-i și de unde a căzut aici. Neacșu-i privea lung cu ochii lui visători, apoi zâmbea ușor și le dădea un răspuns scurt. Pe urmă recădea din nou în aceeași liniște și tăcere, în care stătea scufundat toată ziua.

Intr'o noapte eram de inspecție. Dela o vreme, când vaietele răniților amuțiseră și suspinele lor dureroase se stingeau răslețe în tăcerea nopții, văd pe Neacșu că-și ridică capul cu grije de sub pătură, se uită cu luare aminte împrejur, vrând să-și rezime trupul înfirbântat de pernele ridicate la căpătâi, scoase de sub saltea o punguliță de piele și o deslegă cu grijă. La lumina gălbuie a unei lămpi de noapte își desfășură apoi dintr'o maramă roșiatică un chip, care se părea o fotografie. Își încordează privirile spre el, pe urmă-l apropie de buze și-l sărută prelung și apăsător. Două boabe de lacrimi îi picură pe chipul aceleia, care-i era mai scumpă de cât orice din lume și a cărei icoană, ștearsă și tocită de lacrimile și sărutările lui, o ținea strâns în amândouă mâinile.

Ochii-i ardeau ca doi jărateci și tusea începu să-l înec. Neacșu tresări, se uită împrejur și-și ascunse capul sub pătură, ca să nu trezească pe ceilalți. După un timp, tusea i s'a mai potolit. Sărută din nou fotografia apoi o învâluie și o vâră frumușel sub saltea. Își trase pătura de lână până la grumazi, își încrucișă mâinile pe piept și scoase un suspin adânc.

Și'n creierul fără somn începură să i-se închege amintirile zilelor trăite, cu imagini duioase și pline de farmec...

Neacșu se revede pe genunchii mamei sale, acolo în satul lor de munte, ce se revarsă sfios în valea râului, tivit cu două șiruri de sălcii bătrâne. Vede livezile, înflorite, în cari se sbenguia, copilul, cu tovarășii lui de minge și jocuri. Vede mălinul de lângă gard, încărcat de flori și o prîvighetoare cum își caută cuibul cu puișorii, la rădăcina lui.

Vede lanurile de grâu, cum se leagănă ca niște valuri de aur în bătaia vântului de vară. Își amintește de zilele de seceriș, cu mulțimea de fete, cari se pierdeau în grâne, cu cântecul lor umplând văzduhul, cu glumele flăcăilor cari se întorceau seara spre sat, chiotînd pe întrecute și gata să mai tragă o horă în fața hanului.

Dar serile de toamnă târzie, pela sfărmatul cucuruzului! Ce

mai veselie era, ce de cântece și povești și, mai ales, ce doine zise din fluer de Stan al Marinii...

Pe fruntea lui, pe obrajii lui, îmbujorați de friguri, trecu o rază de lumină, care-i strecura în ochi o văpaie.

Un suspin al vecinului din dreapta îl făcu să tresară. Și-aruncă ochii împrejur și fața i-se întunecă de tristețe.

Se văzù în spital...

Cât de luminoase erau amintirile, cari îl purtau cu gândul printre flori și câmpii cu soare. Și cât de tristă realitatea în care se găsea! Pe sufletul dorobanțului se așternu un nor negru. Gândurile lui se depănau însă mai departe...

Vedea ziua mobilizării, ceasul plecării lui la războiu.

...Cu ce chiote, cu ce cântece de dor, de jale, de biruință și de cucerire plecaseră ei din sat. Vedea în clipele acelea pe maică-sa ținută de porțiță, ștergându-și ochii cu colțul mânecii...

— „Să dea Dumnezeu să mă'ntorc, maică, sănătos și să vă gădesc în pace. Și pe tine, Marinico, să te gădesc ca pe o floare, să facem o nuntă mare, de să răsune nouă sate“...

Își auzea propriile cuvinte de rămas bun. — „Dumnezeu să te audă dragul maichii“, — și bătrâna își înecă suspinul în maramă. Iar Marina și-ascunse căpșorul bălai la sânul mamei sale.

Au trecut doi ani de atunci.

Neacșu s'a luptat ca un leu. A răbdat frig, viscole și lipsuri mari de tot felul, fără să se plângă vreodată. În linia de foc el mergea tot înainte. Nu cunoștea frica și nu se temea de moarte.

Dela o vreme, după ce luase parte la mai multe atacuri, pieptul lui începu să se umple de decorații. Odată însuși „domnu gheeneral“ i-a întins mâna și l-a lăudat în fața camarazilor, pentru că în ploaia de gloanțe nu numai că a stat neclintit, dar râdea și făcea glume pe socoteala plumbilor, cari veneau dinspre frontul dușman risipind moarte'n jurul lor.

Intr'o noapte însă, când era de sentinelă într'o pădure, se porni o zăpadă și un vânt rece de-ți tăia obrazul. Neacșu, cum stătea smirnă în suflarea ascuțită a vântului, simțea cum îl iau niște fiori reci prin șira spinării. Și-l sguđuia un tremur ca de friguri. Apoi îl apucară niște junghiuri pela coaste, ca niște cuțite ascuțite. Dar nu s'a mișcat din post. Dimineața-i vâjâiau urechile de i-se părea că se 'nvârtește lumea cu el. Valuri de călduri i se urcau în obraz și trupul îi ardea ca de foc. Dar Neacșu nu s'a lăsat răpus de o fierbințeală și a mers în fruntea trupei.

Atacul a început în zori de zi și a durat până spre seară. A fost o luptă înverșunată, a fost o încăierare de focuri și de baionete cum numai Românii știu să dea, când e vorba să-și apere sărăcia și țara.

În focul luptei, lui Neacșu i-se făcu deodată întuneric în fața ochilor și nu se mai putu ține pe picioare. Mai făcu un pas, apoi se poticni și căzù la pământ. Cu o ultimă sfortare se mai propti odată în genunchi și ridică patul puștii gata să trăznească „în numele Tatălui“ pe un căpcăun de ostaș bărbos, care s'apropia spre dânsul cu ochii holbați de groază. Dar n'a mai avut puterea să lovească. A căzut în nesimțire... Ce s'a întâmplat pe urmă nu știe. Doar atât, că s'a trezit într'un spital mare, departe, foarte departe de ai săi...

Junghiurile și fierbințelele l-au chinuit săptămâni dearândul. Iar gândul la biata maică-sa, rămasă singură în căscioara ei de bârne, fără sprijin la bătrânețe, îl rodea și mai mult la inimă. Incepu să slăbească văzând cu ochii, dar fără să-și piardă nădejdea. Acum în vremea din urmă, nu-l mai durea nimic, junghiurile au încetat de parcă i-le luase cu mâna. Numai tusea îl seca, numai tusea-l năpădea uneori de credea că-i rupe plămâni. Cu toate că doctorul îl încuraja și-i dădea mereu nădejde de mai bine, el știa, că nu mai este scăpare...

Știam și eu, dar nu-i vorbeam niciodată de altceva, decât de ziua când are să părăsească spitalul și să plece acasă, în satul său îndepărtat dela marginea codrului. O zi care m'avea să sosească niciodată...

Intr'o dimineață rece gălesc pe Neacșu cu umerii obrajilor aprinși pară și cu ochii sclipitori ca de sticlă. Mă apropiu, ca altădată, de patul lui și mă așez pe scăunel. Stăteam bucuros de vorbă cu el pentrucă era un suflet bun și căutam în tot chipul să-i ușurez povara durerilor, cari zăceau pe inima lui atât de tânără și de curată.

Vroi să zică ceva dar o tusă grea și un val de sânge îi opriră vorba'n gât. Când se liniști puțin, era galben ca ceara, cu ochii măriți și adânciți în orbite. Mă privi lung, scoase apoi o punguliță de pânză și mi-o 'ntinse 'ncteișor. Erau bănișorii lui, pe cari îi strânsese cu grijă de când a intrat în războiu. Luă apoi iconița cu chipul maicii sale, o sărută prelung și-o așeză frumos în dreptul inimii, pe cămașă. Iși încrucișă brațele pe piept și începu să depene ușor boabele de mătâni. Buzele lui nu se mai mișcau, iar pe față i-se așeză o liniște și o seninătate din altă lume. Numai fruntea-i era broboinită de sudori reci. Deschise ochii mari la mine. Două lacrimi îi mi-

jeau în colțul genelor vrând parcă să-mi spună: „N'ași vrea să-mi rămână oasele în pământ strein“...

Apoi scoase un suspin adânc, se întinse cât era de lung și prin buzele sale întredeschise sufletul lui îl văzui zburând pe altă lume. I-am închis ochii cu degetele tremurând de milă și mi-am îngropat fața în palme. Lacrimile-mi picurau pe mâinile lui albe, încrucișate pe piept. Plângeam pe Neacșu, dorobanțul meu, ca pe un frate bun și mă rugam pentru sufletul lui.

Dar el stătea liniștit, nemișcat și nu m'auzea. Nici nu mai era lângă mine. Neacșu plecase, cu gândul la mamă-sa și acum va fi colo sus, undeva în zările cerului înalt. Il vedeam par'că aieva, în fața sfântului judecător divin, stând drept și mândru, cum stătea el înaintea domnului ghegeneral, zicând:

— Nu mi-am făcut, decât datoria.....

Gh. Turbure

S C A L O I A N

de DAN BĂLTEANU

Scaloită-iță
cap de coconiță
te caută mă-ta prin pădurea rară
cu inima-amară,
te caută mă-ta prin pădurea deasă
cu inima arsă.

(Versuri populare de pe Bărăgan)

Scaloian, trup de păpușă
dărîmat ca o cenușă
cine zilele ți-a rupt?
Cine mi te-a aruncat
fără grijă de păcat
în vîltori de ape largi,
în omnete să te spargi?

Ursitorile viclene
ți-au tors plumbul morții'n gene
ori, din vânturi, ielele,
ți-au coclit inelele?
Sau o Joie mînioasă
mi ți-a săgetat în oasă
fulgere de zi ploioasă?
Ori cînd popa a tocat
junghiul mi te-a 'nsulițat
inima de ți-a secat?
Nu cumva Rusăliile
ți-au surpat cărările
mormântându-ți zilele
făr' să 'ntrebe milele?

Cine-i ochiul de vrăjmaș
ce mi te-a privit pizmaș
și te-a frînt ca pe-un talaș?
Cin' te-a dus în cîrca lui
vămile spre cer să sui?

Ort avut-ai ca să dai
vămile să treci spre rai ?

Scaloiene,
diciene,
pui frumos de Cosinzene
moartea ți-a suflat în gene
te-a furat ca o nălucă
în pustiiuri să te ducă,
ca pe-o taină să te'ngroape
în noian adînc de ape.

Cui pustiul tău ți-l plîngi
pe sub apele adînci ?
Cin' te ține în podvezi
soarele de nu-l mai vezi
și nici crengi de sălcii verzi ?
Unde lacrimile-ți cad ?
In ce apă ? In ce vad ?

Și de ce nu te înduri
din adîncuri să te furi ?
Nu auzi, cînd ninge lună
glasul drag de mamă bună
cum te chiamă de răsună
cîmpul larg cu zările
de plîng toate florile ?

N'o auzi cum mi te plînge
tot cu lacrimi ca de sînge,
cum te strigă'ndurerată
noaptea 'ntreagă, ziua toată
ca o fiară 'njunghiată,
cum în plete-i ning alb anii
tot bocînd pe puiul mamei ?

Scaloiță, scaloiță,
creangă ruptă din portiță,
bocet negru'n ialomiță,
te va plînge Bărăganul
cîtă vreme-i toarce anul

și-ți va dărui — pomană —
toți colacii lui de mană,
să-i fii leagăne de ploi
după Paști pînă'n trei Joi,

Scaloiene, diciene,
pui frumos de Cosînzene...

A handwritten signature in black ink, reading "Dan Bălțeanu". The signature is written in a cursive style with a long, sweeping tail that extends to the right.

UN GENERATOR DE CONȘTIINȚĂ NAȚIONALĂ

— Societatea de cultură Macedoneană —
de TH. CAPIDAN

Acțiunea pentru trezirea Românilor macedoneni la conștiința națională prin școală, întreprinsă de guvernul român din țară, la început n'a mers tocmai așa de ușor. Greutățile și piedicele veneau din faptul că această inițiativă era luată într'o vreme când populațiunile din Balcani se găseau în fierbere sub amenințarea bandelor de insurgenți formate de Bulgari, Greci și Albanezi. În astfel de împrejurări, Turcii nu înțelegeau rostul unei acțiuni pur culturale, chiar atunci când ea se făcea în folosul unei populațiuni care nu avea niciun interes politic. Guvernul român, la rândul lui, nu se putea angaja prea mult, mai întâi pentru că avea prea puțină trecere la Poartă; al doilea din cauza atitudinii ostile a Patriarhiei, care era foarte rău dispusă în urma secularizării averilor bisericești dela mănăstirile din țară.

În astfel de împrejurări, o acțiune în interesul acestor Români putea începe numai pe cale particulară și dela oameni cari cunoșteau întreaga situațiune a elementului românesc din sudul Dunării. Aceștia nu puteau fi alții decât Macedoromânii stabiliți în țară. De fapt, ei au și început să se miște, în fruntea unor patrioți ca Dimitrie Cazacovici, ajuns mai târziu membru activ al Academiei Române, Iordache Goga, Zisu Sideri și Dimitrie Bolintineanu, reușind să formeze în anul 1860 un prim comitet compus din cele mai distinse personalități din țară : C. A. Rosetti, Cristian Tell, Cesar Boliac și V. A. Ureche.

Imediat după constituire, comitetul astfel compus, a adresat Românilor Macedoneni din Peninsula Balcanică un călduros manifest, din cuprinsul căruia ei aflau pentru întâia dată că nu sunt singuri pe lume în locurile îndepărtate în cari se găsesc și că au frați mai mari cari se interesează de soarta lor.

Este de prisos să arătăm aici că sufletul acestui comitet era V. A.

Ureche, acest mare patriot și neobosit luptător pentru cauza tuturor Românilor de peste hotare nu numai pentru soarta Macedonenilor.

În urma stăruințelor depuse de acest prim comitet, s'au înființat, începând dela 1864, primele școli românești în Macedonia. Tot în urma stăruințelor lui s'au trimes primele cărți românești în Macedonia și s'au adus din Epir, Tesalia și Macedonia, aici în țară, primii elevi, înființându-se o școală macedoromână cu internat și cu un program făcut anume pentru pregătirea acelor tineri, cari trebuia să învețe mai întâi bine limba literară și ceva latinește, și numai după aceea să treacă la liceul Sf. Sava pentru învățături mai înalte.

În urma acestor promițătoare începuturi pentru cultura Românilor din Macedonia, eforturile Comitetului nu ajungeau. Acum și numărul Românilor Macedoneni din țară, cari se interesau de mersul cauzei românești în Macedonia, se mărea din ce în ce mai mult. În astfel de împrejurări, s'a simțit nevoia ca, în locul comitetului, să se fondeze o societate care să cuprindă cele mai marcante personalități din țară. Această societate s'a și constituit sub numele de „Societatea de Cultură Macedo-română“, în forma în care există și azi.

Prima adunare a avut loc în 23 Septemvrie 1879 în sala Ateului Român.

Această memorabilă ședință a fost ținută sub înalta președinție a Mitropolitului Primat Calinic Miculescu, secretar fiind V. A. Ureche. În Consiliul de Administrație de 35, ales la această adunare, figurau, pe lângă fruntașii macedo-români din țară, cele mai distinse și marcante personalități din lumea politică și literară dela noi ca: Dumitru Brătianu, C. A. Rosetti, Principele D. Ghica, Ion Câmpineanu, Dumitru Sturdza, General Tell, George Chițu, Vasile Alecsandri, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi și alții.

Entusiasmul stârnit la fondarea ei era atât de mare, încât adeziunile veneau dela cele mai distinse personalități din țară. Sub acest raport mă mulțumesc să arăt aci că însăși Doamna Elena, care pe vremea aceea se găsea la Paris, a cerut să fie înscrisă la Societate cu cei doi fii ai ei, Alexandru și Dumitru, după cum aceasta rezultă din următoarea scrisoare, pe care a adresat-o cu data de 9 Iulie 1880:

„Monsieur,

L'état de ma santé ne m'a pas permis de répondre plus-tôt à la lettre par la quelle vous m'avez fait connaître et l'existence de la Société d'Instruction Macédo-Roumaine et la noble mission qu'elle s'est donnée.

Pour empêcher la dénationalisation des nombreux Roumains repandus sur le sol de la Turquie d'Europe, vous faites appel à tous. Pour parer aux dangers qui menacent nos intéressants congénères, vous projetez d'élever et de subventionner des écoles roumaines dans les contrées transdanubiennes et surtout en Macédoine. Rien de plus sage ni de plus efficace en effet pour entretenir chez eux l'étude de la langue, de la religion, de l'histoire et des moeurs de leurs pères.

Votre entreprise est vraiment patriotique Monsieur, elle sera bien accueillie et généreusement encouragée en Roumanie. Je m'associerai de tout coeur dans la limite de mes moyens, aux efforts que vous tentez.

Aussi bien la Société d'Instruction Macédo-Roumaine vient-elle répondre à une grande pensée du Prince Couza. Ce n'est pas à vous que j'apprendrai, Monsieur, que le Prince subventionna d'abord sur sa cassette privée plusieurs écoles roumaines de Bulgarie et de Macédoine, les quelles reçurent plus tard une dotation de l'Etat, si j'ai bonne mémoire. Il me souvient encore que le Prince sur les indications de Monsieur C. Négri, et de Monsieur D. Bolintineano, qui avaient visité ces populations, fit venir un certain nombre de jeunes Roumains de la Macédoine à Bucarest pour y compléter leur éducation et former le noyau d'une sorte d'Ecole Normale qui devait être une pépinière de professeurs pour les écoles roumaines d'au de là du Danube.

Ces institutions ont-elles disparu et, dans ce cas, voulez-vous les ressusciter? Ou bien, ont-elles subsisté jusqu'ici et voulez vous profiter des circonstances politiques pour les revivifier et revendiquer le droit de tendre une main protectrice à nos frères de Macédoine? Dans tous les cas, la Société que vous présidez est une oeuvre patriotique. Je tiens à honneur d'être inscrite avec mes deux fils, Alexandre et Démètre, au nombre de vos adhérents.

Croyez, Monsieur, à mes sentiments d'estime particulière.

Paris 7 Juillet 1880.

Princesse Héliène Couza"

Imediat după constituirea Societății, un apel semnat de patru membri din consiliul de 35 cu V. A. Ureche în frunte a fost trimis ziarelor din țară în care, după ce se expunea în mod amănunțit felul cum gândeste această Societate să întreprindă acțiunea pentru apărarea intereselor naționale ale Românilor din sudul Dunării, le cerea să le ajute în această luptă prin luminarea opiniei publice din țară. Tot atunci Societatea de Cultură Macedoromână a organizat ținerea

de conferințe pentru o mai bună orientare a publicului românesc în problemele naționale din Balcani.

Spre a ne putea da seama de efectele acestei acțiuni, trebuie să ne amintim că, pe vremea aceea, toată activitatea oficială a Statului Român se reducea la întreținerea a câtorva școli primare. Ele erau prea puține față de numărul Aromânilor cari se instruiău la școlile grecești. Este drept că pe atunci inițiativa Statului nostru de a se ocupa de soarta unor Români pierduți în mijlocul celorlalte popoare balcanice era hotărâtoare pentru trezirea lor la conștiința națională. Cu toate acestea ea singură nu ajungea, mai întâi, din cauza atitudinii de suspiciune a autorităților turcești cari, în orice îndeletnicire culturală în Macedonia susținută de afară, vedeau un pretext pentru o acțiune pur politică, al doilea însă, și din cauza intrigilor cari veneau din partea Patriarhiei din Constantinopole.

Sub regimul turcesc înființarea unei școli românești era una din încercările cele mai grele. Pentru aceasta se cerea existența unei comunități românești recunoscută de autoritățile locale. Dar aceasta nu se putea obține ușor, fiindcă era supusă direct autorității spirituale a Bisericii grecești, reprezentată prin Patriarhia din Constantinopole. Pentru emanciparea ei de sub această autoritate, se cerea multă abilitate. Aci venea intervenția Societății de Cultură Macedoromână prin oamenii ei din țară, de obicei Macedoromâni de origine, care aveau legături cu Românii din Macedonia, dându-le instrucțiuni asupra felului cum trebuie să procedeze la întemeierea comunităților românești, cari înlesneau obținerea unei autorizații. Pentru acest fel de operațiuni, în cele mai multe cazuri, Societatea se adresa pe cale particulară învățătorilor. Pe vremea aceea un învățător sau institutor nu se mulțumea să-și facă numai orele de cursuri la școală. Adevărata lui activitate începea după ce ieșea din școală prin vizitele pe cari le făcea la Aromâni, sfătuind, îndemnând și îmbărbătând pe acești să facă totul pentru triumful cauzei naționale.

Cât de mult a lucrat Societatea de Cultură Macedoromână în această direcție în primii ani de existență, aceasta se poate vedea și din turburarea ce s'a produs la Fanar, imediat după constituirea ei, după cum rezultă din conținutul circulărilor pe cari Patriarhia din Constantinopole le trimetea Mitropoliților și Episcopilor din Macedonia, Epir, Tesalia și Albania. Iată una din aceste circulări, tradusă în românește:

„Prea Sfinte Mitropolit al Pelagoniei și prea Venerabil Exarh al Macedoniei Superioare !...

„Prin scrisoarea noastră particulară și sinodală cu data de 30 Octombrie trecut, v'am înștiințat confidențial că nu de mult s'a format în București o Societate cu numele de „Societate de Cultură Macedoromână“ și în același timp am atras atențiunea Sfinției Voastre asupra unor articole ale statutelor sale organice și v'am recomandat discrețiunea. Asemenea prin scrisoarea noastră patriarhală, v'am încunoștiințat că de curând am adresat un takrir Inaltei Porți. Prin acest takrir am pus afacerea sub ochii guvernului otoman, făcându-l să întrevadă marile desordine și pericole cari amenință Statul turcesc și Biserica noastră. I-am arătat de asemenea necesitatea de a atrage atențiunea guvernatorilor generali din provincii și prin ei subguvernatorilor, pentru ca, cu concursul Arhiepiscopilor noștri, școalele și Bisericile grecești să nu fie încredințate Românilor. Inalta Poartă în urma acestui takrir a dat ordinele necesare. Așa dar vă recomand Sfinției Voastre să lucrați de acord cu autoritățile turcești, veghind ca Biserica și Școala să fie la adăpostul celor mai mici mișcări venite din partea propagandei românești.

În astfel de împrejurări, pe cari noi de aici din țară nu le cunoaștem, menirea Societății de Cultură Macedoromână a fost întotdeauna de a apăra cu orice mijloace interesele românismului din Balcani, formând sub acest raport, puntea de legătură între elementele active din mijlocul acelu românism și între elita conducătorilor din țară. În acest scop, la început, ea a desfășurat o activitate foarte mare aproape în toate direcțiile, prin publicarea de articole și studii în țară și străinătate pentru apărarea cauzei Aromânilor, prin trimiterea de delegațiuni politice la diferitele congrese în străinătate, prin răspândirea de cărți românești și înființarea de școli în Macedonia întreținute de Macedonenii înstăriți din țară, prin publicarea de cărți științifice și literare, prin încurajarea și îndemnarea tinerilor macedoromâni cari veneau pentru studii în țară, în fine, prin orice alte mijloace, menite să întrețină și să progreseze lupta pentru salvarea elementului românesc din sudul Dunării, când se va hotări în mod definitiv de soarta fraților noștri din Peninsula Balcanică.

Toată această activitate condusă cu multă abilitate de toți președinții ei: V. A. Ureche, Doctorul Leonte, Iuliu Valaori, Doctorul Petre Topa, Doctorul Șt. Petrașincu, a variat după timp și împrejurări. În orice caz, niciodată ea nu a pierdut din vedere scopul ei su-

prem care a fost și este de a fi folositoare Românilor macedoneni, la ei acasă, prin întărirea școalei și culturii naționale, și, aici în țară, prin apărarea intereselor lor colective, oridecâteori împrejurări ne-norocite ca acele cari au urmat după războiul mondial ce i-au forțat să se expatrieze, așezându-se în Cadrilater.

.3
Th. Capidan

P O E Z I I

de CONSTANTIN-STELIAN

E L E G I E

EUGENIEI

*Ți-aduci aminte ziua dintâi, când ne-am iubit,
și orășelu-acela de vremuri troenit?
Cântai un vesel cântec cu vrăji de busuioc,
în care era vorba de-al dragostei noroc...*

*Și cântul era vesel — și-așa voiai să fie
și 'n sufletele noastre — ; dar ce melancolie
lasă în urma-i cântul, mai știi? Sau n'ai știut
deloc taina 'norării, ce-odată s'a născut
cu patima aprinsă-a iubirii dintre noi ?*

*Iți amintești? Lăsaseși pe umerii tăi goi
s'alunece comoara din păru-ți de bazalt
ce-o culegeam cucernic ca pe un har înalt...
Te 'nlănțuisem toată cu-aceeași lăcomie.
Și vesel ți-era cântul. Dar ce melancolie
vibra în vocea caldă cu sunet de cristal
(sau poate numa'n mine?) și cât de ireal !*

*Cuprins de uluirea de-a fi întreagă-a mea,
Că timpul nu își toarce clipite-aidoma,
că fericirea 'ntocmai nu are să mai fie,
din veselie, cântul, dura melancolie.*

*...Ți-aduci aminte ziua dintâi, când ne-am iubit
și orășelu-acela de vremuri părăsit?
Cântai un vesel cântec cu vrăji de busuioc,
ce-ași vrea și-acum să țină iubirea noastră 'n loc.*

DIN DEPARTARI...

*Din depărtări, pe verzile meleaguri,
mi te culege viu închipuirea ;
— îndepărtările 'ndârjesc iubirea
și gândurile-a rodului ștraguri...*

*Trăiesc filosofii antice,
însuflețind natura 'n orice loc,
căci doru-mi te urzește mai cu foc
de peste zări și fumurii colnice :*

*Susurul de izvor e glasul tău
și zâmbetu-ți e orișicare floare ;
de e senin sau nor, pe 'ntinsa zare,
părerile de bine sau de rău
le știu de-ți sunt prin suflet trecătoare...*

*In noapte cărăruile străbat
cu licurici astrali pe 'ntunecime ;
uitând de-a lor, ca și de-a mea micime,
de diafana-ți fiiță-alăturat,
parcurs ca 'n vis văzduhu 'n înălțime...*

*Ci, în distanțele-astea, planetare,
când sufletul ți-l simt așa aproape,
ce poate să mai însemneze, oare,
cei câțiva kilometri peste ape
și munți ce ne despart și-adună 'n zare ?*

CONSTANTIN - STELIAN

DE VORBĂ CU UN FRATE BASARABEAN

— AMINTIRI —

de N. BATZARIA

Oare, câți ani să fi trecut, de când s'au întâmplat cele ce voi povesti în rândurile ce urmează ?

Nu mai știu minte și nici nu prea îmi dă mâna să stau și să fac socoteala anilor ce s'au scurs de atunci. De altfel, această chestiune cu anii este un amănunt ce nu interesează pe cititori, pe când pe mine mă scutește de unele constatări, cari numai vesele nu sunt. De aceea, povestesc mai bine faptul.

O boală, care nu putea fi lecuită decât printr'o operație chirurgicală, mă silise să intru în spital — în spitalul rusesc dela Istanbul, oraș în care atunci îmi aveam locuința și ocupațiile. Spitalul, așezat în mijlocul unei grădini, fusese clădit pe o colină, de unde avea o priveliște cum nu e alta pe fața pământului, asupra Bosforului, asupra coastei asiatice și a insulelor Mării de Marmara. În grădina spitalului era și o biserică — rusească, se înțelege.

În grădină se plimbau bolnavii, dar se mai plimbau și oamenii sănătoși, iar în biserică slujea preotul.

Sunt aproape sigur că atunci când preotul — un preot rus, fi-rește — înălța către Atoșputernicul rugi pentru ocrotirea turmei ce păstorea, nu uita ca în taină să-I aducă mulțumiri, pentrucă îi hărăzise ca tovarășă a vieții una din cele mai frumoase făpturi, cari au ieșit vreodată din mâinile Creatorului.

Din Ucraina, unde era locul ei de naștere, tânăra și fermecătoarea preoteasă adusese o frumusețe cam bărbătească, aspră, prea aspră pentru Orientul rafinat. Dar aerul moleșitor și cam sensual al Constantinopolului o mlădiase, o înmuiase, o înblânzise, îi dăduse far-

mecul special femeilor din Orient, femei făcute pentru desfătarea ochilor și înseninarea vieții.

Din această fericită împerechere a vigoarei cam virile din stepele ucrainiene cu duioșia și gingășia femeilor din țările cu soare cald și aer parfumat rezultase un tip de o desăvârșire ideală. Așa mi se înfățișa, văzută cu ochii unui om tânăr, cum eram atunci, și privită dela distanță, deoarece medicul nu-mi dăduse încă voie să ies și să mă plimb în grădină.

Acelaș medic dăduse însă voie să se plimbe și, dacă ar fi vrut, să stea toată ziua în grădină, unui călugăr tânăr și bine făcut, venit bolnav dela Sfântul Munte și care intrase în convalescență. Numai că tânărul călugăr nu se plimba și nu stătea singur în grădină, căci fermecătoarea preoteasă, care trebuie să fi avut și suflet bun, îl însoțea mereu și căuta prin o conversație vioae și veselă să-i alunge gândurile triste.

Plăcerea ce simțea călugărul, care se lepădase de toate plăcerile și bucuriile lumești, trebuie să fi fost cu atât mai mare, cu cât la Sfântul Munte, unde trăia în post și rugăciuni, n'avea cum să zărească măcar o ființă feminină, necum să stea de vorbă cu dânsa. Cei cari s'au dus acolo, caută să se apropie de îngerii cerești, de aceea, îngerii pământești, cari sunt femeile, trebuiesc ținuti cât mai departe.

Stând acum zilnic în societatea unui înger pământean de o frumusețe fără pereche, nu săvârșea oare călugărul nostru un păcat pedepsit de sfintele canoane? Răspunsul afirmativ ce dădusem întrebării, era inspirat — de ce n'aș spune-o? — și dintr'un sentiment de invidie. Acelaș sentiment mi-a trezit și dorința de a-l cunoaște și de a-i atrage băgarea de seamă asupra primejdiei ce prezintă pentru mântuirea sufletului său prietenia, fie cât de nevinovată, cu frumoașa preoteasă ucrainiană.

A fost ușor să-l cunosc. S'a grăbit chiar să vină la mine în cameră, dar dela primele cuvinte ce-am schimbat, m'am convins că greșisem în părerea ce-mi făcusem despre dânsul.

În adevăr, în locul unui cuceritor de inimi, aveam în fața mea pe ființa cea mai smerită din câte văzusem până atunci. Dacă bietul om se gândea să cucerească și el ceva, apoi, de bună seamă, acest „ceva“ era un colțișor de rai și o parte de fericire în viața viitoare. Frumusețile pământului și desfătările lumești îl lăsau cu totul rece și nepăsător.

Însă conversația dintre noi mergea cam anevoie, din cauza că

eu nu vorbeam limba rusă decât în mod foarte aproximativ. De aceea, l-am întrebat : Nu vorbești altă limbă, părințele ?

— Da, îmi răspunse el, vorbesc moldovenește mai bine chiar decât rusește.

— Care va să zică ești Român ! exclamai eu vesel și încântat, că văd și cunosc pe un conațional și mai ales pe primul Român Basarabean, pe care îl întâlneam în viață.

„Nu sunt Român, mi se împotrivi el, ci Moldovan”.

Nu mi-a fost tocmai ușor să-l lămuresc, că Moldovean, ori Român e tot una și că nenorocita împrejurare, că nu suntem strănși cu toții într'o singură țară, nu poate să ne schimbe sângele și să ne înstrăineze de neamul, din care facem parte.

„Iată, eu de pildă, i-am explicat mai departe, socotind că așa îl conving mai repede, nu sunt născut în Țara Românească și nici părinții mei nu sunt de acolo. Totuși, sunt și eu Român și mă simt frate de sânge cu oricare Român, oriunde s'ar fi născut el”.

Recunosc, explicația nu l-a lămurit, ci mai de grabă l-a încurcat mai rău.

Întrebându-l după aceea, dacă a citit vreo carte românească, mi-a răspuns că nici nu văzuse măcar cum este o carte scrisă românește.

I-am arătat una, dar el, uitându-se câteva clipe la ea și întorcând câteva file, zise : „Apoi asta nu e slovă pravoslavnică ; numai papistașii scriu cu astfel de slovă”.

Iată-mă acum silit să-i țin o dizertație oarecum filologico-istorică, să arăt acestui frate rătăcit, că nu e nici o legătură între religie și forma literelor, că alfabetul chirilic, la care se gândea el atunci când vorbea de slova pravoslavnică, a fost născocit într'o vreme când Slavii erau încă în stare primitivă și se închinau la idoli, pe când Românii fuseseră de mult câștigați la creștinism ; că Românii scriu cu slove latine, pentrucă limba română e de origină latină și că alfabetul nostru este mult mai vechiu decât alfabetul chirilic. „Iar ca să vezi, părinte, i-am zis până la urmă, că limba scrisă cu slovele, pe cari nu le cunoști încă, este tot una cu graiul moldovenesc, ascultă să-ți citesc ceva din cartea mea”.

I-am citit poezia „Dela Nistru pân'la Tisa”. În tot timpul citirii, tânărul călugăr holba ochii și nu-i venea să-și creadă urechilor.

„Stă scris așa cum citești mata?” mă întrebă el neîncrezător.

I-am făcut atunci o propunere și i-am zis : „Vrei să vezi că-i

aşa ? Să te învăţ slovele noastre şi în câteva zile ai să citeşti şi Sfinţia Ta tot aşa de bine, cum citesc şi eu”.

Părintelul stătu câteva clipe pe gânduri. Toată cultura sa se mărginea la ohtoihuri şi tropare ce învăşase pe de rost. Societatea în care trăise până atunci, era aceea a călugărilor ruşi dela Sfântul Munte. Până la urmă, îndreptând spre mine ochii săi de copil nevinovat, mă întrebă: „Dar dacă această slovă nu e pravoslavnică, nu săvârşesc un păcat, învăţând-o? N'aş face mai bine să întreb întâi pe preotul bisericii de aici ?

— Să-l întreb pe preot ? De ce nu mai degrabă pe preoteasă ? I-am zis apoi pe un ton serios: „Ascultă, părinte, acest preot oricât ar fi de pravoslavnic, mai înainte de ori ce este Rus. Ca atare, nu vrea ca Românii sau Moldovenii, cum le spui Sfinţia Ta, cari se găsească în Impărăţia Ţarului, să înveţe româneşte şi să-şi iubească neamul. De aceea, nu întreba nici pe popă, nici pe vreun alt Rus, fie el popă sau vlădică”.

Atâtea lucruri noi erau însă prea multe pentru tânărul frate Basarabean, care mersese să găsească la Sfântul Munte mântuirea sufletului şi ispăşirea unor păcate, pe cari nici nu le săvârşise.

Ne-am văzut din nou a doua zi şi în zilele câte a mai stat la spital, deoarece a plecat înaintea mea. Slovă românească n'a învăţat; în schimb, asculta cu plăcere să-i citesc din cărţile româneşti ce putusem găsi acolo şi mai cu seamă să-i recit poezii scrise într'o formă populară. Din când în când, îl întrebam: „Ce zici de preoteasă ?”

— Ce să zic? răspundea el cu ochii în pământ. E o femeie cu suflet tare bun. M'a întrebat, dacă nu duc lipsă de ceva, căci vrea să mă ajute. Chiar ieri mi-a dăruit o carte de rugăciuni”.

Nu ştiu dacă fratele Antonie, căci aşa se numea, mai este printre cei vii. Dacă mai trăeşte, sunt încredinţat că, prin smerenia şi evlavia sa, a ajuns stareţ la vreo mănăstire dela Sfântul Munte. Însă dacă n'a părăsit încă acest pământ, pe care nu locuia decât cu trupul, aş dori să-l mai întâlnesc şi să-l întreb, ce crede astăzi despre „pravoslavnicii“ săi Ruşi, cari au pângărit sfintele biserici şi au măcelărit mii şi zeci de mii de slujitori ai Sfântului Altar.

Aş mai dori să-l întreb, dacă se mai îndoeşte de adevărul că Moldovenii din Basarabia nu sunt altceva decât trup din trupul ocrotitului de Dumnezeu neam românesc.

Cât despre frumoasa preoteasă, i-aș da eu mai degrabă vești, în caz că n'ar fi uitat-o cu desăvârșire. Am văzut-o din nou vreo patru ani după ce părăsisem spitalul. Ce bine, dacă n'o mai vedeam și îmi păstram iluziile! Se îngrășase cucoana preoteasă așa de mult, că pierduse orice grație și orice umbră din fosta ei frumusețe. Decât, vorba ceea: totul e trecător în această lume.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "N. O. Bătrânic". The signature is written in a cursive style with a long, sweeping tail that extends downwards and to the right.

MINIATUR I

de DANIELA MIGA

REFLEXE

*Mi-am oglindit tristețea în luciul întins al apei
Și am privit cum se pierdea în unde
Și se încheaga apoi din valuri un crâmpei
Ca să trezească în gând melancolii profunde.*

*A răsunit tristețea lung, ca un ecou
In adâncimea apelor întunecate ;
S'a așternut în ele ca într'un cavou
Clădit din ziduri de singurătate.*

*Pe urmă s'a răsfrânt ca pe-un cristal
In sufletul golit de bucurie
Și a întipărit pe buze zâmbet pal
Să ascundă altor ochi, marea melancolie.*

Peste geamuri

*Cu fruntea plecată peste geamuri reci
Pornești înapoi pe întunecatele poteci
Să cauți rostul vremilor trecute,
Cari stau în jurul tău, fantome mute
Și vrei să înțelegi :
In dreptul cărei legi
Inșiri și tu pe salba omenirii,
Clipele tale, flacăra gândirii
Și ființa ta întreagă de doruri și nevoi ?
Scânteie de lumină, când te cobori la noi ?*

I N A I N T E

Tinereța mea se va sfârși
 Ca brâul curcubeului pe cer.
 Spre toamnă fructul vieții se va părgui
 Căzând din crengi, lăsând copagul gol, stingher,
 Străin de brazda în care a crescut.
 Străină-i e și fructului cu sucuri grele
 Viața de început.
 Din trunchiul viu al copacului păgubit
 Voi face chiupuri și ulcele
 Și le voi rânduî într'un loc înșorit
 Să-mi adun toate roadele în ele.
 Voi fi darnică Oricine își va putea umezi gâtul uscat
 În merele cu coaja lucitoare de cuvinte,
 Cu carnea de durere și păcat.
 Tinerețe ! te bat pe cruce albă în ținte.

D R U M

Spre singurătate
 Cu gândurile alăturate de inimă ca de o mamă,
 A pornit ființa plămădită din aramă
 Și din miere și din lapte.
 A plecat, fiindcă două sau trei șoapte
 Spuse la ureche de buze strânse subțiri
 I-au sfârtecat sufletul desprins din hrisoave și din psaltiri
 Și l-au întunecat.
 Buzele subțiri măcinau mai departe
 Ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat.

N O C T U R N A

În pletele albastre ale nopții
 s'a aninat o perlă străvezie
 ce flutură ușoară aripa albă a morții
 și duce din înalturi, o cale argintie.
 În ape cristaline rotundu-și oglindește
 și-și tremură încet viersul în lujerul de stuh
 când sufletul din trupuri robia-și risipește
 și fără de cătușe se înalță în văzduh.

Imbracă pâcla cărnii cu mantie sedefie,
îndlbînd racla neagră, uitată din vremi vechi
și plămădește'n umbră, stafie lungă, vie,
s'o culce în așternuturi, pe pernele perechi.

In haină de lumină se înfășură copacul
și totul se arată ca dintru început,
când gura pală a nopții, luând mărturie lacul,
pecetluște lumea cu recele-i sărut.

Steluța hipo

A P Ă V I E

RĂFUIALĂ IN 3 ACTE

de VICTOR ION POPA

ACTUL II

Pe ceardacul casei boerești de la curtea lui Putu Balș

SCENA I

IFTODE apoi Moș MATEI CIOATA

IFTODE (*muștue îndelung pe dimprejurul ceardacului, privind în toate părțile, doar-doar o vedea pe careva sculat în ceasul acesta timpuriu de zori ai zilelor. Iși face o țigară și o aprinde cu brichetă făcută din cartuș de alamă și cu fițil. Fumează adânc și cu parapon, ca un om necăjit ce este, până când, într'un târziu, se îndură Dumnezeu să-i aducă la ureche sgomot de pas omenesc. Atunci, nu se mai ferește chiar așa de mult de geamurile în dosul cărora ar bănuși că se află careva primejdios de așteptat și face semne și țâstâie spre fund. Pe acolo va veni cu încetineală Moș Maftei, după ce Iftode strigă șoptit de câteva ori în șir*): Maftei, Măi, moșule. Ia fă-te încoace.

MOȘ MAFTEI: Iraaa!... Dumneata erai? Auzeam eu că tot hăpăe cățeaua, da nu-mi venea să cred a om la ist ceas de vreme. Ei, ce-i?

IFTODE: Ce să fie? Fiindcă tot aveam drum pe-aici, m'am abătut să aflu ce a fost cu venirea boerului, că dela alții n'am putut afla.

MOȘ MAFTEI: Ce să fie? A venit și doarme.

IFTODE: Erai acasă când a venit?

MOȘ MAFTEI: Nu. Mă duceam înapoi la Coana Irina, să-i spui că n'am găsit pistolia, fiindcă mi-o luase duia Ina a lui Dom' Neacșu.

IFTODE : Aha ! Vasăzică dela Coana Irina ai aflat că ți-a venit stăpânul.

MOȘ MAFTEI : Ba nu. Imi spusese la poartă vizitiul Coanei Fița : „Mă moșule, dă goana că ți-o venit bulibașa“. Chipurile, unde conașul era cu traista în spate și cu barbă.

IFTODE : Are barbă ?

MOȘ MAFTEI : Teea... Și ce barbă ! Barbă bre, cum ținea numai alde Lupu Costache, când toate erau din belșug...

IFTODE : Atunci trebuie să fie frumos bărbat !

MOȘ MAFTEI : Ce mai ! Nici c'am văzut la zilele mele om mai frumos. De altminteri arăta mititelul chiar de când era flăcăiaș și începuse a mușlui gardurile. Numai că e cam fioros. Țipă bre, de se cutremură casa.

IFTODE : A țipat la tine ?

MOȘ MAFTEI : Ba nu. Dar se uită la câte o poză pe perete și țipă : „Mă măgarule !“ zice... „Ce te uiți așa la mine ? Nu mă mai cunoști nici tu ? Să te ia dracu !“

IFTODE : Ce vorbești ? Și oare de ce ?

MOȘ MAFTEI : Iacă de fărmat ce-i, că așa cred eu. Asta vine dela inimă, ca la tata, și din urât. De-aceea, gândesc, că și-a adus și dihania cu el.

IFTODE (mirat) : Care dihanie ?

MOȘ MAFTEI : Un harap bre. Harap adevărat, de mi-a vîrit baba în speriați. Asta de bună samă, e dovadă de urît. Altminteri nu s'ar însoți el cu asemenea natimă.

IFTODE : Negreșit. Dar nu ți-a spus cumva de ce-a venit ?

MOȘ MAFTEI : Păi, ce să spue ? A venit omul la casa lui.

IFTODE : Nu prea cred eu asta. Mai degrabă aș bănui că a aflat de oarece buclucuri cu moșia și-a venit să le limpezească.

MOȘ MAFTEI : Cari bucluri, bre ?

IFTODE : Ia, cu partea de moșie a lui conaș Paul, răposatul, pe care au cumpărat-o alde dom' Neacșu și cu vichilul... cu Dumitrache...

MOȘ MAFTEI : Și ce bucluc să mai fie, odată ce-a fost cumpăratură ?

IFTODE : A fost, dar nu-i bună. Că moșia-i moștenire și nu se făcuse împărțeala la tribunal.

MOȘ MAFTEI : Ei, bre, Iftode. Sunt unele care au nevoie de tribunal, sunt altele care n'au nevoie. Vorba coanei mari, Dumnezeu s'o ierte, se află unii oameni cari rămân toate tribunalele din lume, fiindcă se nasc cu tribunal mai tare la inima lor.

IFTODE : Adică, în ce fel vine asta ?

MOȘ MAFTEI : Cum să spui eu ? Iaca, de-o altă pildă, ca Pușorul meu, care de trei zeci de ani n'a întrebat odată nici de socoteali, nici de iaz, nici de colțul de pădure din sus... ba nici măcar de cureaua de pământ, care tot crește în fiecare an între a noastră și a Coanei Irina.

IFTODE (*O ia în glumă, fiindcă nu-i dă mâna altfel și rîde*) : Păi, toate cresc pe astă lume, moșneagule, țarna să nu crească ?

MOȘ MAFTEI : Să crească, bre Iftode... Acu, ia spune drept. Coana Irina știe că o ai dela Dom' Vasiliu, iar Dom' Vasiliu știe că o ai dela Coana Irina. Dar tu de unde știi c'o ai ?

IFTODE : Din șleahul cel bătrânesc, care nu mai era umblat nici de noi, nici de răzăși.

MOȘ MAFTEI : Așa... Așa... Ee ?... vas'că de asta ai venit tu... Ai și tu temerile tale...

IFTODE : Nu, moșneagule, n'am nici o temere, pentrucă eu am prins pământul, cu lege și cu acte din tribunal.

MOȘ MAFTEI : Din tribunal ? Măi, măi, măi... Apoi vezi ? Nu-ți spuneam eu că tribunalul îi după om ?

SCENA II

IFTODE, MOȘ MAFTEI și NEACȘU, care vine cu DUMITRACHE încetșor, să nu turbure somnul celui din casă. Nu li-i deloc pe plac că Iftode se află aici. Privirea pe care și-o aruncă și felul cum vorbesc apoi cu el, sunt dovezi limpezi că-și dau seama ce rîst are aici venirea vechilului Coanei Irina).

DUMITRACHE : Eh ! ?... (*și pune obrazul pe palmă în chip de : doarme ?*) Hai ?

MOȘ MAFTEI : Dus. Numai pe la miezul nopții când a prins cucoșul să bată, spune baba, că s'ar fi sculat mititelul și-ar fi sporovăit ceva cu Harapul... Pe urmă au intrat în cămară, — se vede la ceva apă ori dulceți... Baba nu s'a dus să vadă ce au dijmuit dumnealor pe-acolo, că -i frică de harap... Dar pe urmă s'au culcat iarăș și nu s'a mai auzit nici musca.

IFTODE : Trebuie să fie obosiți.

MOȘ MAFTEI : Dă ! Cine-i de vină ? I-a spus la telegraf 'u' Dom' Vasiliu că n'are nevoie de trăsură. Altminteri, îndată răpezeam docarul la Munteni.

IFTODE : Tot degeaba era, că dumnealui s'a dat jos la Crasna.

DUMITRACHE : Și tu... de unde știi astaa ?... Hai ?

IFTODE : Da. Mi-au spus adineauri niște oameni, cari umblă

cu încărcatul la Crasna. Că l-au văzut în stație pe harapul lui Conașul Puiu cum s'a îmbătaț turtă și cum a început să cânte strașnic de frumos, pe o cobză lungă, care nu mai avea decât două strune... Și cică, la urmă, a început să plângă și el și boerul, iar după aceea au plecat cântând „Mihai nu goni caii tăi“.

DUMITRACHE : Și pe unde au...?

IFTODE : Iaca asta, n'au știut să-mi spue. Unii bănuiesc că ar fi luat-o spre Oltenești, dar alții își dau cu mintea că s'ar fi întors întâi spre Docolina și pe urmă, sub sară, ar fi tăiat spre Bulboaca, în păduri...

MOȘ MAFTEI : Cum sub sară? Sub sară au venit aici ?

IFTODE : Da. Eri. Numai că asta s'a întâmplat alaltăeri.

MOȘ MAFTEI : Și-atunci unde au mănânat peste noapte ?

IFTODE : Nu știu.

MOȘ MAFTEI : S'o fi rătăcit, mititelul. Păi, de unde să mai cunoască el drumurile după trei zeci de ani ?

IFTODE : Dar ce ? Mare lucru era să întrebe ?

MOȘ MAFTEI : Păi, pe cine să întrebe, că fuge lumea de-și scoate ochii când o zări harapul... Măcar și mititelul, cu barba lui și cu părul vâlvoi... „Strângerea inimii“ cum zice la Evanghelie.

NEACȘU-: Mda. (*Apoi îndemnat de Dumitrache, care se vede că nu vrea să-l întrebe el pe Iftode :*) Iftode, tu ce treabă ai cu boerul ?

IFTODE (*Prins*) : Eu?... N'am nici o treabă...

NEACȘU (*mirat*) : Atunci, te-a trimis Tanti ?...

IFTODE : ...n... da...

DUMITRACHE : Unmöglich ! Și pentru ?

IFTODE : Păi, ca să aflu ce mai e...

DUMITRACHE (*Face semn lui Neacșu, că Iftode nu spune adevărul. Dar Neacșu îi răspunde cu un dat din umeri, obosit și resemnat. Nu-i mai pasă, gândul e în altă parte*) : Nu, nu! Asta-i foarte... ciuda. Eh! Ai să vezi... Insfârșit! Acum noi cee ?... (*facem aici*). Așa cu... ? (*Stăm cu mâinile în sân ?*)

NEACȘU : Cât e ceasul ?

DUMITRACHE (*Se uită la ceasul dela mână, dar nu știe. Incepe a socoti cu degetul apoi, în sfârșit, face cu mâna un: „Cam“*) Viertel sechs...

NEACȘU (*îi ia mâna de se uită singur*) : Ce „șase“ omule? E cinci fără două zeci.

DUMITRACHE (*se uită lung la ceasornic și nu înțelege*):

Eu.. deh?... Asta... mi l-a dat Brunehilde... cadou... (niște) Linii... numere ioc... Cum să? Așa... pe ghici?!.. Sportiv...

NEACȘU (*In estimp a stat pe gânduri, cu obraji în palme, așezat pe scară cum era; șoptește*): Fără douăzeci... Fără douăzeci... fără nouăsprezece... Dumitrache, hai să numărăm secundele. Una, două trei... patru... Tare-i plăcut să le numeri câte odată. Ți se pare că strângi vremea de gât și o faci să treacă după voia ta... Una... două, trei... (*Schimbă glasul și-și trece palma peste față*): Doamne, sunt așa de obosit. N'am închis ochii toată noaptea.

DUMITRACHE: Nici Fița... Nu știu ce tot avea... Ba aprinde... ba stinge... Ii se tot părea... Înțelegi: Când câinii... când fetele...

NEACȘU: Nici fetele?

DUMITRACHE: Nici câinii...

NEACȘU: Da... Nu dorm niciodată. Adică, adevărat: dormim noi și ni se pare că dorm și ei... Ceiace, la urma urmii e tot una... Și-apoi a fost și-o zăpușală...

IFTODE (*oftează*): Drept!

DUMITRACHE (*I-l arată pe Iftode lui Neacșu, zicând*): Nici... ăsta n'a dormit.

NEACȘU: Cât e ceasul?

DUMITRACHE (*Dă să se uite, apoi brav, întinde mâna vârându-i mâna sub nas, să-l vadă singur*).

NEACȘU: (*Se uită și nu-și crede ochilor*): Ce Dumnezeu de trece așa de încet?

DUMITRACHE: Geduld haben... Asta... deh!... e lucru care merge încet.. Nu.. Eins-zwei-drei...

NEACȘU: Da, dar trebuie să se isprăvească mai repede, că nu mai pot. Au început să mă zgârâie până și lucrurile cari îmi trec la o palmă de piele.

DUMITRACHE (*Speriat că Neacșu vorbește cam tare, făcându-l și arătându-i geamurile în dosul căroră se pare că doarme Putu*): Ssst! (*cu ochii la moș Maftei*): Ce-i?

MOȘ MAFTEI: Te pomenești că l-ați trezit. (*O ascultare încordată de câteva clipe, îi liniștește pe toți*). Nu. S'o fi sucit și el în pat, ca omul.

NEACȘU... Ca omul... și el doarme... Ah! Ce poftă aș avea acum să iau un pietroi și să-i fac geamul țândări, sau să trag cu pușca.

MOȘ MAFTEI: Păi, de ce, dom' Neacșule?

NEACȘU: Dar mai știu eu de ce? Pe semne ca să-mi aduc aminte de când eram mic și zburătăceam cu pietre găștele învă-

țătorului, fiindcă bănuiam că are să mă bată la lecție... Și parcă era un făcut. Niciodată nu mă asculta când știam. (*Se răzvrătește împotriva-și*) Ce naiba îmi vin în minte toate prostiile astea? Hotărît lucru, nu-s eu om făcut să nu dorm. După șaisprezece ore creerul apucă pe calea somnului. Sunt treaz, dar judec cu creerul din vis. Toate plutesc, de parcă n'ar fi nimic adevărat.

NEACȘU (*Ia mâna lui Dumitrache, vede ceasul și dă din cap*): Dumnezeu își bate joc de noi. Ține vremea pe loc. Cu adevărat, parcă aș fi și la clas cu lecția neînvățată. Aștept degeaba să sune de șire. (*Hotărît*) Dumitrache. Știi ce zic eu? Hai să-l trezim.

DUMITRACHE (*face semn cu degetul că nu se poate cu nici un preț*): Mț!

NEACȘU: Nu! Fără primejdie. Stai să vezi. Moș Maftei, adă că-țeaua încoace să ne latre! (*pufnește de râs*). Cum văd eu, pe ziua de azi am început-o bine. Cred că n'am pierde nimic dacă ne-am duce să ne culcăm.

DUMITRACHE: Unmöglich!

NEACȘU: Adevărat. Fiindcă tot n'am putea dormi. Dar, la urma urmii, dacă tot trebuie să iasă prost, de ce n'am zburătăci noi găștele de mai înainte. Moș Maftei, du-te de-ți trezește stă-pânul.

MOȘ MAFTEI: Păi, s'ar putea?

DUMITRACHE: Eile mit Weile... Dass (să nu facem) nicht...

NEACȘU: Asta nicht... cealaltă nicht... vasăzică tot nicht.

Îmi vine să cred că tu, care ai avut curajul să cazi prizonier, ești mai fricos decât mine, care am stat în fundul tranșeelor.

DUMITRACHE: Tu, ți-i a râde! Ești nesperios! eh!...

NEACȘU: Adevărat. Parcă niciodată n'am fost așa de Neacșu ca azi... Ce să fac? Nu mi-i creerul acasă. Și ce mi-a rămas, are chef de hazuri năroade. Se vede că asta vine de acolo, de unde toate îmi par mie astăzi o mare glumă proastă și puțințel cam tristă. (*Vede pe Moș Maftei, care caută nedumerit la ferestre, privind-le ferit, de departe*). Ce-i moșule-? Mișcă ceva?

MOȘ MAFTEI: Nu. Dar mi-i de mirare. Azi noapte, am închis obloanele de pe dinlăuntru. Și-amu le văd în lături.

NEACȘU (*Sare în sus*): S'o fi sculat.

MOȘ MAFTEI: Te pomenești... Dar când? Că n'am băgat de samă.

IFTODE: Dă-te atunci mai aproape și uită-te înlăuntru.

MOȘ MAFTEI: Mă uit. Dar nu se cletină nimic!

NEACȘU: Atunci înseamnă că doarme. (*Se uită și el înlăuntru*). Acela-i patul?

MOȘ MAFTEI : Acela.

NEACȘU : Și altul nu-i ?

MOȘ MAFTEI : Nu.

DUMITRACHE : Și... acolo... nichts ?

NEACȘU : Adevărat, parcă n'ar fi... (*se apropie și se uită mai bine, dar Dumitrache îl trage înapoi*).

DUMITRACHE : ...Mț... dacă el... (*adică Puiu vede*). Apăi nu... Deh ! (*și arată cu degetul pe obraz, ca și când ar zice : Nu șade frumos. E rușine pentru obrazul nostru*).

NEACȘU : Ia lasă-mă, boerule. Ce ? Acu-i vreme de bună creștere ? (*Pe urmă lui Moș Maftei*). Moșule, acolo nu-i nimic. Așternutul ciuciulete și atâta tot. De bună seamă că s'a sculat. Du-te de vezi. (*Și-l îndeamnă spre ușa care se zărește alături*).

MOȘ MAFTEI : Asta-i încuiată de mine. (*Dar ușa s'a deschis numai cât atins-o*). Uită-te minune ! (*șoptă*) Să știi că a deschis-o peste noapte harapul de căldură. Că el s'a culcat pe săliță.

IFTODE (*După ce a zvârlit o privire prin crăpătura ușii*) : Acum nu-i nimeni.

MOȘ MAFTEI (*Din ce în ce mai uimit, cască ușa de tot*) : Să știi că iar s'au dus la cămară. Of ! Maică Prea Curată, numai de nu mi-ar mai speria baba. (*și intră încet*).

SCENA III

IFTODE, NEACȘU, DUMITRACHE.

NEACȘU (*biciuit, se îndreaptă și se înviorează. Ia un ton de stăpân și comandant*) : Eh ! Acum i-acum. Dumitrache să fii (*și arată pumnul, adică mână de fier*). Înțelegi ? Să taci din gură !

DUMITRACHE : Păi și eu... Când... deh !... Wenig... aber fest !...

NEACȘU : Nu, boerule. Fă așa cum spun eu : Fest, aber nicht ! Ca la Stralsund, în lagăr. Sau cum a fost când te-a luat prizonier. Nu faci nimic, dar te ții tare.

DUMITRACHE : Gut ! Aber... (*face un gest cu mâna care vrea să însemne : răsucește bine lucrurile*).. Și știi ?... Liniștit ! Mann, ärgere dich nicht ! Intelligent !

NEACȘU : Nici nu se poate altfel. N'am încotro.

DUMITRACHE : Verstanden... (*apoi arătând din ochi pe Iftode, care nu vrea să plece*) : Was mit dieser ? (*adică : ce facem cu ăsta ?*)

NEACȘU : I-ascultă Iftode, mi-a spus eri Tanti Irina, despre cureaua aceea de pământ de pe deal, din hotar. M'a rugat să vorbesc cu conașul Puiu și să-i lămuresc cum s'a schimbat șleahul, că nu mai era nevoe... Insfârșit să n'ai tu de suferit.

IFTODE : Ce să am de suferit, dom' Neacșu. că doar la mine a trecut tot prin tribunal.

NEACȘU : Apoi asta este păcatul cu tribunalul : se trece prin el. Când se trece înainte, când se trece înapoi. Așa că, să ne lași acum pe noi să vorbim în tihnă cu boerul de aici.

IFTODE : Vă las cucoane, că-ți fi având de descurcat altele mai grele ca mine.

SCENA IV.

IFTODE, NEACȘU, DUMITRACHE și MOȘ MAFTEI, care vine cu o mutră grozav de nedumerită. E aproape înspăimântat, judecând după ochii și după glasul lui sleit.

NEACȘU : Ei, ce este, moșule ?

MOȘ MAFTEI : Nu-s n'căeri. Iar pe dasupra, jigania aceea de harap a mai jăcuit și cămara. O oală cu lapte nefiert a bătut mai jumătate, ca un șarpe. Ba a mistuit și un codru de mămăligă rece, de eri, pe care îl ținea baba să-l dea la bobocii de rață, cu frunză de sfeclă tocată, — cum dă 'mneaei. Măi — măi — măi — mare nenorocire. Acu, ce dă baba la angării ?

NEACȘU (*săcâit la culme și îngrișorât*) : Dar unde putea să se ducă ? Tu nu l-ai întâlnit pe drum, Iftode ?

IFTODE (*Dă și el din cap*) : Nuuu...

NEACȘU : Spre Tanti nu s'a dus, spre mine n'a venit, spre tine n'a venit... Dar bine, uncheșule, cum de nu l-ai auzit când a plecat ? Trebuie să fii treaz de mult. Nu ?

MOȘ MAFTEI : Dela cântatul cucoșilor. Dar de auzit nu i-am auzit. Ba nu i-a auzit nici măcar baba, care n'a închis ochii toată noptica din pricina harapului.

NEACȘU : Dar asta n'are nici un înțeles.

DUMITRACHE : Ia, Ia,... nicht...

NEACȘU : I-ascultă, Iftode. Când ai venit aici ?

IFTODE : Se crăpa de ziuă.

NEACȘU : Apoi dacă-i așa, n'a putut să plece decât la miezul nopții, când i-a auzit moșneagul vorbind, (*rar*). Nu ! Hotărît ! Asta nu-i întreg la mîntea lui.

MOȘ MAFTEI : Vai de mine !

NEACȘU : Păi, dumneata nu-ți dai seama că tot ce face... și vorbă... și port.. nu-s de om sănătos ?

MOȘ MAFTEI : Asta cam așa-i... Te pomenești... mititetul...

NEACȘU : Adă-ți aminte, nu mai departe, de scrisoarea pe care ți-a trimis-o după moartea lui Paul. Acea era scrisoare de om sănătos ?

MOȘ MAFTEI : Eh ! Atunci era altceva. Ii murise fratele vasăzică...

NEACȘU : Bun. Dar deatunci până astăzi au trecut șase ani și parcă-i mai rău.

DUMITRACHE : Hast Recht !... Ia-ia.

NEACȘU : Să mergem la casele noastre, să ne îngrijim de pază. Și tu, Iftode, goana la Tanti la curte, să-i spui. Ea e mai priemduită ca noi toți... Și spune-i că am să vin până la prânz pe la dumneaei, să ne sfătuim ce e de făcut, fiindcă dacă-i așa, negreșit săracul poate trebuie internat undeva. In orice caz, trebuiește pus numai decât sub interdicție.

DUMITRACHE : Schrecklich !

NEACȘU : Iar dacă-i pus sub interdicție, dacă-i trebuiește un curator. Tanti n'are să vrea.

DUMITRACHE : Vasiliu...

NEACȘU : Ce Vasiliu? Trebuiește un om serios și priceput la moșie...

DUMITRACHE (*Îl bate pe umăr, ca să-l liniștească. A găsit. Pune degetul în piept și zice grav*) : Ich !

NEACȘU : Apăi așa... la urma urmii... dacă-i vorba de făcut un bine unui nenorocit. Eh! Asta vom vedea noi... ce hotărăște tribunalul. Deocamdată haidem pe la casele noastre, că nu se știe ce poate face nebunul.

MOȘ MAFTEI (*A intrat groaza în el. Groaza și mila*) : Și... Eu?...

NEACȘU : Dumneata, dacă se întoarce cumva aici, îl ții să nu mai plece. La nevoie îl legi.

MOȘ MAFTEI : Eu ? Maică Prea Curată ! Să știți că rămân fără babă !

NEACȘU : Ei, lasă, că n'o să moară, ce Dumnezeu ?

MOȘ MAFTEI : Nu... Dar fuge... Ii știu eu metehnele... Fuge ușor...

DUMITRACHE : Atunci (*face semne de legat*) Die Babe auch !

MOȘ MAFTEI : Ba, iaca fug și eu... și s'a isprăvit...

NEACȘU (*Care făcuse câțiva pași, se întoace cu un răzgând*):

Dar, ia ascultă, uncheșule, noi nu-l cunoaștem pe Puiu Balș. Nu l-am văzut niciodată. Dumneata, care l-ai crescut de mic, îl cunoști ?

MOȘ MAFTEI : Dar cum să nu-l cunosc?

NEACȘU : Nu. Nu așa. Vreau să spun că, dacă l-ai fi întâlnit pe drum, fără să bănuiești că-i Puiu Balș, l-ai fi cunoscut ?

MOȘ MAFTEI : Păi, dă?... Știu eu? Cu barba asta,... și așa... Dar oricum, coana Irina trebuie negreșit să-l cunoască.

NEACȘU : Trebuie, dar uite, dumneaei spune că nu-l cunoaște.

MOȘ MAFTEI : Alelei...? Apoi cum vine asta ?

NEACȘU : Vine și rău și bine, moșule. Pentrucă, ia gândește dumneata că, cineva — ferească Dumnezeu să fie adevărat — dar lucrul totuși se poate întâmpla, — cum zic, cineva l-ar fi omorât pe Puiu Balș...

MOȘ MAFTEI : Alelei !

NEACȘU : ...i-ar fi luat actele și ar veni acum să intre în stăpânirea pământului... Fapte de astea se petrec cu miile în lume.

MOȘ MAFTEI : Cred.

NEACȘU : Acum, nouă ni-i tot una dacă Puiu Balș a murit ori nu și cine vrea să-i ia moșia. Dar dumitale nu ți-e tot una, fiindcă mai întâi Puiu Balș a fost ca și copilul dumitale...

MOȘ MAFTEI : Mai vorbă...

NEACȘU : Și-apoi, dacă a murit, moșia e a dumitale, ca moștenire...

MOȘ MAFTEI : Alelei... că asta chiar că-i așa. Păi, ce-i de făcut ?

NEACȘU : Să-ți aperi zilele și dreptul dumitale. Asta-i de făcut. Insfârșit, să așteptăm să se limpezească. (*Lui Iftode*) : Tu, goana la Tantî Irina ! (*Lui Dumitrache*) : și noi, haidem. Tu ce zici ? N'am dreptate ?

DUMITRACHE (*Îl bate în frunte cu degetul*) : Kopf ! (*entuziasmat*) Kolosal!

SCENA V.

MOȘ MAFTEI și IFTODE, care e gata să plece după ceilalți doi.

MOȘ MAFTEI : Bre Iftode, stai cu mine, că mi-a intrat frica în oase.

IFTODE : D'apoi eu ce ți-oi putea face, bre, moșule ? Trebuie să mă duc să spun stăpâni-mi-i cele de cuviință, că astea toate sunt socoteli încruntate. Nu-i de glumă cu ele. Se cere pază.

MOȘ MAFTEI : Și adică eu să rămân singurel aici?

IFTODE : De ce să rămâi ? Să-ți spui eu una. Ia-ți baba și du-te încotrova, până s'or limpezi lucrurile pe vre-un temei oarecare.

MOȘ MAFTEI : Dar cum să las eu curtea vraște, care pot spune că-i casa mea !?!

IFTODE : Apoi, atunci dă goana în sat și cheamă-ți niscai răzâși într'ajutor, dacă-i pe-aceea și ei au nevoie să se lămurească treburile într'un fel și să rămâe stăpânitori pe pământ.

MOȘ MAFTEI : Cum să rămâe stăpânitori? Ce? E al lor?

IFTODE : Nu e al lor, dar s'au învățat pe el de când li-l tot dă dom' Vasiliu în dijmă. Și-acu, de eri, decând s'a zvonit de venirea boerului, au și făcut obște de cumpărare, așa că de îndesat s'or îndesa ei numai decât.

MOȘ MAFTEI : S'or îndesa, nici vorbă. Numai la ce s'or îndesa, dacă n'o fi moșia de vânzare ?

IFTODE : Ba, de vânzare eu cred că tot are să fie.

MOȘ MAFTEI : Și de ce ?

IFTODE : Fîindcă dacă-i un tâlhar, cred că ar avea teamă să se lipească de loc și mai bine i-ar prinde banii la chimir și pe-aici mi-i vaea și cu dealul... Nu ?

MOȘ MAFTEI : Tot ce se poate.

IFTODE : Dacă nu-i bun prepusul și-o fi ch'ar boerul, apoi asta nu-i venire de-a rămânea.

MOȘ MAFTEI : Așaa ?

IFTODE : Păi, știm și noi ce-i obiceiul boeresc. Cum să vie el fără o boarfă măcar ? Să-i croiască strae Tase-șchiopul, croitorul nostru din deal ?

MOȘ MAFTEI : Iaca, aicea ai drept.

IFTODE : Iar dacă a venit ca să plece de zor, n'avea să bată pământul de-a curmezișul numai așa... ca să te vadă pe 'mneata, ori să capete orânda dela dom' Vasiliu, care și-așa i-o trimete. A venit să isprăvească cu toate și să nu mai aibă încurcături. Adică să vîndă.

MOȘ MAFTEI : Tot ce se poate.

IFTODE : Acu, iarăși mă întorc și zic. N'o mai fi având nici strae pe el, de aceea a venit așa. Că asta o fac mulți boeri de-alde dumnealui. Apăi dacă-i așa, mai vârtos îi trebuesc bani.

MOȘ MAFTEI : ...trebuesc...

IFTODE : Numai de-o fi nebun cu adevărat, nu se pot face socoteli. Și acuma am eu cuvânt să cred că, s'ar putea să fie mai nebun decât pare.

MOȘ MAFTEI : Și atunci cum rămâne cu moșia ?

IFTODE : Rămâne să-i dea tribunalul pe careva, să vadă de ea, cum l-ai auzit pe Dom' Neacșu. Și poate c'ai înțeles unde băteau dumnealor.

MOȘ MAFTEI : Înțeles.

IFTODE : Apoi drept e ? Ei și cu moșie și cu,... iar alții... Iaca nu-i drept. Dar ce ? Eu nu-s om priceput ? Și n'am și eu bani ? Eu pot cumpăra și moșia la o nevoie. Așa că — ce să mai vorbesc cu înconjur ? — tu dacă-ți știi interesul, nu te da pe mâna lor. Dumnealor sânt boeri, nu le pasă de unul ca tine.

MOȘ MAFTEI : Bine, bre, dar ce pot să fac eu ?

IFTODE : Ce-i putea. Zvârle acolo o vorbă unde trebuie, ori că-i lucru de tribunal, ori c'o vrea boerul să vândă... Ai și dumneata dreptul dumitale, că doar îi ești moștenitor. Și iaca, eu ți-oi face și ție parte.

MOȘ MAFTEI : Doamne iartă-mă, bre Iftode ? Dar din ce ? Din partea mea ?

IFTODE : Care parte, moșneagule ? De vreme ce o vinde, parte tot nu mai ai.

MOȘ MAFTEI : Așa ?

IFTODE : De bună seamă. Va să zică de-or lua răzăși, ori Dumitrache, ori Conu Neacșu, partea ta s'a dus.

MOȘ MAFTEI : Și dac'o ei tu, mi-o faci ?

IFTODE : Cu mâna pe cruce. Numai să mi te faci și tu danie, să știu că mă aleg și eu cu ceva, iar eu te-oi îngriji ca pe tata.

SCENA VI.

IFTODE, MOȘ MAFTEI, IRINA (*în costum de călărie stil vechiu, fustă și gambetă*).

IRINA : Ei ? A venit, ori nu ?

MOȘ MAFTEI : Păi, dumneavoastră nu știți ?

IRINA : Nu. N'am avut vreme să vorbesc cu Neacșu. Aseară, când a venit acasă, dormeam și azi a plecat înainte să mă trezesc eu.

MOȘ MAFTEI : A venit, dar mai bine n'ar fi venit.

IRINA : De ce ?

MOȘ MAFTEI : Nu mai este om.

IRINA : Și ce înseamnă asta ? In ce fel nu mai este om ?

MOȘ MAFTEI : Apăi, duduțuță, mi se pare mie că dreptatea e de partea lui Dom' Neacșu. Dumnealui l-a văzut și l-a cântărit.

IRINA : Și ce spune Neacșu ?

MOȘ MAFTEI : Spune că Puișorul ei e nebun. Și că nici măcar nu-i el.

IRINA : Atunci cine e ?

MOȘ MAFTEI : Unul care trebuie să-l fi oromit pe Puișor.

IRINA : Moș Maftei, mă faci să râd.

MOȘ MAFTEI : Te-oi fi făcând eu să râzi, dar când îi da cu ochii de el, îngheți... (*tresare, pentru că i se pare că aude un zgomot. Se liniștește o clipă*). Na ! Am intrat la sperietură... Spune-i tu dumneaei, bre Iftode, că eu mă duc să... în ogradă... că baba, cred eu.... (*Ese grăbit*).

C E N A VII.

IFTODE, IRINA.

IRINA : Cum arată la față ?

IFTODE : Nu l-am văzut,coniță. Și nici pe harap — sluga cu care a venit.

IRINA : Dar nu-i aici ?

IFTODE : A venit, s'a culcat, iar peste noapte a fugit cu harap cu tot.

IRINA : Ce înseamnă asta ?

IFTODE : Dumnezeu știe. Azi dimineață, la mijitul zilei, când veneam eu încoace, Petrache Cornea, pândarul, mi-a spus că i s'a părut a vedea azi noapte doi oameni străini printre ogoare, spre deal. Eu cred că ei erau. Și mai cred una — dar asta nu le-am spus-o dumnealor — că asnoapte conașul Puiu a fost la cimitir.

IRINA : Dumnezeule ! Noaptea ?

IFTODE : Da. Pe la miezul nopții a purces cântec în cimitir.

IRINA : Și oamenii nu s'au dus să vadă cine cântă ?

IFTODE : Doamne,coniță, cine să intre la asemenea ceas ?

IRINA : Și de ce n'au pândit la eșire ?

IFTODE : Au pândit de jur împrejur peste douăzeci de oameni, dar se vede că dumnealor s'au strecurat, ori și-au făcut oamenii spaimă și-au fugit.

IRINA : Asta e... (*vrea să spue : îngrozitor, dar nu spune. Apoi întreabă*).

IFTODE : Asta-i rău... Fiindcă înseamnă că boerul nu-i sănătos la mintea dumisale...

IRINA : Biata mătușă... Și totuși... Mă gândesc... Acolo e mormântul lui Paul... și al mamei lor...

IFTODE : Oricum... noaptea.

IRINA : Adevărat... Mătușa știe ?

IFTODE : Nu. N'am îndrăznit să-i spun.

IRINA : Trebuie să-i spunem... Adă-ți aminte de biata mama. (*ait ton*). De la un timp începuse a se duce și la morții pe cari nu-i cunoscuse. O întrebam: Ce cauți mamă acolo ? N'ai nici un rost. Și-mi răspundea : Ei mamă, trebuie să mă duc, fiindcă n'am mai plâns demult. (*rar și încet*) Sânt mulți oameni cari n'au mai plâns demult.

SCENA VIII

IFTODE, IRINA, PUIU BALS și NEGRUL.

Un sac de călătorie cade pe ceardac, zvârlit de undeva, de jos. Apoi, în capul scârilor răsare Negrul, scoțând un sunet nearticulat, în chip de joacă și de râs. Irina, speriată de izbitura sacului, tresare încă mai speriată de ivirea Negrului și nu mai are timp să vadă pe Puiu, când se agață de parmalâc și vrea să-l sară. Zărește spațele Irinei și rămâne pe loc în mijlocul mișcării, ceace ar fi ridicol dacă n'ai simți că urâtenia și lipsa de armonie din mișcare este iscată de ceva mai greu și mai aspru.

PUIU : (*șoptește șuerat ca în fața unei arătări*) Irina....

NEGRUL : (*Cu spaimă și deodată face un pas înapoi, privind femeia*) Irina ?

IRINA : (*Nu înțelege nimic. I s'a făcut doar frică. Atâta tot. Răspunde încet, cu teamă*) Da. Eu... (*și privește pe rând, la Puiu și la Negru*).

PUIU : (*Iși dă seama îndată că e altcineva, întregește mișcarea de trecere a parmalâcului*). Iartă-mă... mi se păruse că ești... (*Și face semn Negrului că se poate liniști*).

IRINA : De ce ? Doar Irina mă cheamă.

PUIU : (*Bațe din picior*) Isprăvește ! Nu știi ce vorbești ! Și sfătuește pe cei cari te bârfesc așa, să-ți spue pe numele tău adevărat. Altminteri ai să-mi sperii negrul. In tribul lui e cuvânt de spaimă. Mago, bâoa !

NEGRUL : (*Incepe, psalmodiind ca o rugăciune*) :

In bruma soarelui apune,
Plutesc nălucile pe dune

Și toate prind acelaș chip
Din vânt, din soare și nisip.

Iar genele de ziuă nouă
Topesc nălucile în rouă
Și se întorc cu trup și chip
In vânt, în soare și nisip...

PIIU : (*Il ia de gât și îl sărută mișcat*) Prostule ! Ce frumos spui tu cuvintele pe cari nu le înțelegi. Parcă ar fi de nouăsprezece ani și ai vorbi de dragoste și de veșnicie... (*Intorcându-se spre Irina*) Ce mai stai ? n'ai auzit ? S'a făcut rugăciunea de dimineață. Acum poți să te întorci și tu în nisipurile tale. (*Lui Iftode*) Tu cine ești ?

IFTODE : Iftode.

PIIU : N'am întrebat cum te chiamă. Am întrebat cine ești.

IFTODE : ...Vichil la Coana Irina.

PIIU : La asta ?

IFTODE : Nu. La mătușa dumisale.

PIIU : Aha ! Va să zică la o Irină adevărată. Cum văd, bucuriana asta crește des pe aici. Și ce-mi cauți de vii între cele două frine, apărât ca o gnuă între coarnele ei ?

IFTODE : Nimic Coane. Am trecut doar.

PIIU : Nu-i rău spus. Conacul ăsta a fost totdeauna loc de trecere. Atunci, treceți. Așteptați o clipă să fiți petrecuți cu toată curtenia. Să chem moșneagul ca să pue zăvorul în urma voastră. Nu vreau ca cinstea pe care mi-o faceți să mai fie întunecată de roata altor musafiri. (*Strigă și bate din palme*) Uncheașule ! Maței... (*Dar dându-și seama că nimeni nu-i răspunde, pleacă întins pe ușa deschisă*).

SCENA IX

IFTODE, IRINA și NEGRUL, care nu cîntăște din locul lui.

IFTODE : (*Incet și zorit*) Hai să plecăm Due Irino.

IRINA : (*care rămăsese cu ochii după Puiu, tresare*) Cum ?

IFTODE : Zic, să plecăm.

IRINA : Da, într'adevăr, trebuie să plecăm. Și cu toate astea mi-i frică. Tot drumul mi s'ar părea că-mi stă primejdia cu ghiara în ceafă...

(Câteva uși trăznesc în clante și Puiu se arată din nou în prag, spumegând. E într'adevăr fioros).

SCENA X

IFTODE, IRINA, NEGRUL, PUIU.

PUIU : (Cu ochii țintă la Iftode) Unde e moșneagul ? Ușile vraște și toate bulendrele din odăița lui ridicate. (rar și apăsât): Cine mi-a izgonit moșneagul ?

IFTODE : Nu știu, cucoane. (Dar o privire scăpată spre Irina îl dă de gol).

PUIU : (Se repede la el și-l înfașcă de piept, zgâlțâindu-l). Ce uneltiri ați urzit pe aici, ca să mă lăsați și fără el ?

IFTODE : Dar eu n'am nici o vină, Cucoane.

PUIU : Atunci a cui e vina ? Doar n'a mai fost nimeni pe-aici, afară de voi.

IFTODE : Ba a fost și Conu Neacșu și Conu Dumitrache.

PUIU : Cine-s ăștia ?

IFTODE : Boerii de-aci, vecinii dumneavoastră. Trebuie să-i știți doar.

PUIU : Nu-i știu.

IFTODE : Păi cum să nu-i știți, că dumnealor au cumpărat partea de moșie a lui Conașul Paul ?

PUIU : (Cu un țipăt de bucurie, pentru că înțelese) Ahaa ! Partea de moșie a lui... (Apoi ceva mai încet) Aha ! Tot am aflat ceva... Totuși... nu pricep de ce-a fost izgonit bietul bătrân. Era aici când ai venit tu ?

IFTODE : Era.

JUIU : Atunci cu ce l-ați înspăimântat ?

IFTODE : Nu l-a înspăimântat nimeni, Cucoane. Eu cred că-și făcuse așa, o spaimă de... (arată cu capul spre Negru).

PUIU : De el ? Sau de mine ?

IFTODE : De dumneavoastră ? De ce ?

PUIU : De ce ? Pentrucă de când ai dat cu ochii de mine, te trec sudorile. Asemenea sudori am mai văzut eu în Africa mea, când intram în câte un trib nou, lăsat vraște ca și casa asta, cu focurile aprinse și prindeam vreun nevolnic în vre-un ungher de colibă. Vasăzică și tu mă socoți dușman.

IFTODE : Dar nu, Cucoane...

PUIU (Se repede la Irina) : Ascultă, fetiço, zece ani am în-

vățat pe negrii din tribul meu că mor dacă-ți spun numele și-ți privesc năluca în față. Atât i-am făcut să creadă, încât astăzi o cred și eu. Acum însă puțin îmi pasă de-o să mai mor odată pentru tine. M'am învățat. Uită-te în ochii mei și spune. Ce colcăe aici? (*A apucat-o de mâini și o privește în ochi*).

IRINA (*însăpăimântată*): Lasă-mă... Dă-mi drumul... Mi-i frică...

PUIU (*o lasă, ridicându-și mâinile în sus, ca în fața unei viziuni*): Fetița de pe vapor! Așa a strigat și fetița de pe vapor când am luat-o de mână a doua zi: „Lasă-mă, mi-i frică... ești nebun!“ Și pentru ce? În marea Roșie muream de căldură... Am cerut voe ofițerului de cart să mă leg cu o frânghie și să mă scald din mers, n'a priceput dobitocul și nu mi-a dat voe. Atunci m'am aruncat în apă cu Mago. Au trebuit să oprească vaporul. După aceea m'au socotit nebun și m'au lăsat în banii mei. Nu respectaseră aceia ce li se păruse o judecată. Respectau însă ce nu mai era. Așa dar: nebun! Desăvârșit. Vasăzică tocmai ca în Hamlet. Nevinovata Ofelie e trimisă la Prințul nefericit. L-am văzut pe Fordson în rolul ăsta. În scena cu Ofelia ridică puțin perdeaua de se vedeau cele patru picioare ale dobitocului pus la pândă: unchiul lui și Polonius. Adică țivina care se chiamă defăimarea cu chip de omenie. Bătrânul ăsta a ridicat el perdeaua pentru mine. Deci nu-mi mai rămâne decât să te gonesc la mânăstire. Pleacă dar! Spune celor cari te-au trimis să le slujești drept ochi și drept urechi, că dărnicia mea i-o ladă goală. Altminteri te-aș fi îndopat ca pe-o dășagă de om flămând. Mergi sănătoasă. (*Lui Iftode*). Iar tu, pleacă numai decât să-mi aduci bătrânul înapoi. Dacă nu vine, spune-i că în două ceasuri dau foc conacului. Iar ca să fiu încredințat că te duci, are să meargă și Mago cu tine (*lui Mago*) Mago vi la i. (*Cei doi es*).

(Urmează în Nr. viitor)

Victor Ion Popa

P O E Z I I

de NICULAE RUSU

SUI MUNȚI

Pe a gândului sanie,
trec brîu-ți Transilvanie,
sui munți suri de paragine
Cu creste și cu padine.

Tulnicul sună prin cetini,
frunza jură țării prieteni,
voinicel rumen ca para,
adastă cu parul fiara.

Iancu stă cu moșii roată,
Că ne cer lupii socoată,
suflet încercat în luptă,
inimă de șarpe suptă.

ARICII

Cerul era ca obrazul izvorului,
stelele cristari de argint;
iia nopții, flori de mărgărint —
în sireu morgandă, fata oierului.

De-acuma toate gândurile ți le dăru,
mătasea cîmpului în prapor cernit;
e noapte și somnul încă n'a venit —
Cu tine de mână steag în inimă 'nțărui.

CRIȘAN

Glorie, după glorie,
rumînească istorie .

Un singur elan,
un suflet: Crișan.

Se năruie sate,
'n sînge scăldate.

Mintia arde 'n zare,
spurcate hambare.

Spre soare-apune greva,
trece prin paloș Deva.

UMBRA TRIBUNULUI

— Cine tună pe cărare
fără cal și om călare,
ținînd vîntur'le de hățuri
de se dau dușmanii 'n lături?!...

Ș'apoi hi!... Ș'apoi hu!...
Călare pe vînătu.
Hi, pe deal și hi, pe vale,
taie'n dor și țară cale.

Trece Umbra lui Buteanu
de se sperie dușmanu;
trece Șoldeș cu armigul,
de îi ia pe dușmani frigul.

Ș'apoi hi!... Ș'apoi hu!...
Călare pe vînătu.
Hi, pe deal și hi, pe vale,
taie'n dor și țară cale.

— Cine trece 'mpărătește,
de ca soarele sclipește
munții de nu mai au sucă?!...
— O fi om!... — O fi nălucă?

Ș'apoi, hi!... Ș'apoi, hu!...
Călare pe vânătu.
Hi, pe deal și hi, pe vale,
taie 'n dor și țară cale.

Nicolae Rusu

IOSIF VULCAN și GH. BARITIU

In scrisori (1863—1892)

de ION M. NEDA

In istoria noastră literară, cunoașterea corespondențelor ce s'au înșălat între diferite personalități literare române în decursul anilor, este un fapt interesant, ele aducând amănunte din viața acestor oameni și explicând anumite atitudini. Deaceia tipărirea scrisorilor este un lucru binevenit, mai ales când — cazul de față — în anul trecut s'au împlinit o sută de ani de când s'a născut fondatorul și fostul director al „*Familiei*“.

Dăm la iveală un mănunchiu de scrisori trimise de Iosif Vulcan lui Gh. Barițiu.

Relațiile de prietenie ale lui Iosif Vulcan fondatorul „*Familiei*“ cu Gh. Barițiu „celebrul publicist, cunoscut în toate unghiurile româniei“, au fost mai mult decât strânse. Cerința de a-i fi îndrumător în manifestările sale literare, era tot mai mult repetată de către publicistul român dela Pesta și mai apoi dela Oradia.

Numărul scrisorilor cari s'au schimbat între aceste două personalități culturale, a fost destul de mare. Pentru moment putem da zece piese, adresate de Vulcan din Pesta și Oradia lui Barițiu la Sibiu, scrisori în cari redactorul „*Familiei*“ îi arată și felul cum va apare revista, planul său de lucru, etc...

Din Pesta, la 1 Mai 1863, Iosif Vulcan scrie, felicitând pe Barițiu de ziua numelui.

Scrisoarea din 9 Aprilie 1865 adresată dela Pesta este ca răspuns la aceia a lui Gh. Barițiu din 29 Martie 1865. Cu această ocaziune îl anunță că i-a trimis ziarul „*Umoristul*“, pentrucă s'a gândit că este de datoria lui că „față cu acel bărbat eminent, care-le pe câmpul jurnalisticii noastre și-a eluptat nume nemuritoriu“, în semnul „stimei nemărginite ce port și voiu purta totdeauna pentru d-ta“, recunoscând că „unica greșală... este că nu ți l-am trimis

din început, dar [că] pentru aceasta mă iartă, căci în scurt timp, vei primi toți numerii“, dar că a rămas surprins și în același timp supărat, când a primit costul de 2 fl. pentru ziar. Il roagă „ca în viitor să nu-mi mai trimiți prețul foaiei mele“. Aflată că „într’u adevăr, chemarea „Umoristului“ e grea. Eu știu foarte bine că foaia mea are multe defecte și-ți descopăr sincer că stă încă departe de idialul ce l-am eu despre o foaie umoristică și satirică“, însă „sunt silit a mă bupta cu multe greutate“. Referitor la relațiile lui cu Mureșianu, îl anunță că „nu-mi mai trimite „Gazeta“ (Transilvaniei) în schimb“ și reflectând asupra acestei chestiuni, adaugă „săracă literatură română, oare până când unii prinți nechemateji te vor compromite?“. Mai departe îi comunică apariția „Familiei“, și-i spune că „am recurs la Locotenenția din Buda pentru concesiunea de a putea publica o foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni sub titlul „Familia“, arătându-i totdeodată pe scurt și planul de lucru: „această foaie va aduce portretele bărbaților mai vestiți cu biografiile lor, poezii și novele originale și traduceri dela poezii și literaturii cei mai renumiți ai Europei. Mai departe, disertațiuni scrise în stil ușor despre istorie, limbă, estetică, etc...“. Anunță că „până acum un număr frumos de bărbați eminenti m’au onorat cu promisiunile lor de a conlucra la noua întreprindere literară, dar mă voiu nisui a câștiga încă și pe alții de colaboratori“, afirmând că „voesc să dau în mâna publicului o foaie cu care dânsul să se poată fâli“. Il roagă „ca și d-ta să binevoiești a-mi da mâna de ajutor la realizarea acestui plan frumos și... a mă onora cu pretinuta-ți colaborare“, începând chiar cu numărul de probă „ce va eși odată cu foaia de prenumerațiune cu începutul lunii viitoare“, pentruca articolul să fie „din peana d-tale,... pentru garantarea esistenței întreprinderii mele“, din cauză că este „încă june,... un punct foarte mic în literatura română“).

La 13 Aprilie 1865 din Pesta îi comunică că „am primit concesiunea de a putea începe publicarea ziarului „Familia“, despre care ți-am scris în epistola mea din urmă. Deci te rog... să binevoiești a mă onora cât mai curând cu articolul cerut“.

Barițiu îi răspunde la 20 Aprilie 1865.

Ocupat fiind cu redactarea „Familiei“, răspunsul lui Iosif Vulcan întârzie. De abia la 14 Mai 1865 îi scrie din Pesta, când îi confirmă primirea articolului „cu care ați binevoit a mă onora“. Il mai roagă să-și dea părerea asupra numărului de probă trimis, ca atunci când va „dispune cu puținel timp liber să împărtășești judecata aceasta și cu mine, ca în viitor să pot îndrepta scăderile

foaiei mele“. Cere ca pentru nrul 2 al ziarului, să-l roage pe d. Bolidineanu să-i trimită fotografia, biografia și o poezie (inedită, pentru revistă, sperând „că dânsul nu va refuza rugarea celebrului nostru publicist“.

Barițiu îi răspunde la 18 Mai 1865.

În scrisoarea adresată din Pesta la 27 Iulie 1865, îi comunică următoarele: „promisiunea în privința trimiterii biografiei lui Gh. Lazăr mă surprinse foarte plăcut“ și-i mulțumește „pentru epistola trimisă mai de mult, în care mă făcuși atent de unele greșeli din „Familia“, scuzându-se că-i prea tânăr și că „nu are încă atâta cunoștință ca publicist ca acela care de 29 ani lucră pe câmpul jurnalistic“. Il roagă să-i trimită „fotografia și biografia d-tale“, pentru a le putea publica în „Familia“, în numărul ce vine. Tot în scrisoare, îl înștiințează că „exemplarele doamnelor române din Pesta, le voi împărți cât mai curând, și-l anunță că „în Arad și Timișoara nu pot recomanda nici o doamnă, căci pe acolo nu sunt cunoscut“, dar că, „în Oradia pot recomanda pe doamna Paulina Roman, soția d-lui vice comite Iosif Roman“, oferindu-se ca să publice în „Familia“ „orice împărtășire trimisă din partea Reuniunii Femeilor Române“.

În scrisoarea din Pesta cu data din 27 Decembrie 1865 îi cere „să mă onorezi cu un articol pentru n-rul din anul viitor“ și „portretul și biografia repausatului Juga“, sperând că poate „voi avea mai mult noroc decât cu portretul d-tale“. Il întreabă de unde ar putea să-și procure portretul lui Ion Maiorescu.

Trecând un interval de câteva luni, firul corespondenței este reluat la 9 Mai 1866, când îi comunică că ar voi să scrie „un ciclu de articoli în care va tracta istoria ziaristiceii noastre“, rugându-l ca să-i facă „istoricul „Gazetei“ — în care an, în care lună și între ce faze s'a început, etc.“, cât și pentru „Foaia Duminicii“.

La 26 Mai 1866 îi mulțumește de articolul trimis cu titlul „Răsăritenii și Apusenii“. Il mai întreabă și de portretele lui Ion Maiorescu și Andrei Mureșianu.

Din Pesta la 29 Septembrie 1866 îi trimite „un exemplar din poeziile“ sale.

La 7 Martie 1867, îi trimite adresa Tinerimei Române din Pesta, iar Barițiu răspunde lui Iosif Vulcan la 11 Martie și „Junimei“ la 12 Martie 1867

Mutându-și redacția și administrația „Familiei“ din Pesta la Oradia, la 8 Ianuarie 1868, îi scrie, rugându-l „să binevoești a scrie iarăși din când în când pentru „Familia“, niște articoli“.

Trecând un interval cam mare, abia la 16/28 Martie 1891, îi trimite o scrisoare din Oradia, rugându-l să-l propună în locul vacant din secțiunea literară a Academiei Române, luându-și „*angajamentul solemn, că în cazul de a fi ales, voi lua parte la toate sesiunile generale ale Academiei*”.

În anul următor la 26 Aprilie, îl roagă să-i trimită portretul pentru a-l publica în „Familia”, ca și în scrisoarea din 10/5 Mai 1892

Dar să lăsăm să vorbească scrisorile :

1.

Pesta 1 Mai 1863 n.

Mult Stimat Domnule !

Pe când aceste orduri vor ajunge în mâinile M. St. D-tale, pe atunci în toate bisericele românești se va serba o sărbătoare întru adevăr națională, adică Santa Giorgiul, o sărbătoare atât de interesantă pentru noi Români, căci ne aduce aminte de bărbații noștri nemuritori, cari în ziua numită și — serbaseră și-și — serbează ziua onomastică.

Însă ziua aceasta în anul de acuma e de un interes dublu pentru noi, deoarece această zi va fi și a 25-a dela publicarea celui dintâi jurnal politic român în Austria, adică a „Gazetei Transilvaniei”, carea-și începu cariera sub redigerea M. St. D-tale.

Nu voi să înșir aici meritele acestui jurnal în cauza națională, M. St. D-ta le ști mai bine decât un june, care-le neci că a fost ferice a vedea apărarea lui; națiunea însă va ști a prețui serviciul eminentului bărbat al ei și până ce va scrie istoria literaturii noastre, va însemna cu litere neșterse numele celui dintâi redactor al „Gazetei Transilvaniei”.

Cu toate acestea însă iartă-mă M. St. D-le ca în această zi măreția să-Ți uresc și eu dela Atotpotintele, vieția îndelungată să poți înavuți cununa-Ți de merite și cu alte flori neveșteditoare și să ajungi momentul când o națiune asuprită va fi eară mare, precum a mai fost !

Al M. St. D-tale stimatoriu

IOSIF VULCAN

(Ac. Rom. mss. rom. 1013, f. 109).

2.

Pesta, 9 Aprilie 1865.

Mult Stimate Domnule!

Epistola cu care binevoiti a mă onora în 29 a. l. tr., mi-a ocazionat o bucurie viuă; deci eu cu ocaziunea aceasta vin a-ți mulțumi pentru cuvintele încuragiatoare. Cei doi fl. din epistolă, m'au separat, căci eu nu pentru aceia ți-am trimis „Umoristul“, ca să mi-l solvești, ci pentru că am cugetat, că aceia e datorința plăcută din partea mea față cu acel bărbat eminent, care-le pe câmpul jurnalistică noastre și-a eluat nume nemuritoriu. — Ți l-am trimis în sensul stimei nemărginite ce port și voi purta totdeauna pentru d-ta. Unica greșala a mea este că nu ți l-am trimis din început, dar pentru aceasta mă iartă, căci în scurt timp vei primi toți numerii. — Te rog dară ca în viitor să nu-mi mai trimiți prețul foaiei mele!

Intru adevăr, chiemarea „Umoristului“ e grea, eu știu foarte bine că foița mea are multe defecte și-ți descopăr sincer că stă încă departe de idealul ce-l am eu despre o foaie umoristică și satirică. Dar trebuie să observ și aceia că sunt silit a mă lupta cu multe greutăți. Despre acestea aș putea să scriu mult, dar nu voesc să abuzez cu paciința d-tale. Apoi ar fi și de prisos, căci le cunoști mai bine decât mine.

Mi pare că în afacerea mea cu d-l Mureșianu consentiești și d-ta. Știut-am eu de loc că unde e națiunea întregă, acolo e și Barițiu. D-l Mureșianu nu-mi mai trimite „Gazeta“ în schimb. Nu este minorenită jurnalistică? Săraca literatura română, oare până când unii prinți nechemați te vor compromite? Pe la noi prin Ungaria am auzit de mai mulți: întrebându-se oare de ce nu primește d-l Barițiu redigerea „Gazetei“?

Visul repert al d-lui Axenti am aflat cu cale a-l publica în „Concordia“, unde a și eșit în Nr. 24 între varietăți.

Pentru celelalte împărtășiri așșderea mulțumită, mă voi folosi de ele...

Și, infine, încă o rugare!

Eu am recurs la Locotenința din Buda pentru concesiunea de a putea publica o foaie enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni sub titlul „Familia“.

Această foaie va aduce portretele bărbaților mai vestiți cu biografiile lor, poezii și romane originale și traduceri dela poezii și literaturii cei mai renumiți ai Europei, mai departe disertațiuni scrise

în stil ușor despre istorie, limbă, estetică, etc., etc. Și până acum un număr frumos de bărbații eminenți m'au onorat cu promisiunile lor de a conlucra la noua mea întreprindere literară, dar mă voi nisiui a câștiga încă și pe alții de colaboratori.

Voesc să dau în mână publicului o foaie cu care dânsul să se poată fâli. Și asta nu e nemodestie din partea mea, căci tot meritul va fi al stimaților mei colaboratori; eu voi fi mâna neînsemnată care întinde publicului cununa cea frumoasă. Rugarea mea dară este aceea ca și d-ta să binevoiești a-mi da mână de ajutor la realizarea acestui plan frumos și respective a mă onora cupretinita-ți colaborare. Nu știi, nu va fi oare audacia mare, rugându-te să-mi trimiți atare articol estetic sau istoric chiar pentru numărul de probă, ce va eși deodată cu foaia de prenumerațiune cu începutul luni viitoare. De cum se poate, te rog mult stimate Domnule să nu refuzi rugarea mea, căci împregiurarea de a putea publica atare articol din peana d-tale, chiar în numărul de probă, ar face mult pentru garantarea esistenței întreprinderii mele. Eu sunt încă june, sunt un punct foarte mic în literatura română, dar aceea totuși pot zice că n'am făcut încă nici un fiasc literar.

Pentru aceia iartă-mi a crede că nu-ți va fi rușine a împlini rugarea mea și în cazul acesta te rog să-mi trimiți opul cerut până în finea luni curente cal. n., căci până atunci sper a primi concesiunea. Infine te mai rog ca descoperirea asta despre întreprinderea amintită, să rămână în secret.

Repetându-mi rugarea, rămân al m. st. d-tale stimatoriu.

IOSIF VULCAN

(Acad. Rom., mss. rom. 1003, f. 376—377). —

(Răspunsul lui Barițiu în 20 Aprilie 1865).

3

Pesta, 13 Aprilie 1865.

Mult Stimate Domnule!

Eră am primit concesiunea de a putea începe publicarea ziarului „Familia“, despre care ți-am scris în epistola mea din urmă. Deci te rog cu tot respectul ca să binevoiți a mă onora cât mai curând cu articolul cerut!

Repetându-mi rugarea, rămân al m. st. d-tale stămatoriu.

IOSIF VULCAN

(Răspunsul lui Barițiu în 20 Aprilie 1865).

(Idem, f. 378).

4.

Pesta 14 Mai 1865.

Mult Stimat Domnule!

Deoarece cu redigerea „Familiei“ până în minutul presinte fu-sei ocupat peste măsură, vei ierta cum că numai acuma viu a-ți mulțumi pentru articolul cu care binevoiți a mă onora. Până când vor ajunge aceste orduri acolo, până atunci vei fi primit N-rul. de probă și vei fi făcut judecata despre dânsul; te rog numai ca — de cumva vei dispune cu puținel timp liber — să împărtășești judecata aceasta și cu mine, ca în viitor să pot îndrepta scăderile foaiei mele!

Mă vei ierta că mi-am luat libertatea să amintesc în foaia de prenumerațiune, colucrarea Dvs. Știu bine că prin asta făcui să-ți sufere modestia, — dar ia în considerațiune că prin asta poate a-i dat viață unei foi cu programa cea mai sublimă. — Deci nu lua în nume de rău această îndrăsneală a mea!

Cu această ocaziune, am onoare a te ruga să ai bunătate a decora și în viitor modesta mea întreprindere, cu prețuita-ți colucrare.

Dar mai am încă o rugăminte. Aș dori ca în numărul 2 să pot comunica portretul d-lui Bolintineanu și tot odată atare o poezie încă needată de dânsul. Pentru portret și biografie, voi scrie la București la cineva și sper că le voi și primi — dar în privința poeziei sunt silit a mă adresa deadreptul către eminintele poet. — Mă tem însă că dânsul va refuza rugarea unui individ atât de neînsemnat și necunoscut lui. Deci eu te rog cu tot respectul ca d-ta, să rogi pe d. Bolintineanu în numele meu de a trimite pentru „Familia“ atare poezie și eu sper că dânsul nu va refuza rugarea celebrului nostru publicist, cunoscut în toate unghiurile româniei. Și cât de mult ar aridica asta, prețul literar al ziarului meu!

Dacă d-ta, vei avea deosebită și încă nemeritată bunătate a primi asupra-ți această sarcină, te rog că în două, trei rânduri să mă înștiințezi.

După care rămân al m. st. d-tale stimator

IOSIF VULCAN

(Răspunsul lui Bariț în 18 Mai 1865).

(*Ibidem*, f. 380). —

5.

Pesta, 27 Iulie 1865.

Mult Stimat Domnule!

Promisiunea în privința trimiterii biografiei lui G. Lazăr mă surprinse foarte plăcut. Cum să nu o public? Binevoești numai a mi-o trimite cât de curând! Oare portretul acestui bărbat nemuritor nu se află oare undeva! Ar fi foarte bine de cumva totodată am putea publica și aceasta sau dacă nu se află, cel puțin să publicăm monumentul. Nu se află pe acolo atare pictor care-le să-l depingă? Încă o rugare!

Aș împlini o datorie foarte plăcută, aș satisface dorința publicului cititor, publicând în „Familia“ portretul și biografia d-tale. Pentru acea dară mă rog cu toată stîmă ca să binevoești a-mi trimite portretul d-tale, (de cumva se poate în format mai mare), precum și biografia și asta cât mai completă.

Exemplarele din statutele reuniunii femeilor Române trimise pentru Doamnele Române din Pesta, le voi împărți cât mai curând. În Arad și în Timișoara nu pot recomanda nici o doamnă, căci pe acolo nu sunt cunoscut.

În Oradia însă pot recomanda pe doamna Paulina Roman, soția d-lui vice-comite Iosif Roman. — Cu astă ocaziune mă declar că voi publica totdeauna cu bucurie orice împărțășire trimisă din partea reuniunii femeilor Române. — Oare pe cine să rog eu în Brașov să-mi fie colectante, căci dincolo am foarte puțini abonați? Și oare nu s'ar afla atare tânăr carele să-mi scrie ceva dela scaldele din Előpatak. Acuma e timpul scaldelor și publicul ar primi cu bucurie înștiințări dela scalde. — Îți mulțumesc și pentru epistola trimisă mai de mult, în care mă făcuși atent la unele greșeli ortografice din „Familia“.

Precum ai putut vedea, m'am nisuitu a delătura multe din ele. Dacă însă totuși a mai rămas, apoi fă bine și iartă junelui care nu are încă atâta cunoștință ca publicist, (ca acela) care de 29 ani lucră pe câmpul jurnalistic.

Reînnoindu-mi rugarea de mai sus, rămân al m. st. dumitale stimator umilit

IOSIF VULCAN

(Răspunsul lui Barișiu în 8 August 1865).

(Ibidem, f. 382). —

6.

Prea Stimate Doamnă!

Mulțumindu-ți mult pentru prețuita-ți colucrare, mai îndrăsnesc a te ruga ca de cumva e cu putință să mă onorezi cu un articol pentru nr. 1 din anul viitor. Aș vrea să compun un număr frumos.

Tot odată îmi iau libertatea a te ruga să-mi trimiți cât mai curând portretul și biografia repausatului *Iuga*, cu aceasta voiu avea mai mult noroc decât cu portretul d-tale, care spre cea mai mare mâhnire și necăjire a mea, durere!, n'a succes așa precum am voit. Blestematul de xilograf, m'a înșelat, l'a fost dat unui pictor Ducher numai ca să-i plătească mai puțin.

Portretul lui Maiorescu oare de unde l'aș putea căpăta? Infine te rog că de le vei afla demne — să binevoești a recomanda foile mele la cunoștinți. D-l Fontine¹⁾ durere! mi-a trimis de tot puțini prenumerați.

Reînnoindu-mi rugărilor, rămân al pr. st. d-tale stimatoriu

Pesta 27 Decembrie 1865.

IOSIF VULCAN

(Răspunsul lui Barițiu din cauza boalei în 8 Martie 1866).

(*Ibidem*, f. 384).

7.

Prea Stimate Doamnă!

Voiu să scriu un ciclu de articoli, ce va tracta istoria ziaristicii noastre.

Pentru acea îmi iau libertatea a vă ruga cu toată stîma, ca să binevoiți a-mi scrie pe scurt istoricul, „Gazetei“, — în care an, în care lună, și între ce faze s'a început, a cui a fost ideia, cine a dat ajutorul material, cine au fost colaboratorii, prin ce faze a trecut, când a început să iasă foaia? etc... cam câți prenumerați a avut? etc...

Toate acestea vă rog să mi le scrieți și despre „Foaia Duminiicii“. — Aceasta veți putea-o face și în formă de articol, ce apoi îl voi publica în „Familia“ — sau în epistolă privată.

1) Oare nu-i Fontanin, profesorul craiovean și membru al Ac. Române?

Faceți cum veți socoti mai bine.

V'ași mai ruga să mă onorați cu atare articol pentru „Familia“, scriind însă că nu de mult v'ați sculat din patul durerilor și așa dară n'aveți încă destulă putere fizică, nu cutez a vă incomoda cu această rugare, pofbind numai dela Atotputernicul ca să vă scutească viața scumpă și să vă redeie puterile, ca astfel — afară de nenumeratele foloase aduse națiunii — să puteți împlini și umilita mea rugare.

Tot atunci vă rog să-mi trimeteți și portretul și biografia repauzatului Iuga. — Oare între scrisorile laureatului Andrei Muresianu nu se găsește atare poezie nepublicată încă? M'am fost rugat în privința asta de d-l redactor al Gazetei, dar nu mi-a trimis. Însă neși acea nu mi-a scris că este sau ba? iar în treaba portretului m'a avizat la părintele Miculescu, acesta însă nu mi-l dă. Aveți bunătatea a comunica acestea cu d-l redactor și dacă se află atare fotografie și poezie nepublicată, aveți bunătatea de a mi le trimite.

După cari primăți asigurarea deosebitei mele stime, cu care am oncare a rămânea al d-voastră șerb umilit.

Pesta, 9 Mai 1866.

IOSIF VULCAN

(Răspunsul lui Bariț în 16 Mai 1866).

(Ibidem, f. 386). —

8.

Prea Stimate Domnule!

Am primit cu multă mulțumire articolul trimis. „Răsăriteni și Apusenii“, vine în numărul acesta, iar de celălalt, mă voi folosi cu ocasiunea când voi scrie istoria ziaristiceii noastre.

Ertați-mi însă că în privința articolului dintâi să fac acea modestă observațiune, ca să lăsăm afară tot pasagiul despre jus primae noctis! — „Familia“ are nu numai cititori, dar și cititoare și între aceste multe fete, căroră de fel nu le pot da ca să citească asemenea lucruri — cari în „Foaia“ mai mult științifică ar putea eși, însă în „Familia“ citită în mare parte de femei, nu! Vă rog ca nu cumva să luați în nume de rău această părere modestă și sinceră. Eu nu vreau să vă învăț, — sunt convins că și d-voastră îmi veți da dreptu și știu prea bine, că numai pentru aceia ați scris articolul *astfel*, căci n'ați cugetat că Familia are și *cititoare*, nu numai cetitori. Pentru portretul lui *Ioan Maiorescu* am scris la feciorul său la Iași, însă până în minutul presinte n'am primit niciun răspuns.

În privința portretului lui *Andrei Mureșianu* îmi renoiesc rugărea. Îmi aduc aminte, că mai an, un fotograf dela Sibiu a anunțiatu că la dânsul se găsesec fotografiile renumitului poet, eu am scris la Sibiiu, dar de acolo mi se răspunse că numai sunt, — cuget însă că la familia repausatului — de nu la alții — se află cel puțin un exemplar, după întrebuițare îl voiu trimite înapoi cu multiamită. Deci aveți bunătate a mi-l cere, — cu atât mai vârtos, căci Miculescu nu vrea să-mi dea portretul familiei, — ce acuma e la dânsul. — Apoi vă rog, trimiteți-mi și oda aceea, aș publica-o cu multă bucurie.

Oare când va eși foaia lui Cipariu? Zică cine ori ce va zice, însă neactivitatea Asociațiunei din Ardeal, nu se poate ascusa. Ea trebuie să dea semne de viață, căci astfel acuși se va trezi fără membri plătitori.

Iar nu vreau să abuzez cu paciinția d-voastră, închei dar aceste orduri, ca Domnul să vă dea sănătate între mulți ani!

Rămân al d-voastră sierbu umilit.

IOSIF VULCAN

(*Ibidem*, f. 388).

9.

Pesta, 26 Mai 1866.

Prea Stimate Domnule!

Am onoare a vă trimite un exemplar din poeziile mele, binevoii a-l primi în semnul stimei mele ce vi-o păstrez pentru totdeauna.

Totodată 'mi iau libertate a vă ruga prea umilit, ca să mă onorați cu atare articol pentru foaia mea „Familia“.

Poesia lui *Andrei Mureșianu* voiu publica-o atunce, când îmi va succede a-i publica și portretul.

Încât se atinge de cântecul poporal despre bătălia dela Solferino, — durere! nu se poate publica. Acest cântec a fost să iasă mai de mult în „Concordia“ — însă poliția l-a confiscat.

Așadar în deșert aș încerca.

Îfine vă rog, ca să trimiteți ex. alăturat împreună cu epistola d-lui *Mureșianu*.

Repetându-mi rugărea, rămân prea stim. d-voastră sierb umilit.

IOSIF VULCAN

(*Ibidem*, f. 390).

Pesta, 29 Septembrie 1866.

10.

Onorabile Domnule Barițiu!

Stima adâncă ce vă confer din momentul când am început a vă ceti; de altă parte simpatia binevoitoare, cu care m'ați onorat în mai multe rânduri, mă îndeamnă să vă adresez următoarea cerere confidențială. Vă rog anume să binevoiți a recomanda și a sprijini alegerea mea de membru în secțiunea literară, ca român de dincoaci de Carpați.

Cine sunt și ce am muncit, știți bine! Știți că de 27 ani redactez o foaie literară (Familia), care după multe lupte și jertfe, azi e cea mai vechiă foaie literară în toată românimea. Știți că am inițiat și că cu alți bărbați stau în fruntea mișcării în care vrea să înființeze la noi un Teatru Național și că spre scopul acesta adunărăm aproape la 60.000 florini. Știți doară și aceea că în iarna trecută Teatrul Național din București mi-a premiat piesa: „Ștefăniță Vodă“ cu 750 lei și că piesa aceea se va juca în iarna viitoare. Știți în sfârșit, că mi-am jertfit viața și averea pentru cultura națională. Deci doară nu veți zice, că este nemodestie din partea mea să-mi cer și eu o recunoștință morală, prin alegerea mea de membru al Academiei.

Tot ce voi să mai tdaug, este că *în angajamentul solemn, că în cazul de a fi ales, voi lua parte regulat la toate sesiunile generale ale Academiei*. Și pân'acum dintre totii membrii corespondenți esteri, numai eu m'am cam dus pela sesiunile generale și „Familia“ a informat totdeauna și mai esact în toată ziaristica română despre lucrările Academiei.

Crezând că nu mă veți judeca de rău, ca la anul 50 al vieții mele, și la îndemnul unor amici din Academie, m'am socotit, c'a sosit timpul să cer și eu ceva, îmi înnoesc cererea și vă rog primiți expresiunea deosebitei mele stime!

La revedere în 1/13 Aprilie.

Oradea Mare, 16/28 Martie 1891.

IOSIF VULCAN

(Ibidem, f. 396—397).

INSEMNARI LITERARE

de MARIETA POPESCU FLOREA

DUMITRU ALMAȘ: MEȘTERUL MANOLE

(Editura națională Gh. Mecu)

Am citit **Meșterul Manole**, noul roman al lui Dumitru Almaș, cu neșafu. E un roman cu adevărat bun, care captivează prin zvonul lui clocotitor de viață, prin realismul lui brutal alternat cu un romantism de înaltă clasă, prin noutatea în care a știut să îmbrace vechi probleme sociale, prin fermecătoarea prezentare a personajilor, prin încântătoarele descrieri ale naturii. Autorul reușește să plămădească oameni noi din lutul ogorului românesc, și l'am surprins — alchimist modern — combinând din esențe crude și arome tari, pentru eroii romanului său, de care și el pare a fi îndrăgostit, suflete pure și puternice. De aceea eroii lui D. Almaș trăesc, și după ce ai sfârșit de citit ultima pagină îi simți uneori ținându-ți tot-vărășie sufletească, printr'o mută și înțeleaptă înțelegere. Să încercăm a le face cunoștința :

Prima filă ne-o prezintă pe Tana, la căpătâțul mamei sale, bolnavă pe moarte. Ambele aceste ființe sunt tinere și fermecătoare, fiecare prea tânără pentru vârsta pe care o are și pentru încercările la cari le-a supus sau le va supune viața. În plus se iubesc nespus de mult, Tana fiind copila numai a mamei sale, nu și a soțului ei, colonelul Zamfir, al cărui nume îl poartă. Ea e fructul unei dragoste neîngăduite, al unui adulter, al unui păcat. De aceea mama sa i-a dăruit numele acela de călugăriță, frumusețe și gingășie de floare crescută pe crestele munților și toată dragostea ei nețărnută. Totuși mama moare și tânăra studentă în medicină, Tana Zamfir, rămâne singură, dezorientată și dezolată, alături de un tată, militar până în vârful unghiilor, brutal prin însăși structura lui sufletească și care cunoscându-i origina, n'o poate suferi. Ceeace-l face pe Colonelul Zamfir să o mai tolereze sub acelaș acoperământ este averea pe care Tana o moștenește dela mama sa și de care beneficiază el.

Alături de Tana, cu toate gândurile bune și sufletul întreg, bogat și larg cuprinzător, stă Codruța Smărăndoiu, colega ei de facultate și singura-i prietenă. Codruța e fata unui cărciumar din Tazlău și a venit la București să se facă doctoriță, pentru că aici a trimis-o îndemnul adâncului din ea fără să-i poată sta stavilă în cale, greutatele învățăturii în raport cu lipsurile pe cari avea să le îndure o fată săracă și singură.

Când a plecat de acasă, dela ai ei, Codruța a bănuțit că la București nu o așteaptă drumuri așternute cu trandafiri. Ea însă aduce din satul ei natal, pe lângă frumusețea chipului și perfecțiunea trupului, dărzenia țaranului, hotărât să înfrângă și să răzbată, alături de o minte ageră și sănătoasă. Ea începe studenția stând la un cămin, face cunoștință cu Tana meditând-o pentru bacalaureat și o îndrăgește, pentrucă e cu totul altfel construită decât ea. Sub îndemnul Codruței, Tana se înscrie la medicină.

Poate datorită legii atracției dintre contraste, poate datorită faptului că Tana o simte pe Codruța puternică și răzbătătoare, între aceste două fete atât de deosebite se încheagă o prietenie puternică, pe care numai moartea uneia dintre ele o va putea desface.

Stând în cămin, în viața de linie dreaptă a Codruței se ivește un accident: tânărul Lulu Ionescu, nepotul directoarei căminului, tipul filifizonului și al secăturii de București. Prin ce ciudățenie de simțăminte Codruța își leagă inima de el, nu-și poate explica nici odată cumplect și deși uneori o biruite revolta și scârba de ea însăși, continuă să-i rămână amantă și sclavă, nunciind din răspuțeri, dându-i ultimul ban câștigat cu trudă, și umilindu-se. Numai atunci, când își simte în pânțee mișcându-i copilul și când acesta nu vrea să-l recunoască și nici să-i lase dreptul de a-l naște, sila o cuprinde pe deantregul și ca să scape de mocirla în care se afundase, fuge într-o noapte din cămin, cu ce era pe ea și fără o lescaie în pungă. Pentru Codruța încep zile din ce în ce mai amare: La cursuri nu se mai putea duce de ochii colegilor și ai profesorilor. Micile câștiguri pe cari le avea din injecții și tratamente medicale, ca asistentă a vreunui doctor, se impuținează cu totul, nemai putându-se prezenta în halul în care era, hainele și pantofii i se rup. Mizeria camerei de mansardă în care locuiește e neplătită; foamea și copilul din ea zvâcnește, prin toate mădulele.

Trăește clipe de panică, de chinătoare desnădejde. Dacă și-ar pune capăt zilelor să încheie odată cu toate mizeriile! Dar ce vor zice cei de acasă, când vor auzi și cum se vor mai putea mărița surorile mai mici, când va afla lumea din sat că una dintre fetele lui Petrache Smărăndoiu s'a omorât! Și copilul... cu ce e el vinovat!

Codruța dă naștere unui băiat. Vecina de cameră Virginia, o femeie de moravuri ușoare, îl botează „Costam“, în amintirea unui student care locuise cândva aceeași cameră a Codruței.

Prin nașterea copilului, viața Codruței nu se schimbă aproape cu nimic. Mizeria e aceeași, foamea e și mai crâncenă, zvâcnită acum de două ființe. Ducându-se să se angajeze doică într'o familie, e refuzată de stăpână, care o găsește prea frumoasă și deci un permanent pericol, alături de soțul ei. Totuși, mai mult ca ori când, Codruța simte că trebuie să trăiască — că are pentru ce trăi — întâmpla-se orice s'ar întâmpla cu ea. Va merge până acolo, încât dacă poftele nesățioase ale bărbaților îi vor mai solicita trupul ei păcătos, de care-i era atât de silă — li-l va vinde — ...însă cât mai scump cu puțință, pentru ca ea și copilul ei să poată trăi. Intr-o astfel de stare sufletească, o află pe stradă arhitect Barbu Baranta, nume răsunător în protipendada Bucureștiului. Incetul cu incetul, el îi devine protector, apoi amant sfârșind prin a se îndrăgosti cu adevărat de ea. Dar Codruța e plămădită sufletește într'un fel al ei. Dacă mizeria a obli-

gat-o să accepte compromisuri, nimic pe lume nu o poate obliga la ele, pe toată viața. Întâi Baranta e însurat, al doilea e aristocrat din moși-strămoși. Toți țărani din sângele Codruței, toți răzășii din neamul ei și toți clăcașii depe moșiile boerești, pe cari îi poartă în ea, se împotrivesc. Codruța își va alege singură bărbatul, alături de care să lupte și să înfrunte viața. Va fi unul dintre ai ei — dârz, neostenit, plămădit din lutul și din soarele vreunui sat — unul care ca dânsa să poarte în el năzuința culmilor și a înaltului. Întâmplarea îi scoate în față într'o zi de iarnă, în munți, pe Costan Sava, arhitect, salariat în biroul lui Baranta. Purtând în ei același comun aluat spiritual, întâlnirea le-a fost o revelație. Costan o asemește pe Codruța cu o coloană de lumină... deși gândurile lui și sufletul tot erau dăruite, de mult, alteia.

Tana Zamfir l-a cunoscut pe Costan Sava, pe un drum singuratic; el deznădăjduit de un insucces suferit la începutul carierii — înfrânt de nepotism și protecționism — ea cu gândurile și pașii porniți spre mormântul mamei. Tristețile din ei s'au înțeles numaidecât și s'au luat copilărește de mână, ajutându-se cu vorba și cu tăcerea, să meargă înainte. Dragostea Tanei pentru Costan e sfielnică și pură. Aripile ei cresc încetul cu încetul și nu se desfac decât ca ale vulturilor, pe înălțimi. Tana are nu numai numele, dar și sufletul de călugăriță. Pentru secolul în care trăește ea e o greșală, fiind prea perfectă în toate. Desigur că de aceea s'a îndrăgostit de ea, arhitectul Costan Sava, băiatul popii Ghiță Sava, care păstorește o comună din județul Neamț. Nici dragostea lui Costan nu e dintre cele obișnuite, situându-se pe planul ideal al spiritualității. Explicația o găsim în faptul că și Costan e altfel construit sufletește decât colegii lui sau oamenii generației sale. În felul lui de a concepe viața și de a înțelege măreția artei, noțiunea „vremelnică“ este exclusă. Năzuințele lui întrupează imagini și înfăptuiri dincolo de timp, iar marile motive de inspirații și le alege din armonia naturii. Pe lângă spiritul lui iluminat, pe lângă specifica-i frumusețe bărbătească, arhitectul Costan Sava mai are și o sensibilitate sufletească deosebită. Spune despre el autorul că la început pornise să se facă preot dar a fost exclus temporar din seminar, — prin'r'a V — pentru că după cum au afirmat niște băceți într'o seară când sta de veghe la slujba cea de taină a vecerniei, ar fi sărutat o fată dela școala normală. Această întâmplare schimbă brusc rostul vieții lui Costan. fără ca imaginea fetii în uniformă, rătăcită printre chipuri de sfinți din icoane, să fi rămas pentru el mai mult decât o caldă aducere aminte. Și dacă astăzi, după ani de muncă și de lipsuri, a reușit să fie „marele talent Sava Costan“, pe care se sprijină, în materie de arhitectură, toată fama lui Baranta, în adâncul sufletului a rămas tot seminaristul de odinioară.

Și figura arhitectului Barbu Baranta, e suficient de interesantă. El reprezintă în așezarea socială „ierarhia sângei albastru“, castă izolată, de stăpânitori atavici și uneori de tirani. Întâlniți pe aceeași arenă a vieții, reprezentând fiecare clase și concepții deosebite, este normal ca între ei doi să se ivească ciocniri. Iată spre exemplu, ce ne spune Baranta — pag. 89 — „Asociația sângelui albastru caută cu orice preț să se mențină pe pedestalul moștenit sau cumpărat. Pentru aceasta, e în stare să sugrume lent dar sigur, orice ambițios ce s'ar pregăti să atace, fie prin revelații, fie prin infiltrări sau subminări, făcându-l să moară în găoacea ambițiilor

sale, crisalidă înțepată de ace nevăzute". Fiind de forțe egale, autorul a socotit, pentru sfârșitul luptei, să lese să primeze noblețea caracterelor, acel element care ridică pe om deasupra lui însuși.

Ca să mai vorbim de subiectul propriu zis al romanului, cu toată desfășurarea evenimentelor, ar fi prea mult, ținând seama de spațiul limitat al croniceii literare. Țiu doar să menționez, că acest subiect e bine determinat, bazat pe diverse probleme sociale de actualitate și urmărit strâns, dela capăt până la sfârșit. Fiecăreia din aceste probleme, autorul îi găsește soluția cea mai echitabilă, cea mai morală.

Am auzit totuși, spunându-se despre această carte că ar fi scrisă „prea reprezentativ“ ca să spunem așa, prea mult „jurnal“ sau „prea film“. Intr'adevăr fiecare din personagiile de mai sus, ca și cele cari nu stau pe primul plan au viața lor proprie, personalitatea lor, sfera lor de evoluție, putând fi urmărită, unul câte unul; părând a fi insuficient legate între ele. Astfel, dacă am fragmenta conținutul și am începe să citim numai despre Codruța, ori numai despre Tana sau despre Costan, fiecare dintre aceste figuri ne-ar interesa îndeajuns, fără să fim ispitiți a ne mai ocupa și de ceilalți.

Din aceste motive s'ar părea că autorul poate fi acuzat de oarecare lipsă de coeziune în tratarea acțiunii romanului. Acuza însă e complect inexactă. Acțiunea e înlănțuită perfect, iar personagiile cărții, deși cu viața lor proprie, închiagă ansamblul. Ceea ce surprinde, citind această carte este maniera în care e scrisă, manieră însă pe care am mai întâlnit-o în „Via Mala“ a lui Knittel sau în „Contra-punct“ al lui Huxley și cine poate contesta valoarea acestor două lucrări literare!

Trecând acum la forma „Meșterului Manole“ trebuie să ținem seama de următoarele elemente :

Mai întâi găsim în această carte pagini cu descrieri ale naturii de o fîmusețe plastică rar întâlnită. Munții, apele, pădurile, cerul, norii, liniștea clarului de lună, zbulciumul furtunilor, tainele prăpăstiilor și ale văgăunilor, toate capătă sub penelul autorului, smălțul viguros și strălucitor al unui colorit minunat. Puse alături de finele și migăloasele analize psihologice ce le întâlnim în cuprinsul romanului, sau de robustețea realistă a concepțiilor de viață ale Codruței, aceste fermeoătoare descrieri ale naturii reprezintă nu numai o bună parte a cadrului în care evoluează eroii cărții, dar și elementul de netăgăduită armonie al ei.

Alt element care ne obligă să acordăm autorului toată stima noastră, este corecta sa ținută literară. Nimic nu ne este prezentat superficial ; prtuindeni îl găsim informat, fie că tratează despre arhitectură, muzică, medicină, sport, aviație, automobilism, etc. Asta dovedește că lucrarea de față e în acelaș timp : inspirație și studii, îmbinate cinstit și armonios, care dau formei pe lângă ample rezonanțe lirice o reală obiectivitate.

VICTORIA GAVRILESCU: LIRICA EROICA

(Editura Universul)

De curând a apărut în editura *Universul*, sub îngrijita supraveghere a d-nei Victoria Gavrilescu, o culegere de poezii patriotice, intitulată „Lirica eroică“. Incepând cu „Răsunetul“, „Deșteaptă-te Române“ al lui Andrei Mu-

reșan al cărui ecou îl auzim pretutindeni și sfârșind cu Mircea Rădulescu, Zaharia Bârsan, Alfred Moșoiu, etc., autoarea volumul ne pune față în față cu vechi îndemnuri de vitejie și cu mărturiile de sublim eroism ale trecutului; parcă încercând să scormonească în adânc de suflet și în cartea amin-tirilor, florile presate cu mulți ani în urmă, de fiecare dintre noi.

M'am întrebat, răsfoind volumul „Liricii eroice” dacă a apărut la cेरerea vremii, dintr'un înalt îndemn.

M'am întrebat dacă ne este necesar — ca document — sau ca hrană sufletească, ori spre întărirea spiritului de jertfă al prezentului?

Și mi-am răspuns cu hotărâre: era absolut necesar. Din tărie sufletească a poporului nostru de eroi, neclintit în veacuri, s'au ivit întotdeauna și se vor ivi mereu, trubaduri cari să cânte isprăvile dăltuite în fum și sânge ale vremii, sau maeștri aurari care să fixeze în efigii, chipurile marilor viteji. În zborul clipelor, se vor găsi întotdeauna, culegători de perle. Așa mi-au apărut, în cele două volume de versuri ale lor, de curând apărute: „Cneaz peste furtuni” și „Pământ străbun” ale lui Leonida Secrețeanu și Ecaterina Ștefan Manole (Lelița Catrina).

LEONIDA SECREȚEANU: CNEAZ PESTE FURTUNI (Editura Universul)

Leonida Secrețeanu, închină volumul său de versuri: *Cneaz peste furtuni*“, maiorului erou Teodosiu Constantin din Reg. 32 „Mircea”, omorât la Dalnic de acelaș proiectil de brandt, care l-a rănit și pe autor în ziua de 2 Oct. 1941. Inutil deci să mai adaog că e o carte de actualitate, o carte vie, care palpită de suflul vieții și al morții, în fiecare din paginile sale. Spre documentare, înainte de a intra în miezul propriu zis al operii de față, să spicuim câteva versuri, luate la întâmplare, toate parcă rupte, nu dintr'o carte, ci din viața însăși:

„Vreau să mă scald mai repede în scrumul
Barajului! Imi place 'nvâlvorarea
Atacului ce risipește fumul
Visurilor... Mă doare nerăbdarea...

Prepelicar isteț adulmec zarea
ochiul — inginer — măsoară drumul.
Urechile cerșesc „Inaintarea”
Iar sângele svăcmește ca „dum-dum-ul”.

„Pregătire” — pag. 50.

sau „Sensibilitate” — pag. 54 — pe care o citez în întregime

O mână s'a certat cu un obuz
Și nemai vrând să stea înfiptă 'n cot,
Se dă de-a berbeleacul peste tot
Sectorul plin de morți și cucuruz.

Ochiul zărind-o, se holbează, hâd
Iar gura gădilată de-o șrapnea,
Roșindu-se, o roagă: — Draga mea,
Astâmpără-te, că mă faci să râd!

sau „Noapte pe front“ — pag. 61.

Târându-și trenea neagră, nesfârșită
Sosește noaptea, clămpănind pe drice.
Pozitie de-o oră cucerită
Miroase crud a stârvuri bolșevice.

.

Curând-curând, când pacea ca o cange
Se 'nfige în truditele pleoape,
Vin alte stele mari pe picioroange
Din negrul nopții 'n sânge să se-adape.

sau „Toamnă pe front“, pag. 59:

.
Caporalul Vifor, fără vise
Doarme-acum, strângând în pumn un plic.
Pleoapele-i sunt încă 'ntredeschise
Ca să vadă ce-i la inamic.

S'a cutremurat din nou pământul,
Ori s'a prăvălit vreun Titan?
Nu-i nimic, — îl liniștește vântul
A venit un bradt, dela Ivan....

Și astfel, întorcând foaie după foaie, în cele 109 ale cărții, găsim în fiecare, imagini smulse vieții, de un covârșitor patetism, de un eroic avânt, de o neobișnuită sfidare a vieții și a morții. Poate pentru cei cari le trăesc aevea, toate aceste crâmpes de coșmar, să pară lucruri obișnuite. Pentru cei mai mulți dintre noi, cari nu am avut prilejul să vedem mâini rostogolindu-se din coate și nici guri însângerate cari le roagă: „draga mea, astâmpără-te că mă faci să râd“, scenele acestea impresionează prin realismul lor, uitându-ne totodată de îndrăzneala ce a avut-o autorul, de a urzi din ele, borangicul delicat al poeziei.

Pornind acum la analiza metodică a volumului de față, și începând — după cum se cuvine, cu fondul, — găsim ca idee generatoare care străbate totalitatea operii, o nețărmurită iubire de țară, de neam, de glia românească, de străbuni. Așa se explică de ce faptele glorioase ale soldaților români, săvârșite în actualul război, devin pentru autor, permanente izvoare de inspirații poetice, dând uneori la iveală tablouri iluminate de apoteoze. Iată de exemplu ce ne spune în „Om nou“ — pag. 14:

Neam al meu te văd cum haiducește
Ca străbunii ce-au creat istorii
Urci pe piscul marilor victorii:

Drept, cu pieptul munte românește.
 Omul nou din tine astăzi crește,
 Sărutat de crinii sfintei glorii...

sau „Duh nou“, pag. 28 :

Din suferinți, cu glesne de erou
 Piramidal se 'nalță Omul nou.
 Iar în cuptorul viu al vitejiei

In care-au ars goruni de crâncen veac,
 Pentru flămândul stup romano-dac,
 Se coace pâinea camaraderiei.

Evident, că încercările dureroase prin cari a trecut țara în ultimii doi ani, nu rămân fără răsunset în sufletul autorului. El numește acest timp „Veac mort“, iar poezia cu acelaș titlu (pag. 18) — se adresează întregii suflări românești — și întregului neinsuflețit, — aprig și cutezător, cercând să redeștepte totul, să reînsuflețească vechile vitejii istorice. Poezia începe și sfârșește cu următoarea strofă patetică:

Cutremură-te, Țară, de-atâta nepăsare !
 Iși râde iuda 'n barbă și-și mângâie perciunii,
 Privind cum ți se fură mănoasele ogoare
 Și cum zadarnic țipă în groapa lor străbunii.....

Intorcându-mă cu gândul la „Epigonii“ lui Eminescu, am găsit în poezia de față dogoarea aceleiași profunde amărăciuni sau poate una și mai aprigă :

„Aveam cândva un suflet — străfulgerat tezaur
 Și-o inimă imensă ca o câmpie scită
 Și-un sânge numai fluviu clocotitor de aur
 Care curgea năpraznic pentr'un destin și-o pită.

Aveam ostași de viscol și cărturari de pară
 Ce 'nspăimântau temute sălbatece popoare
 Și dragostea de Cruce, de Datină și Țară
 Era când-va mai sfântă ca a nădejzii floare.

Ne naștem astăzi umbre, cu sânge de mârțoagă
 Cu plictiseală 'n carnea uscată ca o grindă
 Cu fruntea 'ngenunchiată și inima pārtoagă.

Dar în sufletul autorului nu-i prea mult loc pentru tânguiri și jelanii. Din scrumul „Veacului mort“ se ivesc scântei, cari aprind din nou idealurile. Tinerețea, sângele de dac, trecutul, glasul strămoșilor, toate bat în aceiași poartă, biruind prezentul.

Și 'n inimă.....

Infăptuitu-mi-am năpraznic jurământul
De-a-mi răstigni destinul, sus pe creste.

Să luminez cărările divine
Urmașilor cu Țara ca o pâine
Dospită azi în noi, răscoaptă mâine...

(Tinerețe, pag. 38).

Și mai departe, în „Miraj“ — pag. 24 — spune:

Ca fulgerul vom trece prin spații și prin fum.
Trecând pe lângă stele le vom preface în scrum.
In bezne scăpăra-vom al sângelui amnar.
Transfigurând năvala tristețelor de-acum.

Trecând acum, dela general la amănunt, dela abstract la concret, autorul ne duce pe nesimțite în lumea nouă și necunoscută a luptei, ajutându-ne să facem primii pași pe pământul frontului sfârticat de obuze. Citez din „Incordare“ — pag. 57 :

Stăm pe malul lacului Cujalnic,
Așteptând semnalul de plecare.
Inima svâcnește 'n piept năvalnic.
Ustură privirea de 'ncordare.

Fiecare clipă care trece
Ca un junghi în carne se înfige
Moartea e aproape, hădă, rece
Și sub țeastă creerul ne frige.

Sub arcada noilor avânturi
Fluturăm stindard de libertate.
Nu ne este foame de pământuri
Dar ni-i sete cruntă de dreptate.

Bubuiți năpraznice ghiulele!
Simfonia voastră ne încântă!
Haide! Haide! hoardelor mișele,
Pregătiți-vă acum de trântă.

Sau : Am stat de vorbă patru luni cu moartea (pag. 70)

Am stat patru luni de vorbă cu moartea
Lângă ciosvârți de oameni, puști și stele

Am stat de vorbă patru luni cu moartea
Intre un ochi sticlos și-o mână slută,

Sau Plecarea în Cruciadă, pag. 46 :

*Nechiază roibul, scapără copita
În zare Prutul chiamă clocotind.*

*În vreme ce-l sărută lung iubita
Trec pe de-asupra „Stukas-uri“ vâind,*

*Să lupte pentru-a Țării libertate,
De fericire-i cântă inima
Se-aruncă 'n șea cu un chiot : Hi fârtate !*

*Și dintr'un salt e 'n Basarabia.
Trei tunuri mari eșind din cazemate,
În cinstea lui, slobod câte-o ghiulea.*

E de prisos să menționez, plasticul — cu totul nou — a acestor versuri, ca și vigoarea expresiei care reușește să creeze atmosfera reală a unei lumi pe care n'o ghiceam decât destul de anemic, în închipuirea noastră. Impletitură de simțăminte și elemente reale, autorul are darul iluminărilor, de a ști să le folosească în urzirea operii de artă.

Oprindu-ne o clipă asupra formei în care sunt scrise poeziile volumului de față, ne face impresia că toate sunt supuse unei ordine geometrice, unde ritmul, rima și tonalitatea, se completează reciproc într'un sever respect al fiecăruia dintre ele. Admitem că versurile de față nu au muzicalitatea specifică poeziei — nu înduioșează, nu deschid cărările visului. Au în schimb ritmul și cadența marșurilor războinice. Când le ascultăm, parcă auzim apropiindu-se un regiment de ostași, și așteptăm să apară mai repede, stindardul Țării, ca să ne descoperim și să salutăm. Cuvintele și scenele din cari sunt țesute versurile, sunt tari, crude uneori — cu miros de fum și de sânge, dar atmosfera creată este cea adecuată. În făurirea versului se simte năvală, nu zgârcenia cuvântului. Autorul a scris pentru că a simțit, pentru că a avut prea multe de spus nu pentru că a vrut să scrie.

PAMANT STRABUN — ECATERINA ȘTEFAN MANOLE

Intr'una din recenziile trecute, mă ocupasem de această cântăreață lirică a poeziei noastre, exprimându-mi sincera bucurie de a fi găsit în volumele sale, lucruri frumoase. Oglindind simțăminte și stări sufletești de o rară gingășie, în volumul „Cărările durerii“, m'a surprins noutatea de „accentuat religios“, al celui de al doilea al său volum : „Pentru tine Doamne“. Genurile deosebite ale acestora m'au făcut să deschid cu mai multă nerăbdare noua sa carte : „Pământ străbun“.

Volumul e închinat ostașului român. Prima poezie din cele 150 de pagini ale lui, poartă titlul cărții. Citez un fragment :

*Pământ străbun, te-am în dar, din tați
Și din bunici involburați în foc.
Că de-or veni străini înfometaji,
Pământ străbun, nu m'o clinti din loc.*

*De-ar răsbuŃni duşmanii în puhoi
Şi m'or lua 'n surghiun — ca 'n vremuri iar —
Mă voi întoarce schilod înapoi,
Pământ străbun, să cânt... şi să te ar.*

*Te am în dar din taţi şi din bunici
Şi mii de ani nu m'or clinti din loc.
Mi-e dat să mor şi să răsar aici,
Pământ străbun, involburat de foc!*

Trebue să recunoaştem, chiar dela primele versuri, tonalitatea majoră în care sunt scrise, adecuată de altfel poeziei eroice — şi care contrastează complet cu poezia volumelor precedente. Este nota nouă, caracteristicii fiecărui volum al acestei autoare. Nu mai puţin frumoasă, şi ca idee şi ca formă poetică, este poezia *Suflet dac*, pag. 11, în care ne este înfăţişată scena întâlnirii Impăratului Traian, cu Decebal. Cernută prin sita veacurilor, legenda acestei întâlniri, capătă în versurile de faţă viaţă nouă şi înţelesuri de simbol. Iată cum se înfăţişează curajosul şi mândrul Decebal, în faţa cuceritorului, după ce-şi băuse cupa cu otravă:

*— Stăpân pe legiunile romane
De-apururi fi-vei împărat Traiane!
De vrei trofee luturile noastre,
Cu mâna ta, culege-ne şi ia-ne.*

*Ci sufletele noastre vor rămâne,
Pe vecinicii, în Dacia, stăpâne
Precum după puhoai primăvara
In fund de gârle, piatra grea rămâne.*

*Războaie multe vom purta prin veacuri
Cu alţi ce-or mai veni pământ să ceară
Ci... cât va fi pământul viu sub soare
Trăi-vor Dacii, păstrători de Țară*

Frumos pusă problema semiției neamului nostru, viguroasă şi nouă tema stăpânirii din moşi-strămoşi, ființe pământene şi nepământene, a gliei româneşti.

Ceeace observăm însă în volumul de faţă, ca şi în cele două din recenzia trecută, este o întoarcere în timp. Autoarea se adresează prea puţin prezentului şi nu se avântă în viziunea viitorului. Sufletul ei se adapă din trecut. Acolo își găsește temele de inspirație. Adunându-și motivele din cronici prăfuite și legende, ea știe să alcătuiască măestrit chipuri de Domni și Domnițe, înfățișându-ni-le pictural, ca în fresca Ateneului. Printre cele mai reușite l'am aflat pe Ștefan cel Mare, din poezia „Atăția Domni“ — pag. 17, — despre care spune, între altele :

*Nu-i meșter să te zugrăvească Doamne
Şi nici să te cuprindă 'n darul slovei
Ci... plină-i Țara de altare sfinte
Şi plin de tine, sufletul Moldovei“.*

Apoi Doamna lui Ștefan-Vodă, din poezia „La Suceava” — pag. 33 :
din care citez

*De trei luni pornită lupta
Nu-și arată biruința
Stăvilar de gene grele
Străjuește ochi ca mura
In păenjenis de lacrimi
Kătăcește cusătura.*

*Cea din fund de veac, s'aude
Buzdugan bătând în poartă
Și... cât ai închide ochii
Ștefan Vodă se arată.*

Frumoasă este și poezia „La Drăeșani” — pag. 41, unde povestea plecării în surghiun, luată de turci, a Doamnei Elisabeta a lui Eremia Movilă, ne este înfățișată în totala ei duiosie și într'o caldă coloratură.

În afară de aceste evocări ale trecutului, la cari autoarea dovedește un real și deosebit talent, restul volumului conține poezii mai ușoare, bine dăltuite ca formă, cu suficientă doză de actualitate în structura lor fundamentală, dar cărora parcă le mai lipsește ceva ca să fie poezii adevărate. Poate viața, poate câte-o pară din sufletul autoarei. Parcă ar fi scrise mai mult cu creerul decât cu simțirea și mai mult cu meșteșug decât cu inspirație și sinceritate. Au totuși în ele caracteristica notă de gingășie, pe care am întâlnit-o și în trecut și care parcă face parte din însăși personalitatea autoarei.

PROZATORI GERMANI CONTEMPORANI

(Ed. Națională Gh. Mecu)

!O frumoasă și îngrijită prezentare a prozatorilor germani contemporani, în traducerea domnilor Ion și Alexandru Roman, ne-o face editura Gh. Mecu, în noul volum, de curând apărut. Găsim aci, pe lângă scurte biografii ale reprezentanților epicului german contemporan, pagini alese din proza următorilor „Heimatkichter” — (poeți ai ținutului natal) : R. G. Binding, H. Fr. Blunck, H. Carossa, H. Claudius, P. Ernst, Fr. Griese, H. Grimm, M. Iahn, H. Gohst, E. G. Kolbenheyer, Fr. Schnack, Em. Strauss, W. Vesper și H. Zillich.

Deosebit de interesantă este și prefața lui Ion Sângiorgiu în care ne este expus spiritul călăuzitor al literaturii germane de azi. Să spicuum câteva păreri din prefața de mai sus : „Este vorba aci de reprezentanții literaturii epocii național-socialiste, a acelei generații ce s'a format în atmosfera războiului din 1914 și a reacției și care continuă vechia morală a a germanismului. Este vorba, de o literatură etnică, de astăzi, care descoperă pe noul om german. Peisajul natal, fresca vieții de familie sau a vieții sociale, germanismul de dincolo de granițe și problema nouă a germanului ca individ, sunt o serie de probleme în cari se realizează geniul epic al lite-

raturii germane de azi, și unde personalitatea autorului se identifică cu sufletul comunității germane“.

Să ne oprim o clipă asupra câtorva din acești autori.

Friederich Griese, născut în Oct. 1890, socotit cel mai autentic „Heimatdichter“, în sensul modern al cuvântului, redă în opera sa întregul complex de elemente, cari alcătuiesc specificul ținutului său. În opera sa el caută să pătrundă în tainele firii, să-i descifreze mitul. El este poetul legăturii organice dintre om și pământ. Exemplificativă este nuvela „Grăul foșnește“ din volumul cu acelaș nume apărut în 1921. Povestirea se învârtește în jurul unei vechi credințe, aceea că la unii oameni, sufletul nu părăsește trupul numaidecât după moarte, ci rămâne încă lângă el până în a treia zi, deși despărțit de sânge. Este ceva la mijloc care nu lasă sufletul să plece deși trupul zace țepăn. Dumnezeu lasă mortului atâta timp sufletul, până ce ultima lui dorință îi este împlinită. Așa se întâmplă bătrânului țăran Vadding, care zace pe patul de moarte, chinuit de faptul că înainte de a cădea la pat, nu a fost să-și vadă unul dintre ogoarele lui și cel mai drag.

— „Frieda, eu nu pot să mor, n'am fost la ogor“. Apoi zace din nou liniștit. Ea nu-l înțelege : „Fii liniștit Vadding !“

— Grăul foșnește dinspre ogor. Nu pot să mor Frieda“.

— Nici nu trebuie să mori Vadding.

Bătrânul muri totuși.

Acuma zace în cosciug, iar sufletul său stă la căpătâi, ca o mică pasăre cenușie și privește trupul țepăn“.

Numai când fiul bătrânului țăran a îndreptat carul cu cosciugul — în drum spre cimitir — prin ogorul unde spicele de grâu îi ating pereții ; prin trupul său trece un fior liberator și își dă sufletul. Sufletul zboară. Acum se poate duce la Dumnezeu.

Am citat înadins câteva rânduri, pentru a se putea observa stilul, de o extraordinară simplitate și naturalețe — alături de un fond concentrat și sobru. Nu mai puțin frumoasă, dar de o tonalitate mai realistă, mai dură, este „Ultimul snop“.

Rudolf Binding, născut în 1867, deși aparținând unei generații mai vechi, s'a alăturat și el noii concepții literare, mărturisind credința sa în renașterea noii Germanii. Ca poet, se situează printre cei mai reprezentativi ai literaturii germane. Ca prozator dovedește o deosebită sensibilitate, aprofundare migăloasă a stărilor sufletești și discernământ în alegerea subiectelor. Din volumul „Vioara“ s'a tradus, în cartea de față „Sperietoarea de pășări“.

Hans Fr. Brunck, este pri nexcelență poetul trecutului german, în care se scufundă, nu atât prin meticuloase cercetări științifice, cât călăuzit de o bogată și vie fantezie care-i luminează trecutul îndepărtat, pierdut în întuneric, ajungând să-i descifreze farmecul și să-i redea viu și firesc. În cele trei romane : „Stăpânirea focului“, „Lupta astrelor“ și „Cearta cu zeii“, autorul reinvie, cu o imaginație bogată, epoci pierdute în uitare. Urmărint evoluția neamului germanic, dela primele lui începuturi, din epoca preistorică — epoca de piatră. Sunt timpuri străvechi, în cari primii oameni, abia evoluți, locuiau în peșteri, trăiau din vânat, tremurând de teama fiarelor pădurilor și de orice fenomen al naturii. Autorul însuflețește acest început de

mit și de legendă, făcându-l să trăiască într'o actualitate a lui proprie, apropiată totuși de înțelegerea noastră.

E drept, subiectul nu este absolut nou și personal al autorului, pentru că aceeași temă, a omului preistoric, am mai găsit-o interpretată de Jack London, în „Înainte de Adam“. Partea de noutate a lui Blumck, constă în faptul că în cărțile sale, este vorba numai de începutul preistoric al omului german, în timp ce J. London se referă la om în sine, strămoș al oamenilor de pe glob — element de tranziție între om și maimuță.

Un alt scriitor străns legat de trecutul german, este *Moritz Jahn* — născut în 1884 — din a cărui operă s'a tradus în volumul de față „Povestea oamenilor dela Aussenfohrde“. Dar cel mai autentic prozator din toată această pleiadă, înzestrat cu un puternic spirit de dramatizare și care se enumeră printre conducătorii spirituali ai Germaniei de astăzi este desigur Hanns Iohst. Nuvela sa „Mama fără moarte“ de o intensă tărie sufletească și fină analiză, poate sta ca exemplu oricărui prozator.

Friederic Schnack, mare iubitor al naturii, este un desăvârșit peisagist. Opera sa în proză este un amestec gingaș de vis și realitate. Epicul și liricul se îmbie într'o desăvârșită armonie, peisajul devenind el însuși, expresia spiritului.

NICOLAE FILIMON: (Nuvelă)

Editura Universul

Au apărut de curând, sub îngrijita supraveghere a d-lui Ionescu-Morel, „Nuvele“, de Nicolae Filimon. Se știe despre acest scriitor, că e autorul romanului „Ciocoi vechi și noi“, a mai multor nuvele, a numeroase eronici muzicale, povestiri populare și o traducere — în colaborare cu I. Valentinianu — a libretului operetei Nabucodonosor. Dintre aceste scrieri romanul „Ciocoi vechi și noi“ s'a bucurat de succes, fiind retipărit după moartea autorului, de vreo 10 ori, socotit printre primele romane de moravuri din literatura românească. Despre nuvelele sale însă, s'a știut mai puțin, ele nefiind tocmai apreciate de publicul cititor. Reeditarea a două dintre ele: „Nenorocirile unui slujnicar“ și „Matteo Ciprian“ s'a făcut nu atât pentru valoarea lor ca opere literare propriu zise, deoarece raportate la actualitate, ele reprezintă foarte puțin, ci mai mult pentru a putea fi prezentat cititorilor, Nicolae Filimon, despre care până acum nu se știa mai nimic. Astăzi, după strădaniul îndelungi, s'a ajuns să se cunoască datele biografice exacte, mediul în care a trăit și a scris, precum și în ce măsură, spiritul vremii i-a influențat opera. De aceea, aproape jumătate din cuprinsul volumului de față, îl formează „Amintirile preotului G. Negulescu-Bătiște, care l-a cunoscut personal, apoi „Insemnările“, privind nașterea lui N. Filimon, familia precum și legăturile dintre ei și biserica Enii și în fine, „Anexe“, o serie de copii după documentele ce au servit la cunoașterea tuturor datelor biografice.

Putem afirma deci, că prin lucrarea de față, s'a desăvârșit studiul asupra acestui precursor al romanului social românesc.

Trecând acum la nuvelele publicate în acest volum trebuie să ne situăm în timpul când au fost scrise și în împrejurările de atunci. Luate ca document, ele desăvârșesc studiul asupra autorului și ne inițiază asupra vremii

în care au fost scrise. Astfel, în „Nenorocirile unui slujnicar“, autorul încearcă interesantă descriere a moravurilor epocii, ironizând pe acel tineret insuficient pregătit intelectualicește, care aleargă după slujbe, se agață de principii politice pe care nu e în stare să și le însușească și ocolind munca, trăește din expediente. Ideia însă n'a desăvârșit-o — și după cum afirmă într'un studiu al său, Perpessicius — „atunci când atacă această problemă pe planul satirii, nu se menține aci, ci exagerează, trecând la șarjă“.

Nicolae Filimon, atacă în nuvela de față și acel romantism deșuchiat al vremii sale, încercând să-l combată, dar nu reușește, neputându-se el însuși debarasa de el. Totuși el este acela care pune bazele nuvelei sociale noi

În „Matteo Cipriani“, e vorba de un tânăr revoluționar carbonar, care se jertfește idealului de unitate națională a Italiei. Critica literară a socotit această nuvelă, de o valoare redusă. Interesant ar fi poate de urmărit, influența curentului revoluționar italian, introdus în această lucrare, datorită voiajului pe care autorul îl face în Italia, a ecourilor vremii și mai ales, a influenței italiene din literatura românească.

Ca formă, nuvele de față sunt scrise într'o limbă plină de cuvinte străine: italianisme și franțuzisme, personagiile descrise sunt exagerate, având atitudini nenaturale și expresii declamatorii, unele dintre aceste expresii ating ridicolul. Totuși, datorită darului povestirii, pe care autorul îl dovedește cu prisosință, ele pot fi urmărite ușor și citite fără să plictisească. Ceea ce uimește pe alocuri, este bagajul intelectual, artistic și informativ — de o reală valoare — pe care Nicolae Filimon îl lasă să fie întrezărit uneori de cititor, elemente care surprind dacă ne gândim la vremea când au fost scrise nuvelele. De remarcat, este iarăși, faptul că pe lângă toate scăderile pe cari le-am constatat până în prezent — așa după cum afirmă Profesorul Mihail Dragomirescu — autorul a trasat primele contururi de „personagii“, cum ar fi: slujnicarul Râmătorian, pe care mai târziu Caragiale i-a portretizat în „Rică Venturianu“.

CARTEA STRAINA

Printre cărțile străine din ultima vreme, apărute în vitrinele librăriilor noastre remarc:

„Vacanță de Crăciun“ de W. Sommerset Mangham, tradusă în românește de Jul. Giurgea.

„Ehen im rotem Sturm“ — (jurnalul unei tinere studente ruse din timpul revoluției) — de Alia Rahmanova.

„Comoara Impăratului Radovan“, de Iovan Ducici, tradusă în românește de B. Pissarov;

„Via Mala“ de John Knittel, care va apare în curând, în traducerea românească.

„Castelana din Shenstone“ de Florence Barclay, tradusă în românește de Sanda Racoviță.

Imi fac o datorie și o plăcere, să le prezint în câteva cuvinte publicului nostru cititor.

„Comoara Impăratului Radovan“, este o carte de pure impresii și observații asupra vieții și lumii înconjurătoare pe care vestitul scriitor sârb Iovan Ducici, le-a adunat cu pasiune și răbdare, în decursul mai multor ani. Cartea

în sine, este cu adevărat o comoară, dar nu a Impăratului Radovan, „împăratul nebunilor“, personajiu fictiv inventat de autor pentru a putea spune fără înconjur adevăruri uneori dureroase; ea este o comoară în mâinile ori cărui cititor și un adevărat balsam sufletesc și spiritual. „Impăratul Radovan“ ne vorbește despre dragoste și despre zădărnicia vieții, despre fericire, despre femei, despre prietenie, despre poeți, despre prooroci și despre eroi. Ori unde ai deschide cartea, te pătrunde aceeași mireasmă de înțelegere și înțelepciune, de cunoaștere și înalt spirit de gândire.

Deși în întregime cuprinde analize, gânduri, comentarii sau reflexii filozofice, cartea e scrisă într'un stil neobișnuit de ușor, în cuvinte anume alese, ce fac încântarea ori cărui cititor. Atmosfera de clasicism ce învâluie întregul conținut al volumului, umanitatea ce se desprinde la fiecare pagină, înalta ținută morală în care se desfășoară, fac din „Comoara Impăratului Radovan“, o carte de căpătâi și una dintre acele bune și sănătoase lucrări — prea puține însă — apărute în ultima vreme în vitrinele librăriilor românești.

„Via Mala“ de John Knittel, în curs de traducere la noi, este unul din acele cărți bune cari se întâlnesc rar. Roman de analiză sufletească și în aceeași măsură roman social, „Via Mala“ aprofundează tot felul de probleme de psihologie generală, găsind pentru fiecare soluția cea mai simplă, cea mai plină de adevăr. E greu de găsit o lucrare literară unde analiza interioară să poată fi urmărită cu mai mult interes, unde caracterelor să fie mai bine definite, unde figurile să aibă contururi mai precise toate prezentate într'o atmosferă de o surprinzătoare claritate.

Romantică și realistă în egală măsură, pe rând studiu sociologic sau de individualism, „Via Mala“ cuprinde în ea, ample probleme morale, politice sau istorice de interes general, nedepărtându-se totuși cât de puțin de subiect: „drama din familia Laurentz“. Membrii acestei familii și eroi ai cărții atrag prin viața cu care ne sunt prezentați și adunați în cartea lui Knittel, prin originalitatea lor, prin tăria sufletească, prin demnitatea și dreapta lor apreciere morală, într'un cuvânt prin personalitatea fiecăreia.

În puține cuvinte, iată subiectul: în districtul Yeff din Elveția, într'un loc muntos, izolat de lume și înconjurat de o natură sălbatică, locuște cu familia lui Jonas Laurentz, lemnar, posesor al unei rudimentare întreprinderi forestiere și al locurilor dimpejuruț acestei întreprinderi. Membrii familiei sunt: soția lui Jonas și patru copii; Niclaus de 19-20 de ani, apoi Anna, o fată robustă; cu un temperament volutar, Sylvelie prototipul perfect al femeii, din toate punctele de vedere și Manli, băiaul cel mai mic, hidrocefal și idiot. Toți acești 5 nenorociți sunt brutalizați, torturați, schingiuiți, de bețivul Jonas Laurentz, o brută cu chip de om, certat cu societatea, cu justiția, cu Dumnezeu și fără pic de simț moral. Într'o noapte când suferințele și umilirile ajunseseră la culme, Niclaus, Ana și mama lor, precum și singurul servitor, ce lucra la întreprinderea lor de chereștea, printr'un acord tăcut, pun la cale omorârea lui Jonas. Faptul e adus la îndeplinire întocmai și atât de bine pus la punct că în zadar toată poliția districtului caută să dea de urma lui Jonas Laurentz, cercetările nu adus la nici un rezultat.

Poate că acest caz s'ar fi clasat cu vremea, dacă judecătorul districtului care condusesese ancheta nu se întâmpla să moară și dacă sarcina aceasta

nu cădea pe capul judecătorului Andre de Richenau, un tânăr descendent al unei vechi familii elvețiene, renumit prin simțul lui specific de a descoperi pe criminali și a descurca chestiuni de acest gen. Judecătorul Andre de Richenau este de o cinste exemplară iar spiritul de dreptate îi este înăscut și nu se îndepărtează de el nici o clipă. Dacă el nu s'ar fi căsătorit, înainte de-a-l cădea pe cap cercetarea cazului Laurentz, cu Sylveli, fiica victimei, lucrurile ar fi fost extrem de simple. În situația de față, judecătorul însuși făcând parte din familia criminală, cazul Laurentz devine o problemă a propriei sale vieți, a propriei sale fericiri, a conștiinței sale de om și mai ales de judecător. În soluționarea problemei stă marea artă de creație a autorului, după cum în descrierea desfășurării frământărilor sufletești, pe planuri disparate — frământări a celor cari omorâseră și cari totuși nu păreau a fi niște criminali ordinari; în frământările judecătorului Richenau; — constă marele talent de povestitor și de analist = psiholog al autorului.

Soluția găsită de autor e simplă, plină de înțelegere și de umanitate — tinzând nu către pedepsirea celor vinovați, ci către îndreptarea și reabilitarea lor în societate. Judecătorul de Richenau, cu riscul vieții sale luptă pentru deplina stabilire a onorabilității familiei Laurentz, fiind îndemnat la aceasta nu de marea lui dragoste pentru Sylvely, ci de sufletul său. Omul cinstit și drept din el depășește pe juristul criminalist închis în judecătorul de Richenau, făcând parcă pe fiecare dintre cititorii cari au urmărit desfășurarea dramei și a procesului, părtași ai hotărârii luate de el, singura valabilă plină de umanitate.

Sobrietatea povestirii ca și elementele brutale de pur realism întâlnite în desfășurarea evenimentelor, este încălzită de frumusețea și zâmbetul luminos al perfectei Silvely și de romantica dragoste ce se infiripă între aceasta și judecătorul de Richenau. Cadrul în care evoluează este pitoreasca Elveție, cu drumurile ei șerpuite spre fundaluri de munți, cu ape zgomotoase ce cad în cascade, cu poduri adânci, cu livezi pline de flori, de soare și de crezi de vite, cu orașe civilizate, ale căror populație are morăvuri sănătoase și cinstită; cu oameni singuratici și ciudați în felul lor cari se conduc după legi proprii, dictate de dreapta judecată și de bun simț.

Iată pentru ce „Via Mala“ îndesată în vreo 600 de pagini, este o carte care atrage și pasionează de cum o deschizi; de aventură și seriozitate în același timp; fiecare filă fiind proaspătă și șopotitoare, ca apele și peisajul cari sunt descrise.

„Castelana din Shenstone“ (The Mistress of Shenstone) de Florence Barclay, cunoscuta autoare a „Mătăniilor“, vine și în acest volum să ne aducă romantismul ei primăvărat și câteva tablouri destul de sugestive, din viața aristocrației engleze. O parte din personajele cărții, printre cari trebuie reținută figura Ioanei Dolmain, sunt vechile noastre cunoștințe din „Mătăniile“. Ele joacă aci rolurile secundare, locurile prime fiind ocupate de Castelana Myra Inglebi și de Jim Airt. Subiectul e o poveste de dragoste de o neobișnuită puritate, infiripată în împrejurări fatale și care pentru a ajunge la desăvârșire, trece prin o mulțime de grele încercări morale. Sfârșitul e fericit iar situațiile dificile sunt depășite cu demnitate și onoare.

Stilul e simplu și îngrijit, cadrul în care se desfășoară acțiunea sobru dar pitoresc.

Pentru amatorii de literatură romantică, pentru firile nostalgice sau visătoare, este o carte care încălzește sufletul, deschizând poteci spre orizonturi de vis.

Traducerea este destul de bună.

„Vacanța de Crăciun“ a cunoscutului autor Sommerset Maugham, este povestea unui tânăr englez dintr-o familie aristocrată; plecat la Paris să petreacă o vacanță de Crăciun și a Lidiei, ruseaica pe care o cunoaște aci, ca femeie de consumație și dansatoare de parchet, într'un local de noapte. Evenimentele ce se desfășoară în cursul povestirii, nu sunt cele trăite de tânărul Charley Masson, ci acelea trăite de Lidia, personagiile de pe primul plan fiind ea și soțul ei Robert Berger. X

Pe scurt Lidia, este una dintre nenumăratele victime ale revoluției rusești a bolșevismului, zvârlită din Țară, întâi în suburbiile mizerabile ale Londrei, apoi intrată în viața de lucrătoare de atelier și midinetă a Parisului. La un concert de muzică rusească, ea cunoaște pe tânărul francez Robert Berger, cu care se căsătorește.

Până aci totul pare destul de obișnuit, banal chiar, iar cei ce-l cunosc pe Sommerset Maugham se vor întreba cum și-a putut alege un subiect atât de consumat. Partea cu adevărat interesantă a povestirii, începe însă abia deacum, prin cunoașterea caracterelor și complexităților sufletești ale eroilor cărții. Astfel Robert Berger, deși fiu de căpitan și cu o frumoasă educație, este un detracat înăscut, ascunzând sub aparența de gentilom, toate viciile. Faptele pe cari le săvârșește; furturi, înșelăciuni, crime, nu au ca mobil nevoia de a trăi, nici tendința de acapărare a bunurilor altora. Ele sunt pur și simplu o punere în faptă a celor ce se petrec în subconștientul său. Robert nu poate fi un om cinstit, deși își dă toată osteneala, nu poate să nu fure automobilele pe cari le părăsește apoi după două-trei zile, și nu poate fi oprit de rigorile legii. Pasiunea primejdiilor ce-l așteaptă e mai puternică în el decât ori care alt considerent și această pasiune primează. Asăsinarea lui Teddie Jordan e săvârșită din aceiași neînfrănată poftă de primejdie. Natural, după crimă urmează descoperirea celui care a săvârșit-o — o admirabilă punere în scenă a serviciului polițienesc, — apoi procesul, judecarea și condamnarea lui Robert la 15 ani muncă silnică în insula Cayenne.

Paralel cu ciudățenia sufletească a lui Robert, avem un alt portret psihologic, acela al Lidiei, nu mai puțin original și interesant. Aceasta își iubește soțul, cu toate defectele lui îngrozitoare și cu toate urmările dezastroase ale faptelor lui. Din sacrificii în sacrificii, ea ajunge dansatoare și femeie de consumație într'un local de noapte, nu pentru că nu ar fi găsit o meserie mai onorabilă ca să-și câștige existența, nici din stricăciune sau instincte animalice — dimpotrivă are un profund dezgust pentru fiecare bărbat de care trebuie să se apropie și o adevărată oroare atunci când e obligată să fie adevărată femeie de consumație. Ea nu face acest lucru nici pentru bani, pe cari i-ar putea câștiga și cari ar putea eventual să răscumpere libertatea lui Robert. Un altul este determinantul acestei automartimizări și anume iertarea sufletească a lui Robert, ispășirea păcatului săvârșit; dincolo de legile codului penal și de înțelegerea oamenilor.

Întrebată de Charley asupra rațiunii acestei ispășiri și dacă e convinsă că acel Dumnezeu căruia i se roagă îi va primi jertfa în schimbul iertării

lui Robert, Lidia nu poate răspunde și nu poate să explice nimic. Ea simte doar, în adâncul sufletului ei, ca o poruncă, nevoia de a se chinui pentru iertarea omului iubit și continuă să o facă cu fanatism.

Autorul „Vacanței de Crăciun“, reușește, prin ilustrarea acestui portret sufletesc, să creeze una dintre acele realizări de mare artă: imagine a produsului stepei rusești, neînțeles fragment de neliniște și misticism. Și pentru Charley, Lidia rămâne o enigmă, produs ciudaț al acelei Rusii misterioase, nostalgice și crude.

La sfârșitul vacanței, după o săptămână de viață în comun, Charley și Lidia sunt tot atât de străini ca și în clipa întâlnirii lor. Produs, fiecare, — al unei lumi diferite, tinerețea lor surzătoare nu i-a putut duce la o fuziune sufletească. Pe peronul gării se despart cu un zâmbet și o strângere de mână, fiecare cu simțământul de ușurare pe care-l ai în fața lucrurilor ce trec fără să lase urme.

Nu mai puțin interesantă e figura ziaristului Simon Flenimare, prietenul din copilărie al lui Charley: o inteligență scăpărătoare, alterată de idei socialiste, impregnată de cinism, cruzime și ascetism.

Ca structură, am putea spune că avem de a face cu romanul en vogue: refugiați ruși, crime, procese, curte cu juri, tumult de pasiuni, toate prezentate de niște personaje tinere și extrem de simpatice. Ca ideologie, Vacanța de Crăciun apare pe alocuri încărcată, datorită dogmatismului socialist debitat de Simon, care are numai 23 ani. Astfel, despre dragoste zice Simon: „Cesterfield a fost omul care a spus ultimul cuvânt relativ la contactul dintre sexe: plăcerea este momentană, poziția este caraghioasă, iar consecințele îngrozitoare“. iar despre creștinism: „Creștinismul a fost o religie a robilor. Ea oferă drept răsplată celor slabi și împovărați, fericirea de apoi în schimbul suferințelor din lumea aceasta și beția dragostei pentru a-i determina să sufere nenorocirile prin cari trebuie să treacă. Ca orice narcotic, așa și acesta a distrus și a pus stăpânire pe cei ce s'au obișnuit cu el. Principiile lui ne supără de 2000 ani“.

Traducerea d-lui Jul. Giurgea este la înălțimea cărții, într'o limbă curată și românească.

„Eshem in rotem Sturm“ de Alia Rachmanova. Cărtea e scrisă sub formă de jurnal, cuprinzând în ea observații de fiecare zi și este continuarea unui alt volum (jurnalul unei tinere studente ruse, din timpul revoluției). În românește nu s'au tradus nici unul din aceste două volume.

În primul volum facem cunoștință cu familia doctorului Rachmanov — tatăl autoarei — din orașul K — (poate Kiev) — care surprins de revoluția din 1918, ia drumul pribegiei spre Siberia. În orașul Omsk, d-rul, cu soția și cele trei fiice ale sale se opresc, ne mai știind încotro să apuce. Tatăl e deportat spre nord, pentru vina de a fi un intelectual, mama cu cele 3 fiice obțin favoarea de a rămâne pe loc și a duce cea mai mizerabilă dintre existențe, instalate într'un vagon rătăcit pe o linie moartă, dar înfruntând cu eroism lipsuri de tot felul, frigul și foamea, Printr'un noroc nesperat, -- Alia, fiica cea mai mare, obține un post într'o bibliotecă a poporului.

Aci sfârșește primul volum, ca să continue cu Ehem în rotem Sturm, care nu e altceva decât căsătoria Aliei cu un prizonier de război german:

Otmar B. Scris tot sub formă de jurnal ca și primul volum, stilul e de simplilate și claritate remarcabilă. Totul e spus sincer, așa cum a văzut sau a simțit autoarea și cum a fost filtrat prin sensibilitatea ei. Descrierea iadului comunist e făcută după observațiile ei personale, adeseori povestind fragmente trăite de ea sau prietenii săi, și de aceea e făcută cu toată autoritatea. Pentru aceste adevăruri și altele pe cari le cuprinde cartea nu a putut fi publicată decât dincolo de granițele Rusiei sovietice, atunci când Alia și soțul ei au fost expulzați.

Sunt descrise în aceste file de jurnal, pe lângă nenumărate și variate mizerii, cum ar fi: teama de Ceka — G. P. U. — poliția secretă sub a cărei teroare trăește fiecare cetățean; lipsa de locuințe pe care oficiile de închiriere o rezolvă închiriind, în câte o încăpere, unei familii, colțuri ale aceleiași camere, stabilind astfel o promiscuitate și o murdărie de neînchipuit, apoi lipsa de combustibil, lipsa de alimente, lipsa totală de cultură și mai presus de toate, desmățul și murdăria sub toate raporturile în cari se bălăcește acest imens popor al Rusiei Sovietice. Cred că nu s'a publicat până acum, un document mai autentic asupra stării morale și sociale a Rusiei post-revoluționare, decât această carte.

În tot volumul, o singură rază de lumină, vine să te facă să uiți tristețea ce te cuprinde, descoperind atâta mizerie omenească: este dragostea Aliei pentru Otmar și dorința lor nestrămutată de a întemeia un cămin—de modă veche—sub adăpostul căruia și mai ales sub protecția cetățeniei străine, pe care o obține prin căsătorie, Alia și familia ei reușesc să se strecoare prin toate greutățile vieții. Totuș clipa când trebuie să părăsească Rusia, pentru a se repatria în Germania, clipa în care trebuie să se despartă pentru totdeauna de pământul acela blestemat, pe care Alia îl iubește cu toată puterea sufletului ei, este de un dureros patetism.

Ceea ce farmecă și cucerește în această carte, de cum o deschizi, este lipsa de pretenții literare în care e scrisă, sinceritatea celor afirmate, precum și noutatea. Cea ce ne îndulosează este omeneșul din ea iar impresia cu care rămânem, după ce am închis-o, este o milă imensă și larg cuprinzătoare, pentru acest popor rătăcit pe drumul unei lumi noi — neluminat nici de credință, nici de dragoste, nici de speranța că-și va găsi cândva limanul dorit.

Marieta Popescu Flure

POEZIA ROMÂNĂ ÎN LIMBA GERMANĂ

de VASILE COTRUȘ

„*Aus grünen Waldern weht der Wind*”, *rumänische Gedichte, traduse de Arnold Roth, Hans Diplich și Herman Roth.*

(Ed. Wiener Verlagsgesellschaft, Viena).

Tratatele politice și militare a căror încheiere o pot găsi necesară la un moment dat, două națiuni, pot fi fecunde în rezultatele lor, numai în măsura în care se concură, de ambele părți, în mod loial și fidel, la realizarea scopului concretizat în ele.

Legătura ce ține astăzi strâns unite națiunea română și cea germană, a luat naștere din interesele comune ale acestor două popoare, ca fiind dictată în ce ne privește, de comandamentele politicii firești pe care am adoptat-o și pe care va trebui să o practicăm de azi înainte fără încetare, în folosul nostru.

Nu trebuie neglijat un lucru de căpetenie: România este, după Germania, cel mai important stat din Europa centrală. Poporul român constituie, în această parte a Continentului, cea mai numeroasă, mai omogenă și mai pură națiune, căci după neamul german cu cele 80 milioane ale lui, vine imediat neamul românesc numărând în totalitatea lui, peste 20 milioane de oameni, cari vorbesc, pe toată întinderea așezării lor, aceeași limbă și cari sunt pătrunși de aceleași idealuri și aspirațiuni.

Este, deci, învederat rolul de primă importanță ce revine poporului român, la organizarea pentru secole, a Europei centrale de mâine.

Frăția de arme româno-germană s'a manifestat în lupta umăr la umăr contra dușmanului a tot ce este omenie și civilizație și ea și-a produs și își va produce încă roadele dorite. Dorobanțul român a învățat să iubească și să stimeze pe camaradul său german și acesta la rândul său, îl răsplătește pe român cu aceleași sentimente de stimă și de admirațiune. Războiul odată sfârșit și ostașii întorși la vetrele lor, atât cel din Iași, din București, ori din Bihor, cât și cei din Württemberg, din Turingia ori din Pomerania, vor depăna firul mișcător al amintirilor comune de pe câmpiile de bătae și astfel urmele nepieritoare ale fraternității și solidarității de astăzi, vor fi transmise cu duiosie, prin „poveștile înșirate seara”, atâtor și atâtor generații viitoare.

Cu ajutorul faptelor de arme de sub ochii noștri, s'a creat între poporul nostru și cel german acea legătură pe care în viitor nici o putere nu va fi în stare să o distrugă.

Ce bine este însă că pe lângă sentimentele create prin luptă comună, se găsec, de-o parte și de alta, oameni cari înțeleg a contribui la adâncirea legăturilor sufletești între aceste două națiuni și prin manifestări și întreprinderi de natură pur spirituală!

Cultura germană nefiind destul de apreciată la noi până în timpul din urmă, era natural ca nici cartea germană să nu împodobească vitrinele librărilor și să lipsească deopotrivă din rafturile bibliotecilor publice sau particulare. O soartă similară a avut și cartea română, de cealaltă parte. Traducerile românești, în limba germană, se puteau număra pe degete.

Astăzi lucrurile s'au schimbat. Frumoasele și substanțialele cărți germane se pot găsi pretutindeni la noi în țară, iar traducerile cărților românești în limba germană se înmulțesc, fără încetare.

Cățiva scriitori germani, dornici de a face cunoscută literatura română și prin ea sufletul românesc în țara lor, au considerat și cu drept cuvânt, ca un mijloc din cele mai apte de a apropia sufletește cele două popoare, traducerea de poezii. Și este demn de scos în relief acest lucru, cu atât mai mult, cu cât cartea de care ne ocupăm în rândurile de mai jos, cuprinde traduceri nu numai de poezii culte, — cari, deși reprezintă și ele sufletul nației, dar în ele palpită în primul rând acela al unei individualități literare, — ci și poezii populare în cari respiră specificul sufletului unui neam întreg.

Arta în genere, este un admirabil elemente de apropiere între oameni și neamuri și cum *poezia* se bucură de un veritabil primat între arte, ea fiind după expresiunea lui *Houston Stewart Chamberlain*: *rădăcina oricărei arte* (*die Wursel jeglicher Kunst*), în „Die Grundlagen des XIX-ten Jahrhunderts“ vol. II, pag. 1130) ne putem închipui cu înlesnire înrăurirea fecundă ce pot avea, în acest domeniu, traducerile operelor poetice cele mai reprezentative din literatura acestor două popoare.

Cu tot primatul poeziei, trebuie să recunoaștem că poetul are la îndemâna sa, în ce privește răspândirea operei sale, mijloace mai fragile decât ceilalți artiști și această fragilitate a mijloacelor sale, constă în faptul că poezia sa nu poate fi înțeleasă, în forma sa originară, decât de cei în limba căroră e scrisă.

Aici intervine necesitatea traducerii, dar aici survin și dificultățile ce întâmpină în calea sa traducătorul. *Traduttore... traditore*.

Conține, oare, acest adagiu, atât de des invocat, un adevăr întreg sau numai o parte de adevăr?

Un francez temerar care s'a încumetat să publice în 1913 o mare antologie a liricei germane în limba franceză și care a riscat și multe cuvinte de laudă la adresa culturii germane, în acel an prevestitor înfrigurat al cataclismului ce se apropia, așterne pe hârtie următoarele considerațiuni asupra traducerii de poezii: „Limba muzicianului, cea a pictorului, a sculptorului este universală, toată lumea poate să o înțeleagă, pe când poetul nu se poate exprima decât în limba țării în care soarta l-a făcut să se nască... Iar pentru a putea fi înțeles de aceia cari nu cunosc limba țării sale, va avea nevoie de traducători... Trecând din limba originară în cea de *adaptățune*, orice operă va pierde în mod necesar, o parte *variabilă* din valoarea sa. *Însă această parte nu se referă decât la formă și nici decum la gândire sau ima-*

gini". (Henri Guileaux „*Anthologie des liriques allemande contemporains depuis Nietzsche*”, cu prefață de poetul Emil Verhaeren, Paris, 1913. Introduction).

Rămâne, deci, valabil adevărul că poetul poate fi trădat, pedepsit prin traducere, însă aceasta servește drept o excelentă piatră de încercare pentru traducător. Dar cu cât traducătorul este mai apropiat sufletește de neamul din a cărui literatură traduce, cu atât va trece cu mai mare înlesnire și mai mare folos această „*pierre de touche*”, ce este o traducere.

Vom vedea mai jos cu câtă strălucire s'au achitat de sarcina lor traducătorii cărții ce ne preocupă și ce solid mijloc au creat pentru apropierea sufletului german de cel român, prin poezie, „*cea mai venerabilă interpretare a naturii*” („*Die würdigste Auslegerin der Natur*”, Goethe, *Maximen und Reflexionen*“) și cel mai inegalabil tălmăciu al sufletului unui om sau al unui popor.

Pentru mine, Germania este o țară de înaltă cultură. Cine ar fi în stare să nege influența incontestabilă a filosofiei germane asupra întregii filosofii? Kant, Schopenhauer, Nietzsche au atins, fără îndoială, culmile gândirii. În afară de aceasta, Germania este țara clasică a muzicii și a poeziei. Un popor în sânul căruia a trăit și a scris un Goethe și care a produs pe un Beethoven, chiar dacă nu ar fi făcut altceva în lume și încă ar da, chiar numai prin aceasta, dovadă de o strălucită existență.

Poezia și muzica fiind cei doi factori de căpetenie cari scot în relief, în mod tot mai măreț, trăsătura specifică a caracterului acestui popor: sensibilitatea germană, ne explicăm cu înlesnire împrejurările cari au putut face ca traducerea poeziilor românești în limba germană să apară ca o întreprindere pe deplin reușită.

Scriitorii și poeții germani fiind manifestarea cea mai pregnantă a sensibilității germane, firea lor este receptivă la manifestările afective ale altor popoare și datorită acestor condițiuni specifice, literatura germană este bogată în traduceri ale operelor celor mai bune din literaturile străine. Poate în nici o altă literatură nu există atâtea traduceri bune ca în cea germană. Germanul este un admirabil specialist în alegerea cărților celor mai bune din literatura altor națiuni, pe cari le traduce apoi ireproșabil.

Dovada asupra acestui lucru este și proaspătul și elegantul volum, apărut în Viena la Wiener Verlagsgesellschaft, purtând titlul: „*Aus grünen Wäldern weht der Wind*”, cece este traducerea primului vers din poezia Noi a lui Oct. Goga.

Traducerile au fost făcute de domnii Arnold Roth, Hans Diplich și Herman Roth. Editarea volumului în condiții așa de frumoase, se datorește domnului Herman Roth, distins publicist și literat din Sibiu, un amic prețios al Românilor.

În partea întâia se găsesc traduse 32 bucăți populare (Gedichte des Volkes, Hirtenflöte und Heldenlied). Între ele figurează, îmbrăcate într'o haină cum nu se poate mai frumoasă, Miorița, Toma Alimoș, Mănăstirea Argeșului, etc.

Traducătorii îmbrățișează cu ochiul lor vigilent nu numai creațiunile artistice ale poporului ce locuiește masiv teritoriul de pe cei doi versanți ai Carpaților, ci ei cuprind în opera lor întregul spațiu locuit de urmașii Romei și ai Dacilor, își aruncă privirea și dincolo, departe peste Dunăre, și ne aduc de acolo comori sufletești dela frații macedo-români. Despre cele patru bu-

căți macedo-române traduse, domnul Herman Roth a afirmat că sunt tot ce a găsit mai demn de admirațiune și mai frumos și că după cunoașterea sa nici o literatură populară din Europa nu se poate mândri cu ceva asemănător.

În partea a doua a volumului, sunt redată 24 bucăți alese din : V. Alexandri, Mihai Eminescu, Gh. Coșbuc, St. O. Iosif, Oct. Goga.

Dintre cele șapte bucăți luate din Eminescu, ni se pare că *Doina* este atât de frumos tradusă, încât ea atinge în muzicalitate și frumusețe originalul. Deși intitulată în traducere Klagelied (cântec de jale) ea redă fidel esența gândirii și sensibilității eminesciene din această nemuritoare poezie. Prin titlul tradus nu se denaturează nimic din cuprinsul acestei frumoase bucăți.

Dăscălița, Plugarii, Noi, La groapa lui Lae, etc. creațiuni ale poetului pătimirii noastre, duc cu ele în traducerea germană aceeași duioșie și muzicalitate, acelaș suflet din original, căci dacă autorul lor, în acea vreme de zămislire a operei sale, își petrecea zilele sub cerul senin și în preajma coamelor înzăpezite ale Negoiului și Surului, traducătorii lui de mai târziu, au trăit și s'au desfătat în acelaș admirabil peisagiu, în contact zilnic cu sufletul poporului român, cu durerile și bucuriile sale.

Limba în care Goethe și-a scris nemuritoarea sa operă poetică, este atât de potrivită pentru poezie, încât muzicalitatea și sensibilitatea oricărei poezii străine se poate transmite nealterată în tiparul unei traduceri făcute în această limbă. Un exemplu : *O strofă din La groapa lui Lae*, de Oct. Goga :

*Und spiel auf, spiel auf, O Lae
„Wie-s in unsern Dörfern klingt
„Wenn der Hirte, arm und einsam,
„Um die Herde klagt und singt“.*

Apariția acestui volum de poezii românești în limba germană se datorește, fără îndoială, străduințelor celor trei traducători cari au lucrat împreună. Alegerea poeziilor și grija pentru o editare atât de frumoasă se datorește, însă, în primul rând domnului Herman Roth, un literat și publicist german atât de cunoscut și apreciat în cercurile conaționalilor săi și care este tot atât de iubit și apreciat și de Români. În Capitala provizorie a Ardealului, domnul Herman Roth este o figură foarte cunoscută și populară. Domniasa ne iubește. Îl interesează tot ce privește trecutul nostru și îl preocupă, într'un grad foarte înalt, literatura română contemporană. În prezent se ocupă de traducerea a șase din cele mai bune romane românești în limba germană și în ediția II-a a volumului de care ne ocupăm, va face un loc larg poeziei contemporane. Domnia sa lucrează și la traducerea poemei „*Rapsodie valahă*“ a lui Aron Cotruș, care s'a bucurat și de o frumoasă traducere spaniolă.

Nu putem fi decât mulțumitori unor oameni cari, ca domnul Herman Roth, se străduiesc fără odihnă să-și dea obolul lor pentru propășirea relațiilor spirituale româno-germane. Prin opere de asemenea natură, se pune zi de zi câte-o piatră nouă la edificiul menit a deveni mâine marele atelier în care se vor făuri destinele acestor popoare, unite printr'o legătură, care este și va trebui să rămână etern fecundă pentru viitorul lor. Poporului român și celui german le este hărăzit, prin situația și condițiile lor respective, să creeze și să formeze împreună omul nou în această parte a Europei de mâine.

VASILE COTRUȘ

INSEMĂRI TEATRALE

de M. SAN - MARINO

Ultimele luni ne-au întărit în credința noastră, în ceea ce privește teatrul românesc. Lucrări noi au venit la lumina rampei să arate că nu suntem chiar atât de slabi în ale dramaturgiei. Lucrări noi, bune, cari au ținut afișele teatrelor și au adus bani la cassă. Dar ne-a bucurat și faptul că nici reluările nu au părut perimate. O dovadă că scrisul teatral românesc, se brodează cu talent pe canevasul eternității. Și, aceasta, într'o vreme când mioopia conducerii noastre teatrale pune obstacole de neînălțurat scriitorilor. Orice s'ar zice, în teatru am avut actori mari, dar n'am avut, în ceea ce privește diriguirea, un Titu Maiorescu. Cu toate acestea, un Caragiale, va rămâne etern în dramaturgia românească, înaintaș de lungă respirație.

Și de la el încoace, condeie harnice, robotesc spornic pentru dotarea scenei românești.

Nu cerem decât puțină înțelegere la conducerea teatrului nostru, (nu ca până mai ieri), înțelegere care să înlăture meschinăria acelu nefast „dece să-i dăm drumul lui X...., un nimenea, când noi, scriitori consacrați, nu am scris încă și, deci, nu am jucat încă pe prima noastră scenă“ și, repetăm, în doi trei ani vom avea lucrări cari vor întrece toate așteptările.

Subliniem cu plăcere și faptul de mare însemnătate în viața noastră tetrală : prelungirea stagiunii Naționalului la Sudio. Căldura nu împiedică massa spectatorilor să vie la teatru. Și, cu Studioul, vedem că și-au prelungit stagiunea și teatrele particulare. Numai la noi era obiceiul acelei vacanțe inexplicabile care începea din Mai și se termina la 1 Noembrie.

STUDIO : „Ultima noapte“ de Milan Bogovici, 3 acte, 9 tablouri, în românește de Soare Z. Soare.

Curentul de înțelegere dintre noi și croați, înțelegere care să cimenteze prietenia existentă, a dat loc la unele manifestațiuni cărturărești cari s'au soldat cu vizita scriitorilor croați la noi în țară și jucarea unei piese croate pe scena Studioului nostru. Ultima noapte a lui Milan Bogovici se bucură de o primire bună făcută de publicul românesc. Și această primire nu se datorește numai curentului de înțelegere, ci și calității piesei. Ultima noapte e o lucrare și originală în ceea ce privește construcția și bună. Îți amintește „Tragedia omului“ sau „Rund um die Liebe“, iar acela Necunoscut prezent pretutindeni, pe Mefisto din Faust. Cu toate acestea, piesa este originală.

Acțiunea întreagă se desfășoară în cadrul unui vis, sugerată de acordurile unui vals. În parc, cu pledul pe genunchi, Agnes, fecioara bolnavă cu viața netrăită, adoarme. Și toate dorurile ei îmbibate de sensualitatea febrei, se concretizează într'un scenariu care începe cu măritișul, trece prin adulter și puțină degringoladă sexuală, și se încheia, în brațele morții.

Ce interesant acel Necunoscut după care tânjim cu toții !... Ce fascinantă Fata Morgana !... Maria Botta ne-a dat o Agnes suavă care, în câteva momente, a trecut vaporosă prin întreaga gamă a vieții declanșată cu viteză pentru că moartea nu poate aștepta. N. Bălțățeanu se fixase tot mai bine în roluri cari centralizează pe Șbilț prin Domnul cu vesta înflorată. În Necunoscutul d-l Al. Pop Marțian ne-a dat multiple fațete în : comisarul, profesorul, conductorul de Wagons-Lits, ultimul prieten, regizorul, directorul unui atelier de monumente, lampagiul și apașul. Pretutindeni și în toate fazele, a întruchipat personajii cari rămân. Actorul impecabil din el, nu s'a deszis.

Montarea și punerea în scenă, bune. Rama scenei, cu motive croate, fixează atmosfera.

„Surorile Aman“ de Sandra Cocorăscu, episod în 4 incidente.

Totdeauna am cerut scriitorului femeie să scoboare în substratul specific feminin și de acolo să-și alimenteze inspirația. Dece se masculinizează și privesc viața prin aceeași prismă ca bărbații ? Pentru motive perimate de prejudecată. Dar o văd fals, privind-o ca noi. Căci ele, femeile, au alt punct de vedere și alt criteriu de judecată ! Apoi, mina aceia de aur a simțimintelor lor, a fost foarte puțin exploatată. Bărbații n'au putut nici când să le redea, iar femeile scriitoare, foarte puține au încercat cu sinceritate să le fixeze în scrisul lor.

D-na Sandra Cocorăscu, femeie, a căutat să analizeze sincer o latură a acestor simțiminte femeiești. Și ne-a dat o lucrare bună. Instinctul maternității constituie pivotul Surorilor Aman. Trei surori, din cari două, stafidite în feciorie. Austeritatea preceptelor familiei le-a dezarmat iar bătrânețea le-a categorisit în albumul familiei Aman ca niște relieve imaculate. Nimeni n'a avut un cuvânt de spus asupra moralei lor... dar, la ce bun... Unde-i bucuria maternității ? Pentru ce a creat Dumnezeu femeia ? Ca să se ofilească în stăruitate, de dragul moralei ?

Și răspunsul îl găsim în disperarea și revolta sorei mai mici, a Jeanei, care și ea este pe punctul de a trece pragul tinereții. Cu cât elan trece ea peste toate prejudecățile opreliștei, în ziua când viața îi scoate în cale pe cel merit să-i fie drag și s'o fecundeze. Formele minciunii convenționale ? Nu. Pentru ele nu va renunța. Imaginea celor două surori bătrâne, nu-i dă răgaz...

Și cât de feminin, bătrânele înșepenite în prejudecăți, azvârlă preceptul imaculat al familiei cât colo, când află că vor fi mătuși și că în conacul rece în care își duc viața, va ciripi glas de copil...

Surorile Aman s'au bucurat de o bună punere în scenă datorită d-lui Sică Alexandrescu și de o montare adecuată, datorită d-lui Traian Cornescu. Interpretarea ? Cele trei surori au fost magistral întruchipate de actrițe de rangul întâi. Marieta Sadova a fost o bătrână Caterină furtunoasă și autoritară, care a știut să-și creieze o atmosferă de intimidare, cu toate că ea are suflet de aur. Lili Popovici, în Eliza, ne-a dat femeia resemnată și înțelegă-

toare. Și ea a iubit cândva... dar „ce va zice Caterina?...“. Jeana d-nei Cleo Pann-Cernățeanu e o întruchipare care ne obsedează. De unde atâtea nuanțe? Dela deslănțuirea contra soartei care o condamnă la bătrânețe stearpă, la jignirea afecțiunii materne, făcută de copilul străin, crescut de ea, care se logodește fără ca să-i facă măcar cunoscut acest eveniment, ei, „mamei“ lui..., la acela al iertării ca să ajungă apoi la acea pasiune pe care o vedem redată cu un tumult uimitor în actul al treilea, act întreg în doi, d-na Cleo Pann-Cernățeanu, ne-a uimit. E subțire și ca intelect și ca psihic această actriță și ne miră că a fost ținută departe de scenă atâta timp.

Surorile Aman e o piesă care va trece frontiera.

TEATRUL MUNICIPAL „I. L. CARAGIALE“, „Striana“ de Alfred Moșoiu, 1 act, 2 tablouri.

Am trăit la teatrul municipal „I. L. Caragiale“ o seară de romantism românesc, datorită poetului dus dintre noi, Alfred Moșoiu. Versuri frumoase, decor de românească arhitectură, înfățișând o crăsmă dintr'un sat pierdut în munți, și patriotism cu toate că bătălia era fratricidă, se luptau între ei doi români: Radu cel Frumos și Ștefan Vodă....

Spectatorul resimte dispariția răsului contagios al crăsmăritei ferme-cătoare care se joacă și-și bate joc de toți și de toate, odată cu apariția dragostei!... Sunt clipe de poezie și momente de patriotism. E însă și tragedia unei iubiri cuprinsă în simpla recompensă pe care Striana o cere Domnului: Dă-mi răsul...

Telly Bărbu (dece cu doi l și cu y ?) știe să râdă și să spună destul de frumos versurile. Dinu Macedonschi ne-a dat un Ștefan tânăr și sobru. Spectacolul s'a încheiat cu „Conul Leonida față de reacțiune“ de I. L. Caragiale. Nu putem spune că avem ceva de subliniat în felul cum s'a jucat. Sunt lucrări simple, foarte pretențioase în cea ce privește interpretarea. Și Conu Leonida se cere jucat de actori. Altfel alunecă în vulgar. Renée Anny a încercat ceva, dar crucile exagerat de multe și foarte des repetate, stârneau râs în jurul unui act care impune altă ținută.

„Procurorul Hallers“ de Paul Lindau trad. de Al. Petrovici.

E una din lucrările croite pe măsura marelui nostru Ch. Storin. A și fost jucată, cred, pentru a ni-l reda pe Storin în toată splendoarea puterii sale extraordinare de a interpreta. E piesă de rol unic, într'atâta dispar ceilalți numeroși, interpreți. E o problemă de dublă personalitate pe care și-o pune autorul. Procurorul Hallers e unul din magistrații cinstiți și integri, care nu se lasă influențat de bazaconii cu explicațiuni științifice. El știe că omul cinstit este și trebuie să rămână cinstit după cum incorectul este incorect. Trecerea inconștientă dela o fază la alta nu o înțelege. Și cu toate acestea chiar el este dublat de un apaș.

Ce extraordinară trecere dela procuror la șeful bandei și cum știe să păstreze pentru două roluri, două măști prin transfigurație, nu cu ajutorul machiajului. Actul din tavernă, foarte bun, în special, pentru interprete.

TEATRUL COMEDIA : „Mărgeluș“ de A. D. Herz, comedie în 3 acte.

Ne-am dus la teatru cu îndoiala în suflet și am plecat cu bucuria unui spectacol care ne-a amuzat și ne-a înduioșat. Mărgeluș își păstrează frăgezimea spiritelor și vioiciunea de altădată. N'au apus nici acum ministrețele pedante și miniștrii herbanți. Iar copiii buni cari își organizează viața sănătos pe unicul criteriu, al dragostei, vor fi cât va fi lumea.

Gr. Vasiliu Birlic în Andrei Zota, ministrul agriculturii, pare a se fi debarasat de unele din frânturile sale de genunchi agasante, din cauza repetării. Și din șarje pare a mai fi retușat. Sperăm că în ziua când se va debarasa de carnavalesc și clovnerie ieftină, vom avea în d-sa un actor de comedie care să meargă pe urmele lui Iancovescu și Timică. Doar cu aceleași defecte a pornit-o și ei. Cât contrast între d-sa și Mircea Șeptilici care joacă natural? Ion Talianu, în Sergiu Dobrin, cumnatul ministrului, integru.

Ansamblul s'a achitat cinstit, fără ca cineva să strălucească.

„MUNCĂ ȘI LUMINA“: „Musca“ de Cezare Lodovici comedie în 3 acte.

Teatrul acesta care se adresează mulțimii harnice a muncitorimii noastre polarizează simpatia tuturor. Are o conducere pricepută, nu încercă vedetism, cultivând pentru grații sau alte considerente în afară de artă, și ansamblul este totdeauna pus la punct. Ochiul d-lui Victor Ion Popa este omni-prezent.

Până la stagiunea pur românească pe care Teatrul „Muncă și Lumină“ o pregătește pentru la toamnă, anul acesta a dat o serie de piese din literatura italiană. „Musca“ ne-a dat ocazie s'o vedem pe d-na Maria Mohor într'un rol care-i permite evidențierea calităților sale teatrale de bună valoare. Coralina d-sale suntem siguri că a fost întruchipată pe măsura intențiilor autorului. Figuri interesante ne-au dat Gh. Damian, în Tobia și N. Vulpescu în Gervasio. În jurul râncedei oboseli a lui Tobia, Musca a înviorat până la exasperare. Și a ținut sala într'o încordată atenție. Maria Mohor a fost răsplătită cu ropote de aplauze. Ca și întregul ansamblu, de altfel.

„Hai-Hui“ de Cantini, comedie în 3 acte în românește de Eliza Grecescu.

Nu știm de ce piesa aceasta cu scene duioase ne-a amintit de povestea lăzii goale dar în cazul de față, o ladă care nu se deschide, așa că pleci nedumerit: Ce conținea? La praznicul pentru pomenirea unui unchiu, unde nepoata orfană, bogată, tutelată, de d-î și d-na Giacomo, e cenușereasă vecinic muncită, pică din senin Martino Salvati, un unchiu plecat de mult în lume. Se auziseră multe și bune și rele. Cea ce era persistent, era zvonul bogăției sale...

Acest unchiu salvează pe micuța Viola de toate mizeriile pe cari i le făceau soții Giacomo cari vroiau să o însoțească cu o progenitură degenerată a domniei lor anume Federigo. Și o mărită cu Silvio, pe care ea-l iubea. Regia a dat ritm vioi și atmosferă reprezentației. Iar d. Cezar Rovințescu a fost un unchiu care a știut să speculeze setea de bani a lui Giacomo. Avem de remarcat elemente cari au dat siluete teatrale plăcute: A. Giugariu, George Voinescu, Margareta Lascu, Iliada Munteanu, Florica Sterescu, Dimitrie Mugur etc.

Un spectacol curat.

M. San-Marino

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

CRONICA EVENIMENTELOR

Iureşul năprasnic a început, așa cum îl prevedeam, pe frontul de răzărit. Prima lovitură, grea, nimicitoare, a izbit diviziile bolșevice cari îndrăzniseră să se maseze în peninsula Kerci. Bolșevicii profitaseră de iarna grozavă prin care am trecut și reușiră, la un moment, să debarce la Feodosia și în peninsula aceasta a Kerciului. Din Feodosia au fost alungați imediat. Kerciul însă, bine organizat cu fortificații executate prin sacrificii enorme, în miez de iarnă, i-a menținut.

Lovitura dată în această peninsulă de trupele germano-române l-a făcut pe mareșalul Timoșenco să simtă ce-l așteaptă pe întreg frontul apărât de el. De aceia a masat puhoi de bașibuzuci și cantități extraordinare de material de războiu.

Unde se va lăsa pumnul germano-român din nou ?

Câte zile și nopți de frământare pentru a deduce aceasta !

Pentru a preîntâmpina, mareșalul Timoșenco a trecut el la ofensivă, la Nord de Orel. Parând aci, germano-românii au izbit mortal la Harkov. A fost prăpăd. Inconjurată, armate întregi bolșevice, au fost închise într'un cerc care se micșora din ce în ce, și apoi nimicite.

— Niciodată nu mi-am închipuit, îmi spunea o somitate militară care a vizitat câmpul de bătăe dela Harkov, că se poate frământa în așa hal un spațiu de teren pe o rază de 10—15 kilometri, și că se poate cauza o nimicire atât de categorică. Pământul era răscolit pas cu pas de obuze de artilerie și de bombe de avioane iar materialul de războiu, tunuri, mitraliere, tancuri, camioane, căruțe, cai și oameni făcuți praf. Vedeai acum, după aproape o săptămână dela încheierea victorioasă a luptei, călăreți cu caii, tancuri și căruțe răvășite într'un amestec înspăimântător.

Abia se adusese la cunoștința lumii această victorie extraordinară a trupelor germano-române dela Harkov, și s'a deslănțuit fulgerătoarea ofensivă dela Sebastopol. Extraordinarele fortificații naturale și cele executate de bolșevici, au început rând pe rând să cadă. Iar după douăzeci și ceva de zile de lupte aprige, prăbușirea a venit.

Armatele române, în toate aceste trei bătălii, dar mai cu seamă la Sebastopol, au dovedit un eroism care s'a grefat adânc în analele vitejiei. Căci luptele cari s'au dat aci sunt inegalabile în istoria războaelor.

După ce a rupt zăgazurile, armatele

germano-române au pornit în urmărirea inamicului care fuge în debandadă. În curând Rostovul care este înconjurat va fi în mâinile armatelor Axei iar după ce se va ocupa orașul Stalingrad de pe Volga spre care se îndreaptă unele coloane, drumul Caucazului va fi deschis. Pentru a termina odată cu permanenta amenințare pe care o constituia Rusia bolșevică pentru noi, nu ne-am preocupat de sacrificiile. Armatele noastre au făcut minuni pe toate câmpiile de luptă, de pe întreg sectorul dela Orel la Rostov.

În Libia, mareșalul Rommel, după ce a cucerit Tobrukul a trecut frontiera Egiptului și urmărind pe englezi, a ajuns în apropierea Alexandriei. O nouă etapă pentru sincronizarea bătăliilor și Suezul nu va întârzia să fie atins.

În Extremul Orient, niponii înregistrează succese pretutindeni unde reușesc să ia contact cu anglo-americanii.

Indiile au pornit mișcare serioasă pentru independență.

Pe apă aceleași catastrofale pierderi pentru anglo-americanii, cauzate de submarinele germane, italiene și nipone și de aviațiile acestor țări. Tonajul scufundat săptămânal atinge cifre îngrijorătoare. De aceia anglo-americanii au pus problema flotei franceze refugiată la Alexandria unde a găsit-o armistițiul. Germanii au garantat că nu vor face uz de ea, dacă flota aceasta s'ar întoarce în Franța. Anglo-americanii însă, intenționează s'o confişte, în caz când orașul Alexandria ar cădea în mâna armatelor germano-italiene.

Din felul cum decurg luptele, se pare că până la iarnă, Rusia bolșevică va fi îngenunchiată și cu ea, îngenunchiată va fi și Anglia.

M. G. SAMARINEANU

VULTURUL FULGERAT

S'au împlinit patru ani dela moartea lui Octavian Goga.

Comemorarea acelor cari au însemnat ceva în trecătoarea lor vieță prin această lume a tuturor zădărniciilor, dar și a tuturor apostaziilor, îmi face uneori impresia pâlării unei lumânări aprinse pe mormântul celor trecuți din larma vieții în lumea veșniciei tăceri, căci ce poate însemna mucul lumânării pe lângă focul ce s'a stins? Ce e pâlăirea unei candelă pe lângă arderea unui suflet?

Octavian Goga a fost în toată vieța sa o flacăra vie, un etern sbucium, o eternă sbatere între senin și furtună, între undă și volbură, între parfumată petală a poeziei și otrăvitoarea miază a cruzimilor vieții, a nemulțumirii, a revoltei.

După cântărețul duios care spunea cântecele :

*„Eu vă chem din visuri,
Vă cobor din stele,
Vă alint în taină,
Cântecele mele“.*

După acela care spunea copiilor :

*„Veniți la sânul meu cu toți
Copii cu frunțile senine,
Veniți să premeniți izvorul
Nădejzii mele de mai bine“.*

După rapsodul care spunea „Cântăreților dela oraș“ :

*Voi n'aveți flori nici cântece, nici fluturi,
Căci soarele în țara voastră moare
Bieți cântăreți cu aripile frânte,
In alte zări cuvântul meu vă cheamă,*

*Veniți, veniți săngenunchiem cu toți
Pământul negru-i vechiul nostru tată,
La sânul lui să rădem și să plângem
Cu sufletul și inima curată“.*

a venit desrădăcinatul „de acasă“, care amintește de sufletul neliniștit din întâia „Rugăciune“ a poetului :

„Rătăcitor, cu ochii tulburi,
Cu trupul istovit de cale,
Eu cad neputincios, stăpâne,
In fața strălucirii tale ;

In drum ni se desfac prăpăstii
Și 'n negură se 'mbracă zarea,
Eu în genunchi spre tine caut :
Părinte, orânduie-mi cărarea !“

Intrat în sbuciumul „Cântăreților
dela oraș“, seninul zărilor s'a învăluit în umbre :

„Când glasul tinereții noastre
Și-al viselor înfrigurate
Rătăcitor, fără repaos,
La poarta sufletului bate,
Eu 'nvăluit în întuneric
Să 'nchid zăvorul dela poartă
Și nicio stea să nu mai vadă
Singurătatea mea deșartă“.

Flăcările din sufletul poetului, zvăcnirile firii lui de luptător, biruiau însă adesea umbrele. Atunci :

„Cutremurat de clipa asta sfântă,
Un gând simțiam cum sufletu-mi fră-
[mântă,
Cum mă supune gândul și mă'n-
[deamnă,
Poruncitor cum drumul mi-l arată,

Pe acest drum Octavian Goga devine „cântărețul pătimirii noastre“. Căci :

„Nu-î jalea pătimirii tale,
Tremurătoarea ta plânsoare,
Ci-î cântecul de 'ngropăciune
Al doimei noastre care moare“.

Și nu-i numai „Laie Chiorul“ și „Ion Crășmarul“, ci sunt și „Clăcașii“ și „Codrul“ și „Oltul“ și „Lăcașurile

străbune“, și toate „Aducerile aminte“ și „Graiul Pâinii“ în care :

„Eu vă 'ntâlnesc în drumul minții
Și 'n calea visurilor mele,
Căci nu vor ochii să mă mintă,
Nu vrea urechea să mă 'nșele,
Simt câte doruri ne'nțelese
Și gemăte nepricepute
Acopere cu voi alături,
Cenușa veacurilor mute.

Vede „Cosașul“ care spune :

„In sufletu-mi strivit de groază,
Păgâne patimi prind să fiarbă :
— Trudită, chinuită coasa,
Vei mai cosi tu numai iarbă?...

Vede pe oamenii „In munți“ cu năpraznica lor mânie :

„Din urletul vostru sub cerul aprins,
Din ploaia de trăsnete grele,
S'o naște odată, plutind peste vremi,
Cântarea cântărilor mele !“

Dar dece acea neîncredere, acea revoltă din „Așteptare?“

„S'au deșteptat toți demonii din mine..
S'au deșteptat în volbură nebună,
Un negru stol în suflet mi s'adună ;
Cu răs prelung ei dănțuie în goană,
Imi sfarmă 'n drum icoană de icoană ;
Răzbat păgân în templul sfânt al
[vieții,
De chipuri dragi îmi văduvesc păreții,
Imi seamănă pierzarea din aripă
Și mă despoaie clipă după clipă !...
Vin tot mai mulți, întunecând pă-
[mântul

Și vântul
Desfrâului cu flăcări de otravă
Mă arde 'n sbor pe frunța mea bol-
[navă,
Când patima, o ne'mblânzită fiară
In inimă mă sap'adânc din ghiară,
Și blestemând îmi strigă din ruine :
— Nu vine !..

sau sbuciumul înfricoșător din „Sângele“ :

*„Tu răzvrătit potop de sânge
Ce'mi fulgeri turbure prin vine
Și'n flacăra ce nu se stinge
Ești pururea stăpân pe mine ;
Tu blestem fără deslegare,
Poruncă din uitate vremuri,
In goana mea fără 'ncetare
Cu taina ta tu mă cutremuri“.*

Cu acest neconținut clocot, cu acest neostoit spirit de revoltă, de răsvărire, se lămurește cred și întreaga acțiune politico-socială a poetului-cetățean, a cântărețului de atât de strălucită inspirație, a naționalistului de atât de inflăcărată vigoare. Așa se explică poate despărțirea directorului „Lucafărului“ de „Tribuniștii“ pe cari îi învinuia de zăbovelnicie; de aceea era împotriva pasivității și pentru lupta fără preget dincolo de Carpați, fără a se lăsa împiedicat de rațiunea bătrânilor sau de „recea cumpană a gândirii“. Deaceea, trecând Carpații a scos acel „țipăt muțat în sânge“ din cântecele „Fără Țară“. De aceea cu dorul aprig de cei „rămași acasă“ a mănât cu atâta putere spre ceasul care „va să vie“. De-aceea s'a ridicat biciuitor împotriva celui „orb“ (cu prilejul bătailor de flori din București, în vremea neutralității din preajma străfulgerării din 1916). De-aceea tumultoasa lui activitate politică de după sfărâmarea graniței Carpaților; de-aceea flăcările din tot scrisul lui până la apogeul vieții lui politice, de unde o soartă necruțătoare l-a făcut să se prăbușească cu aripele fulgerate.

TEATRU ȘI TEATRU

Intr'un studiu despre teatru, d-l Petru Comarnescu pune chestiunea dacă o piesă de teatru scrisă este a

se judeca numai după efectele ei scenice sau dacă poate interesa tot atât de mult, ba poate și mai mult, tema, ideea, problema unei opere de artă căreia scriitorul i-a dat forma unei piese de teatru.

D-sa răspunde afirmativ la această din urmă ipoteză și în consecință pledează pentru citirea pieselor de teatru, cum se face așa de puțin la noi și așa de frecvent în alte țări, unde piesele se tipăresc individual sau în colecții în ediții diferite, indiferent dacă acestea ajung sau nu la lumina rampei, fiindcă sunt opere de valoare poetică și umană, a căror citire are mai mare preț decât ceea ce le poate da scena.

În categoria autorilor unor asemenea piese teatrale, d-l Comarnescu citează pe Hölderlin, Paul Ernst, Claudel, John M. Synge, William Butler Yeats, Lordul Dunsany și O'Neill ale căror piese au valoare dramatică intrinsecă, indiferent de valoarea lor ca spectacol.

Până aici toate bune, deși autorul studiului de care e vorba exagerează poate când gratifică cu calificativul de „supremă ignoranță“ pe aceia cari nu vor să citească textul tipărit al pieselor teatrale, apreciindu-le numai pe scenă, fiindcă — spune d-sa — numai citind o piesă îi poți prinde toate nuanțele, ideile, tendințele autorului.

Am însă o obiecțiune: de ce și aici, ca și pe atâtea alte tărîmuri, am vedea numai ce scriu alții, nu și ceea ce se scrie la noi. Cred că nu greșesc dând un singur exemplu: teatrul scris de Nicolae Iorga. Sunt în marele număr de piese tipărite de teatrul învățat (unele și în editura Teatrului Național) atâtea minunate evocări ale trecutului istoric, atâtea probleme politico-sociale sau de înalt suflu uman și atâtea pagini de reală, de superioară poezie, dar câți din a-

matorii de teatru dela noi au cetit dramele: Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, Invierea lui Ștefan, Cassandra, Ovidiu, Sfântul Francisc, Cantemir Bătrânul, Un Domn pribeag, O ultimă rază, Regele Cristina, Sângele lui Minos, Moartea lui Asur, Fratele Păgân, Doamna lui Eremia ș. a. ?

Despre teatrul lui Nicolae Iorga. eminentul om de teatru care este d-l Victor Eftimiu a scris mai deunăzi, cu drept cuvânt, că cel puțin acum, după tragica dispariție a neintrecutei minți care l-a creat, acest teatru ar putea împodobi scena destul de săracă în piese originale a teatrului nostru național, fie și cu unele tăieri sau ușoare schimbări impuse de scenă la cari, în viață, autorul nu se învoia.

Ca încheiere a acestor note s'ar putea spune, — ca depe scenă: Doamnelor, domnișoarelor, domnilor, iubiți teatrul, aplaudați pe actori, dar nu uitați și pe... autori.

I. CONSTANTINESCU

AL. MARCU: VALOAREA ARTEI IN RENAȘTERE

Dintre toate epocile trecutului, aceea care stârnește astăzi o vie curiozitate din partea cercetătorilor este desigur epoca cunoscută sub denumirea de Renaștere. În Italia, fenomenul rinascimental a luat o dezvoltare atât de mare încât însuși Giovanni Papini a găsit ca foarte utilă înțelegerea unui „Centru național de studii asupra Renașterii” la Florența.

Aceste preocupări au găsit un adânc ecou și printre italieniștii noștri, cari s'au dedicat cu neobosită pasiune studiilor asupra Renașterii.

Două studii vin să confirme afirmația noastră.

Primul aparține d-lui Andrei Oțe-

tea, este intitulat : „Renaștere și Reformă”, și este tipărit de „Editura Fundațiilor Regale”.

Al doilea — de care ne vom ocupa în această cronică este semnat de Prof. Al. Marcu, titularul catedrei de limba italiană la Universitatea din București, și cunoscut cercetător al trecutului de cultură și civilizație a marelui popor italian. D. prof. Al. Marcu, prin studiile și afinitățile d-sale spirituale, s'a dovedit a fi un mare și sincer prieten al Italiei, un care calitate a muncit încă din anii de formație intelectuală pe cari și i-a petrecut la Roma, la cimentarea legăturilor culturale dintre Italia și România. Într'adevăr, prima d-sale lucrare de literatură comparată „Alexandri și Italia”, a fost concepută în anii de studii 1925—1926, pe când se afla încă la Universitatea din Roma. Au urmat apoi atâtea scrieri variate și bogat documentate, traduceri și studii originale bazate pe o interpretare personală, cari au sporit tot mai mult prestigiul scriitorului și al țării noastre peste hotare. În deosebi, traducerea „Divinei Comedii” în limba română a produs un răsunător ecou în cercurile intelectuale italiene, ecou care s'a răsfrânt în elogioase articole de presă.

Așa bunăoară ultimul număr din „Meridiano di Roma”, cunoscutul hebdomadarm roman, închină un lung articol traducerii românești a „Divinei Comedii”.

„Alexandru Marcu — scrie autorul — a dăruit literaturii române acest rod bogat al puterii sale creatoare”. Nu vom insista mai mult. Vom aminti numai că pentru bogata d-sale activitate pe tărâmul străngerii legăturilor culturale dintre România și Italia, cât și pentru răspândirea culturii în afara granițelor Italiei, i s'a conferit marele premiu de literatură „San Remo” pe anul 1939.

„Valoarea artei în Renaștere“, ultimul d-sale studiu, apărut recent la „Scrisul Românesc“ este închinat:

„Lui Giovanni Papini, academician al Italiei și președinte al „Centrului Național de Studii asupra Renașterii“, cu prilejul aniversării celor 60 de ani ai săi”.

Vastitatea preocupărilor și bogăția materialului se poate deduce din cele XI capitole ale lucrării și anume:

1. Omul nou al Renașterii. 2. Dela arta celor mai mari creatori la cele mai neînsemnate obiecte și realizări. 3. Artă înfrumusețării feminine. 4. Artă împodobirii unui apartament. 5. Artă grădinilor. 6. Artă înscenării unei festivități. 7. Artă îndeletnicirilor. 8. Realitate și artă în Renaștere. 9. Simțul armoniei. 10. Limitele, meritele, originalitatea și definiția curentă a Renașterii. 11. Raportul dintre valorile plastice și cele literare.

Concluzii, douăzeci și patru de ilustrațiuni însoțesc textul acestui valoros studii asupra Renașterii.

Pornind, deci, dela Caracterizarea omului nou al Renașterii, oprindu-se apoi asupra manifestărilor culturale ale epocii în totalitatea lor, definind și delimitând în spațiu acest fenomen de cultură și civilizație europeană care este „Quattrocento“ d. prof. Marcu face în „Valoarea artei în Renaștere“ o largă, documentată și nouă prezentare a Renașterii, bazată pe revizuirea valorilor și definirea lor în lumina ultimilor cercetări științifice.

Metoda de lucru, prezentarea bogatului material, cât și stilul scrierii, sunt transfigurate de un talent strălucit de prozator, care și-a găsit expresia fidelă în încântătoarele descrieri de călătorie pe malurile Adriaticei. O calitate în plus care face și mai pasionată lectura celor aproape 400 pagini de text, cât numără cartea.

Carte de orientare și interpretare în care răbdarea de documentare se ia la

întrecere cu elanul creator, ea se situează în rândul celor mai importante contribuții europene și cunoașterea Renașterii.

„Valoarea artei în Renaștere“ face parte din rândul puținelor cărți de azi cu cari putem atesta străinătății valoarea culturii și geniului românesc.

I. MUCHE

Revista revistelor

ANALELE MOLDOVEI

Revistă de cercetări istorice și științifice, apare la Tecuci trimestrial din 1941, sub direcțiunea d-lui prof. C. A. Stoide. Până acum a apărut primul volum compus din 4 fascicule. Tipărită în condițiuni bune și după cum titlul ei arată, în această revistă se va da „material documentar sub toate formele și în acelaș timp studii istorice și de istorie literară, studii de arheologie pre și proto-istorică, de etnografie, geografie și geologie; fauna și flora regiunii își vor găsi de asemeni cercetători pe teren, cari vor publica rezultatele muncii lor în aceste pagini. Lucrări lor de sinteză, pe baza contribuțiilor noastre și ale altora, li se vor rezerva primul loc, obiectivitatea științifică fiind singura călăuză. Moldova dela Nistru și Ceremuş până la Carpați, în ființa ei geografică și istorică, va fi preocuparea de căpetenie..., punând în evidență permanența caracterului pur românesc și a dreptății nezdruncinate a Neamului“.

Ca material, revista cuprinde: 1) Târgul lui Barnovschi Vodă de Const. A. Stoide. Articolul vorbește despre înființarea lui „pe locul domnesc dintre hotarele celor două mănăstiri, ctitoriile lui Melentie Balica și a lui Petru Vodă Șchiopul, cari câțva timp

i-au purtat numele: Târgul lui Barnovschi Vodă (v. Arh. Stat. Buc. M-rea Barnovschi, pach. V, d. 7). Se termină cu 2 anexe: una din I Iulie 1651, iar alta din 1753. 2) Câteva lucruri, în legătură cu ultimile momente ale revoluției ungurești, din 1848 de Nic. Șendrea. Pe bază de corespondență purtată între agenția Cezaro-Crăiască din Iași și Secretariatul de Stat al Moldovei, privitoare la semnalmentele răsculaților: Kosuth, Pulschi, Semere, contele Batiani, Paul Vasvary, Bem etc. 3) Răzășii din Gârlești în luptă cu Logofătul Costachi Conachi de Gh. T. Kirileanu. Referitor la plângerea răzășilor din Gârlești (Tecuci și Putna) adresată Domnului la 8 Mai 1838 împotriva răpirii moșiilor de Logofătul Costachi Conachi. 4) Corespondența unui prefect de Roman de prin anii 1860—1867 de C. Cihodaru. Corespondență dela George Vucenic, fost prefect de Roman. 5) A participat Ștefan cel Mare la lupta din Codru Cosminului? de Gh. Duzinkievici. În legătură cu afirmația lui O. Gorka, că acest Domn n'ar fi luat parte la luptă. 6) Un blestem original pe o carte puțin cunoscută (și câteva note genealogice despre neamul Gafenco) de Const. Turcu. Blestem de pe o Alfavita sufletească. 7) Mărturii despre C. Conachi de Pr. D. Furtună. 8) Calistrat Hogaș. Contribuții la biografia sa de Const. Solomon. 9) Viața lui Nicolae Beldiman de G. Ursu. 10) În jurul unei... descoperiri geografice de Victor Andrei. În legătură cu notița lui M. Popescu din Rev. Lit. Rom. IX (1939), p. 280—281. 11) Despre iarna 1939—1940 în orașul Iași de I. Rick. 12) Elemente nouă pentru cunoașterea faunei Lepidopterelor din Bucovina (Rădăuți) de Alexe Alexinski. Efortul pe care-l face acest cerc de tineri profesori secundari, pentru a scoate o revistă istorico-literară, în

sensul de a contribui cu știri noi pentru trecutul nostru, este un lucru, nu numai binevenit, dar în același timp și lăudabil și câți dintre noi urmăm asemenea eforturi? Foarte puțini! Seriozitatea revistei ne-o confirmă numele colaboratorilor din acest volum, cari prin valoroasele lor contribuțiuni anterioare și-au câștigat un loc de cinste în istoriografia română.

Direcția revistei — suntem siguri — nu ne va desminți în viitor.

BULETINUL INSTITUTULUI DE ISTORIA ROMÂNILOR „A. D. XENOPOL“

În 1941 Februarie 18, Ministerul Educației Naționale ridică seminarul de Istoria Românilor dela Facultatea de Litere și Filosofie din Iași, la rangul de Institut, sub direcția Prof. I. Minea, iar ca secretar, d. N. Iordăchescu. După înființare s'au luat măsuri pentru a se ține comunicări cu caracter istoric. Deasemeni luă ființă și un buletin. Până acum s'au publicat trei numere din acest buletin, bogate în comunicări, unul în 1941, iar două în 1942.

No. 1. Se publică următoarele: 1) Ilie Minea, — Data de zi a luptei dela Areni (13 Dec. st. n. 1595). Stabilirea de dată a luptei. 2) T. G. Bulat, — Petru Movilă, prinț de Moldova, apărător al Ortodoxismului. Cu prilejul împlinirii a 300 de ani dela sinodul din Iași (1641—1941). 3) N. Grigoraș. — Din rapoartele târgurilor moldovenești cu mânăstirile în epoca fanariotă. 4) Minea — Contribuții la domnia lui Constantin Vodă Șerban.

No. 2 înserează următoarele comunicări: 1) Ilie Minea. — Doamna lui Aron Vodă și fiul lor, Marcu Vodă.

Numele soției este Stanca, fiul lor Marcu Vodă, al cărui rol este legat de anumite evenimente din Ardeal, din prima jum. a sec. XVII. 2) N. Grigoraș, — Niculai Iorga ca student al Universității din Iași. 3) Em. Diaconescu, — Rusia și chestia strămtorilor în războiul 1914—1918. 4) Ilie Minea, — Profesorul ieșan al lui Iancu Ghica. 5) Ilie Minea. — Data de zi a luptei dela Ojogeni (Noembrie 1639). Data luptei a fost pela sfârșitul lui Noembrie 1639. Teatrul luptei a fost între Prahova și Ialomița.

No. 3. Menționăm : 1) Ilie Minea, — Instanțe muntene de judecată în vremea lui Mihai Viteazul. Referitor la tratatul încheiat de Mihai cu principele ardelean Sigismund Bathory. 2) Andrei Oțeșea, — Geneza „Istoriei“ lui Kogălniceanu. Concluzia la care a ajuns autorul este : „Kogălniceanu a scris deci Istoria Românilor, nu atât pentru a informa pe străini, cât pentru a se instrui pe sine, pentru a se pregăti pentru marele rol politic la care visa încă din liceu și pentru a se impune compatrioților săi. 3) N. Grigoraș, — Cum prezintă Miron Costin pe Mihai Viteazul. 4) D. Constantinescu, — Ctitorii Mănăstirii Răducanu. Privitor la biserica „Buna Vestire“ din Tg. Ocna. 5) Gh. Băileanu. — Dreptul de ctitorie în Moldova. Dreptul ctitoricesc era nu numai singurul mod de manifestare posibilă a inițiativei private din trecut, dar el reprezintă și o obligație naturală a Domnitorilor țării. 6) Dan Simionescu. — Originea unor teme iconografice românești. 7) Ilie Minea. — Opinia publică din Iași și principele Carol 1867. 8) Ilie Minea. — Urmările militare

ale celei de a doua luptă dela Șoplea. Lupta s'a dat la 26 Iulie 1655, în „Te-leajen“. În luptă s'a distrus cea mai mare parte din armata ardeleană, iar după 1655 Țara Românească a fost înfeodată Ardealului, mai mult decât tratatul politic și militar cu care Gh. Rakoczy se întorcea acasă în Iulie următor.

I. M. NEDA

CAMINUL CULTURAL, revistă de cultura poporului, Anul VIII, No. 4 5, 6 pe Aprilie-Iunie. Iși începe sumarul cu un cald panegiric pentru mareșalul nostru care, la 15 Iunie, a împlinit 60 de ani. D. Al. Lascarov-Moldovanu în articolul Dela suflet pentru suflet, demonstrează că tot ce se face pentru marea masă trebuie făcut cu toată căldura sufletului. Numai așa cimentezi legătura cu țaranul și-ți acordă încrederea lui. Povestește o scenă cu un recrut.

Rolul acestor cămine culturale pe cari le reprezintă revista este de interes capital când nu reprezintă potemkiniade. Un om așezat la locul lui, animează un sat. Cu o singură condițiune să nu urmărească alt interes și să nu considere biblioteca din dulapurile căminului ceva care trebuie păstrat ca să nu se uzeze. În primul rând el trebuie să fie prieten cu cartea ca să poată face și pe alții să se împrietenească cu ea.

Suntem siguri că acest lucru l-au înțeles Căminele culturale. În sumarul acestui număr găsim colaborări utile semnate de G. T. Dumitrescu, Florea Stănculescu, V. Lovinescu-Bădășeni, A. Russu etc.

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

DELA EDITURA FUNDAȚIEI REGALE PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTA

- I. L. Caragiale* — Opere, vol. VII, Corespondența, îngrijit de Șerban-Cioculescu Lei 300
Constantin C. Giurescu — Istoria Românilor, Vol. III, partea I . . .
Ion Pillat — Împlinire, sonete.
D. Ciurezu — Cununa soarelui, poeme.
Ovid Caledoniu — Vrăjitorul apelor, versuri.
Iulian Vesper — Izvoare, poeme.
Col. August von Spiess — Din Ardeal la Kilimandjaro.

DELA EDITURA SOCEC et Co. S. A. R.

- Radu Tudoran* — Un port la răsărit, roman „ 250
Ovidiu Constantinescu — Sfârșit de spectacol, roman „ 140
Eugen Balan — Intr'o Duminică de August „ 80
Cluceru Dinu — O cruce albă „ 100
Petre V Haneș — Tinerete... „ 100
Suzana Bulfinsky — Între pământ și cer „ 80
Fustel de Coulanges — Cetatea antică, trad. A. G. Alexianu „ 140
Philippe Heriat — Răsfățații, roman „ 200
Annie Vivanti — Devoratorii, roman, trad. Mia Constantinescu . . . „ 150
Virginia Woolf — Din berznă spre soare, roman trad. G. Sbârcea . . „ 220
John Steinbeck — Fructele mâniei, roman „ 250

DELA ALTE EDITURI

- D. C. V. Barnoschi* — Stăvilare, roman. Editura Națională Gh. Mecu . . . „ 200
Elefterie Negel — Pofțiți la moarte !... roman trăit „ 180
George Ionașcu — Pustiul roșu, roman „ 200
Ștefania Zotoviceanu Rusu — Rodul, versuri „ 200
Ladmiss Andreescu — Sburâm spre răsărit, ed. „Ofar“ „ 120
D. Tomescu — Atitudini politice și literare, Ed. Scrisul Românesc. . . „ 70
Ion Munteanu — Băiatul Popii Nicolae, roman „ 100

